

KARL MAY V SLOVENŠČINI

Primerjalna analiza prevodov Karla Maya v slovenščino

DIPLOMARBEIT

zur Erlangung des Grades eines Magisters der Philosophie
an der Geisteswissenschaftlichen Fakultät
der Karl-Franzens-Universität Graz

Studienrichtung:
Übersetzer- und Dolmetscherausbildung
Studienzweig:
Übersetzerausbildung

vorgelegt von:

Rok Reberšek

am Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft

Begutachter: o. Univ.-Prof. Dr. Erich Prunč

Graz, 2006

Zahvaljujem se mami in očetu, ker sta mi omogočila šolanje in me tako dolgo finančno in moralno podpirala,

Niki, ki me je ves čas spodbujala in mi stala ob strani,

profesorju Prunču, ki je s svojo požrtvovalnostjo omogočil tako hitro končanje naloge

in nenazadnje teti Anici, katera me je že od malega pestovala, mi vlivala znanje in gojila moje talente, nalogo pa je slovnično izboljšala. Ta naloga je posvečena njej.

KAZALO

SEZNAM OKRAJŠAV	7
I. PREDGOVOR	8
II. ČAS OB PRELOMNICI 19. IN 20. STOLETJA	9
1. V SLOVENSKEM PROSTORU.....	9
2. V NEMŠKEM PROSTORU.....	11
III. KARL MAY	13
IV. SLOVENSKI PREVODI IN PREVAJALCI	18
1. JANKO PRETNAR.....	21
2. VALENTIN (HRIZOGON) MAJAR.....	22
3. SLOVENSKI PREVAJALCI V ZDRUŽENIH DRŽAVAH.....	23
V. TRIVIALNA LITERATURA	26
1. DEFINICIJA TRIVIALNE LITERATURE.....	26
2. RAZČLENITEV TRIVIALNE LITERATURE.....	28
3. TRIVIALNA LITERATURE V EVROPI.....	30
4. TRIVIALNA LITERATURA NA SLOVENSKEM.....	34
4.1 <i>Poseben status slovenske trivialne literature</i>	34
4.2 <i>Založbe trivialnih romanov na Slovenskem</i>	36
5. TRIVIALNI ROMAN.....	37
6. PUSTOLOVSKI IN POPOTOVALNI ROMAN.....	40
7. PUSTOLOVSKI IN POPOTOVALNI ROMANI KARLA MAYA.....	41
8. KONZUMENTI MAYEVIH TRIVIALNIH ROMANOV.....	43
8.1 <i>V nemškem prostoru</i>	43
8.2 <i>V slovenskem prostoru</i>	44
VI. TRANSLACIJSKA TEORIJA	47
1. TEORIJA SKOPOSA.....	47
2. AKTERJI V TRANSLACIJSKEM PROCESU.....	48
3. KULTURNO SPECIFIČNE NORME.....	49
VII. ANALIZA	51
1. PREDMET ANALIZE.....	51
2. POSTAVITEV TEZE.....	51
3. POTEK ANALIZE.....	53
VIII. ERI	55
1. DER EHRI/ERI - KRATKA VSEBINA:.....	56
2. PRIMERJALNA ANALIZA BESEDIL „DER EHRI“ IN „ERI“.....	58
2.1 <i>Izpuščanje in skrajševanje</i>	58
<i>Primer 1 – Izpuščanje podrobnega opisa brodoloma</i>	58
<i>Primer 2 – izpuščanje prizora poimenovanja otoka</i>	59
<i>Primer 3 – izpuščanje nemške nacionalnosti</i>	60
<i>Primer 4 – izpuščanje erijevega bogastva</i>	61
<i>Primer 5 – delno izpuščanje Potombove razlage običajev</i>	63
<i>Primer 6 – opisovanje (lepega) Potombe</i>	63
<i>Primer 7 – opisovanje (lepe) Pareyme</i>	64
<i>Primer 8 – izpuščanje zgodovine kolonizacije in krščanstva</i>	66

<i>Primer 9 – izpuščanje opisovanja (lepih) domorodcev</i>	68
<i>Primer 10 – izpuščanje opisovanja kanuja</i>	70
<i>2.2 Dodajanje</i>	71
<i>Primer 11 – dodajanje krvi na nožu</i>	71
<i>2.3 Izmenjave</i>	72
<i>Primer 12 – zamolčani Američani</i>	72
<i>Primer 13 – sprememba Nemcev in Američanov v Evropejce</i>	73
<i>Primer 14 – sprememba opisa čolna</i>	74
<i>2.4 Ostalo</i>	75
<i>Primer 15 – ohranjanje tujk</i>	75
<i>2.5 Najpogostejša imena in izrazi ter njihovi slovenski prevodi</i>	78
<i>2.6 Sintaktične poenostavitve – „Eri“</i>	78
<i>2.7 Ugotovitve iz analize – Eri</i>	80
IX. GOZDOVNIK	82
1. DER WALDLÄUFER/GOZDOVNIK - KRATKA VSEBINA:	83
1.1 Prvo poglavje: <i>Pepe, der Schläfer/V Elančovskem pristanu</i>	83
1.2 Drugo poglavje: <i>Die Bonanza/Bonansa</i>	84
1.3 Tretje poglavje: <i>Der letzte Mediana/Poslednji Medijanec</i>	85
2. PRIMERJALNA ANALIZA POGlavJA 1	87
2.1 <i>Izpuščanje in skrajševanje</i>	87
<i>Primer 16 – izpuščanje opisa narave</i>	87
<i>Primer 17 – izpuščanje posebnosti junakove sposobnosti branja</i>	88
<i>Primer 18 – izpuščanje junakovega monologa</i>	88
<i>Primer 19 – izpuščanje ugovora vesti junaka</i>	89
2.2 <i>Dodajanje</i>	91
<i>Primer 20 – dodajanje grofovih navodil za umor</i>	91
2.3 <i>Ostalo</i>	91
<i>Primer 21 – naslov prvega poglavja</i>	91
3. PRIMERJALNA ANALIZA POGlavJA 2	92
3.1 <i>Izpuščanje in skrajševanje</i>	92
<i>Primer 22 – izpuščanje poljubljanja rok</i>	92
<i>Primer 23 – izpuščanje stopnjevane lepote junaka</i>	92
<i>Primer 24 – izpuščanje melanholičnega vzdušja</i>	93
<i>Primer 25 – izpuščanje dodatnega razloga za iskanje morilca</i>	94
<i>Primer 26 – izpuščanje podrobnega opisa spretnosti „sledonajdca“</i>	94
<i>Primer 27 – izpuščanje dialoga med razbojnikoma</i>	95
<i>Primer 28 – izpuščanje medsebojne privlačnosti med fantom in dekletom</i>	97
<i>Primer 29 – izpuščanje Tiburcijevega ljubezenskega sanjarjenja</i>	98
3.2 <i>Dodajanje</i>	99
<i>Primer 30 – dodajanje opisa besede „bonansa“</i>	99
<i>Primer 31 – dodajanje domačih izrazov k tujkam</i>	99
<i>Primer 32 – dodajanje sopomenk</i>	100
<i>Primer 33 – dodajanje opisa k besedi „wigwam“</i>	101
<i>Primer 34 – dodajanje opisa k besedi „manga“</i>	101
<i>Primer 35 – dodajanje „jeklenja telesa“</i>	102
<i>Primer 36 – dodajanje domačih imen</i>	103
<i>Primer 37 – dodajanje opisa k besedi „laso“</i>	103
<i>Primer 38 – dodajanje razlage pomena besede „Dormiljon“</i>	104
3.3 <i>Izmenjave</i>	105
<i>Primer 39 – „Apatsche“ = „Indijan“?</i>	105
<i>Primer 40 – „wunderbar schön“ = „prijazen“?</i>	105
<i>Primer 41 – „Rocky Mountains“ = „Skaline“?</i>	106

<i>Primer 42 – kuha Rosarita sama ali ne?</i>	107
<i>Primer 43 – „deutsche Landstraße“</i>	108
<i>Primer 44 – „Good evening“ = „Dobro srečo“?</i>	109
<i>Primer 45 – zmeda pri divjih zverinah</i>	109
<i>Primer 46 – „oholi mož“</i>	111
3.4 Ostalo	113
<i>Primer 47 – razmaki med črkami</i>	113
<i>Primer 48 – nedoslednost pri transkripciji znaka „ñ“</i>	113
<i>Primer 49 – redka gostoljubnost</i>	114
4. PRIMERJALNA ANALIZA POGlavJA 3	115
4.1 Izpuščanje in skrajševanje	115
<i>Primer 50 – izpuščanje podrobnega opisa pristave</i>	115
<i>Primer 51 – lažje prepričljiva Baraja in Oroche</i>	116
<i>Primer 52 – izpuščen uvod v Tiburcijevo romanco z Rosarito</i>	118
<i>Primer 53 – izpuščanje viška romance</i>	119
<i>Primer 54 – izpuščanje nadaljevanja romance po poskusu umora</i>	121
<i>Primer 55 – delno izpuščanje opisa Rdolesa</i>	122
4.2 Dodajanje	123
<i>Primer 56 – povečana vrednost čred</i>	123
<i>Primer 57 – nedoslednost pri razlagah</i>	124
<i>Primer 58 – ojačanje nežnosti deklice</i>	124
4.3 Izmenjave	124
<i>Primer 59 – „lachenden Fluren“</i>	124
<i>Primer 60 – popolnoma spremenjen potek boja</i>	125
4.4 Ostalo	127
<i>Primer 61 – eksplicitnejše prikrita identiteta kralja</i>	127
<i>Primer 62 – pomešanje stavkov</i>	128
<i>Primer 63 – „Rdoles“ naenkrat „Boaroz“?</i>	128
4.5 Imena in izrazi v poglavju 1 ter njihovi slovenski prevodi	129
4.6 Imena in izrazi v poglavju 2 ter njihovi slovenski prevodi	130
4.7 Imena in izrazi v poglavju 3 ter njihovi slovenski prevodi	130
4.8 Sintaktične poenostavitve – „Gozdovnik“	131
4.9 Ugotovitve iz analize – Gozdovnik	132
X. ZAKLJUČEK	134
XI. BIBLIOGRAFIJA	137
PRIMARNA LITERATURA	137
SEKUNDARNA LITERATURA	137
DRUGI VIRI	140

SEZNAM OKRAJŠAV

CB – ciljno besedilo

CK – ciljna kultura

IB – izhodiščno besedilo

idr. – in drugi

IK – izhodiščna kultura

ipd. – in podobno

itd. – in tako dalje/in tako naprej

npr. – na primer

ods. – odstavek

oz. – oziroma

pog. – poglavje

prim. – primerjaj

I. PREDGOVOR

V tej diplomski nalogi bo moj glavni cilj odkriti razlike med originalnimi deli Karla Maya in njihovimi prevodi v slovenščino do leta 1918. Rezultat bodo vidne difference med nemškim originalom ter slovenskim prevodom, za katere bom skušal dognati vzrok.

Za vsak prevod je ključnega pomena čas in kraj (kultura), v katero se prevaja, ter vzrok, cilj, namen (skopos) zakaj se prevaja. Nenazadnje tudi kdo prevaja, njegova prevajalska kompetenca, njegovo dosedanje življenje in vsi ostali vplivi, ki tvorijo njegovo osebnost. Ista oseba lahko iz istega izhodiščnega besedila v dveh različnih obdobjih svojega življenja izdela dva popolnoma različna si ciljna besedila. „Vier Voraussetzungen formen einen Menschen, sein Wesen und seine Leistung. Er bleibt ihnen zeitlebens in höherem oder geringerem Grade verhaftet [...] [:] Abkunft, Zeitalter, Milieu, Erziehung in Schule und Elternhaus“ (Forst-Battaglia 1966:13). Seveda pa je prevod, izdelek kot tak, orientiran na naročnikove želje po določenem efektu na bralca. Hkrati pa mora biti prirojen na bralčeve sposobnosti in predznanje. Za razumevanje prevoda in njegove neenakovrednosti v primerjavi z originalom moramo poznati izhodiščno in ciljno kulturo (IK in CK), avtorja originala in avtorja prevoda, žanr iz in v katerega se prevaja ter nenazadnje kdo je naročnik prevoda.

Zaradi tega bom v tej nalogi najprej orisal zgodovinsko ozadje slovenskega in nemškega prostora v času ob koncu 19. in začetku 20. stoletja; raziskal bom življenje in vplive na komercialno najuspešnejšega nemškega avtorja vseh časov – Karla Maya; prav tako bom na kratko opisal življenja slovenskih prevajalcev, nastanek trivialne literature, njeno definiranje in razčlenitev in trivialni roman kot žanr ter navedel nekaj podatkov o naročnikih slovenskih prevodov (založbah). V okvirju funkcionalne prevajalske teorije bom na podlagi že znanih podatkov postavil tezo, nakar bom izvedel primerjavo med originalom in prevodom ter iz pojavov v tekstu skušal razbrati prevajalčevo intencijo, njene rezultate pa bom primerjal s tezo in komentiral ugotovljeno.

II. ČAS OB PRELOMNICI 19. IN 20. STOLETJA

1. V slovenskem prostoru

Po evropski pomladi narodov iz leta 1848 je nastal prvi slovenski politični program „Zedinjena Slovenija“. Leta 1867 so na deželnih volitvah na Kranjskem slovenski poslanci dobili večino. Istega leta je nastala Avstro-Ogrska država, z razdelitvijo prejšnje države na avstrijsko in ogrsko polovico. Današnja Slovenija je skoraj v celoti pripadala avstrijskemu delu, z izjemo Prekmurja, ki je spadalo pod ogrski del. Steinmetz (1992) opisuje geografski položaj Slovencev in njihovo populacijo v tem obdobju:

Bis 1918 lebten die Slowenen innerhalb der österreichisch-ungarischen Monarchie im Süden ihres österreichischen Teiles. Die in Veneto und im Resia-Tal lebenden Slowenen gehörten seit 1866 zu Italien, ein kleinerer Teil der Slowenen wohnte nach 1867 im ungarischen Teil der Doppelmonarchie. Nach der Volkszählung aus dem Jahr 1910 lebten etwa 1,25 Millionen Slowenen in Österreich-Ungarn.
(Steinmetz 1992:321)

Ta čas je bil zaznamovan z željo po nacionalnem prebujanju Slovencev. Pojem slovenstva je bil takrat še v povojih in zelo krhek, kar se izraža tudi na odnosu do slovenske literature. Zaradi dvojezičnosti takratnih Slovencev pod Avstro-Ogrsko, je prišlo do neke vrste „obrambne reakcije“ pred vplivom nemščine na ogrožen slovenski jezik. Hladnik (1992) opisuje literarni „fanatizem“, s katerim so Slovenci želeli ugled slovenskega jezika povzdigniti na raven nemškega, hkrati pa so s tem želeli nadomestiti takratno pomanjkanje slovenskih nacionalnih simbolov.

Močno programsko literarno hotenje je navsezadnje pripeljalo do fenomena, ki mu ni para na svetu: slovenstvo se je ob pomanjkanju državnih simbolov konstituiralo kot literarna nacija. Kritik Henrik Etbin Costa je v pregledu [»]literarne bere avstro-ogrskih dežel[«] sredi prejšnjega stoletja v ljubljanskem nemškem časopisu opozarjal na presenetljivo veliko število izdanih pesniških zbirk pri [»]malih Slovincih[«].

[...]

Založniška hiša Mohorjeva družba je z enkratno organizacijo poskrbela za naklade, ki v Evropi nimajo primere. 1918 je šest knjig rednega letnega daru izšlo v preko 100.000 izvodih na naslov, tako da je njene knjige bral vsak peti Slovenec (pri nemški populaciji bi bila npr. sorazmerna enkratna naklada najmanj 4 milijone izvodov!).
(Hladnik 1992: pog. 1 in 2)

Slovenska dežela je bila v tem času gospodarsko slabo razvita, najbolj razširjena gospodarska panoga je bilo kmetijstvo, a so bile kmetije sorazmerno majhne in slabo opremljene, primanjkovalo je kapitala. Zaradi tega ne začudi, da je bilo to obdobje zaznamovano tudi z množičnim izseljevanjem Slovencev, čeprav gre vzroke za izseljevanje iskati tudi pri izogibanju se vpoklica v vojsko, begu pred zakonom, in tudi pri želji po pustolovstvu (prim. Steinmetz 1992:321). Slovenci so po številu izseljencev glede na število prebivalstva bili eden vodilnih narodov:

Die zahlenmäßig kleine Nation der Slowenen wurde Ende des vergangenen Jahrhunderts von einem regelrechten Auswanderungsfieber ergriffen: jeder dritte Slowene verließ seine Heimat und wanderte vorübergehend oder für immer aus. Nur wenige europäische Nationen haben im Verhältnis zu ihrer Bevölkerungszahl so viele ihrer Angehörigen überall in der Welt verstreut wie gerade die Slowenen.

[...]

Nach einigen Schätzungen lebten vor 1914 in Deutschland etwa 30000 Slowenen, hingegen waren die USA seit den achtziger Jahren des vorigen Jahrhunderts das Ziel massenhafter Einwanderung von Slowenen als Teil des Auswandererstromes aus Ost- und Südeuropa. Bei der US-amerikanischen Volkszählung aus dem Jahr 1910 bezeichneten 123631 Menschen der ersten und 59800 der zweiten Generation Slowenisch als ihre Muttersprache. Folgt man dieser Volkszählung, dann lebten 1910 in den USA insgesamt 183431 Slowenen.

(prim. Steinmetz 1992:321-322)

Slovenska politična gibanja od sredine 19. stoletja so najprej bila skupni narodnostni boj vseh Slovencev, pozneje pa so se politično pričeli razhajati, najbolj v 80. in 90. letih 19. stoletja, katera zaznamujejo obdobje kulturnega boja med klerikalno in liberalno politično usmeritvijo meščanskih politikov, kar se je odražalo tudi v takratni slovenski literaturi.

2. V nemškem prostoru

Kot pri Slovencih je to obdobje tudi za Nemce pomenilo čas emigracije. Deloma zaradi želje po begu od že zdavnaj obstoječega, ustaljenega nemškega meščanskega življenja, deloma pa zaradi bede, ki se je pojavila v nižje-srednjih slojih, katero je za seboj potegnila industrializacija. „Die spezielle Qualität der Industrialisierung in Deutschland ist der Grund dafür, dass es hier zu sozialgeschichtlichen Veränderungen von bisher unbekanntem Ausmaß kam“ (Schmiedt 1987:24). Schmiedt tukaj opisuje vpliv industrializacije na socialno-politične razmere v nemškem prostoru. Nemška industrializacija je sprva nazadovala za francosko in angleško, vendar je okoli sredine 19. stoletja doživela hiter in močan vzpon ter postavila Nemčijo v vodilni položaj na področjih elektrotehnike in kemije. Posledično so se v kratkem času spremenile tudi socialne razmere. Pojavile so se nove možnosti družbenega vzpona - v trgovini in proizvodnji. Po drugi strani pa je življenje na deželi vedno bolj nazadovalo, industrializacija je tu prinesla več slabega kot dobrega. Majhni obrtniki in njihove manufakture so bile nemočne proti novi industrijski konkurenci. Ljudje so se masovno začeli seliti iz vse revnejšega podeželja v nova velemesta, „vor allem aus dem Osten nach Westen“ (Schmiedt 1987:25). Vendar tudi tam niso našli bogastva ter socialne varnosti, ki so ju iskali. Kmalu je nastopila prenasičenost prebivalstva, ki je ustvarila novo bedo, iz katere je edini izhod za mnoge pomenil beg v druge države – predvsem v severno Ameriko. Med leti 1871 in 1896 se je iz Nemčije izselilo dva in pol milijona ljudi. Tisti, ki so ostali, so tvorili nov, do takrat še neznan družbeni sloj – proletariat. Ta nov nizki sloj, ki je vseboval ogromno število ljudi, je prestrašil tiste, katerim je industrijska revolucija prinesla blaginjo – velikemu in malemu meščanstvu. Le-ti so se zaradi želje po ohranitvi svojega vpliva in statusa povezali z vladajočim plemstvom. Takšna povezava nove in stare politične moči je ojačala vpliv države na vseh področjih. Država je tako kot še nikoli poprej prodrla v intimno sfero posameznika – socialna pomoč, šolstvo, iskanje stanovanj, posredovanje dela, svetovanje pri vzgoji, zdravstveni nadzor itd. Življenje se je naenkrat ločilo na družinsko in delovno plat, socialna identiteta človeka nižjega sloja je vedno bolj izginjala. V tem času sprememb so ljudje pričeli iskati novo identiteto in možnosti (četudi fiktivne) družbenega vzpona. Tako Schmiedt:

Doppelt und dreifach versperrt erschien der Weg zur sozialen Identität für die unteren Schichten, die in der Imitation adeliger Usancen ihr Genüge nicht finden konnten: Verlust oder Bedrohung der materiellen Grundlage; Verlust der Kontinuität des Generationen überlieferten Lebensgefühls; Eingriffe eines übermächtigen Staates, dessen karitative Bereitwilligkeit in strenger Opposition zum Grad seiner politischen Toleranz stand. Wenn je in geradezu exemplarischer Form die Voraussetzungen für größere Lesermassen gegeben waren, Orientierungshilfen und kompensatorische Selbsterhöhung aus unterhaltender Lektüre zu beziehen, dann in dieser Epoche beispiellos tiefgreifender politischer, wirtschaftlicher und sozialer Wandlungen.
(Schmiedt 1987:29)

Na politične poglede ter želje prebivalstva pa je vplivala tudi takratna imperialistična politika. Nemčija je sicer 1884 pridobila manjše kolonije v južni Afriki in daljnem vzhodu, vendar so bile te proti kolonijam Francije in Anglije zanemarljive. Mnogi so prav v kolonialni politiki videli velike možnosti za prihodnost države in zato bili željni informacij in zgodb o daljnih eksotičnih deželah. Želeli so ojačati svojo nacionalno samozavest in se kosati s konkurenčnimi državami. Prav takrat se je pojavil Karl May. Z njegovimi pustolovskimi zgodbami so se ljudje lahko identificirali tako s svojo preprostostjo kot z nacionalno identiteto, hkrati pa so lahko ob branju tešili svojo željo po novih junakih.

Jetzt ist die Ära der Hohen, der Hehren, der Helden gekommen. Das Volk [...] jubelt ihnen zu. Es begehrt, von ihnen zu lesen. Die Antwort auf derlei Bestellung ist aus den sehr gemischten Erlebnissen seines bisherigen Erdenwallens heraus, von einem erteilt worden, der selbst ein Hoher, ein Hehrer, ein Held, ein Mächtiger zu sein beehrte: von Karl May.
(Forst-Battaglia 1966:32)

III. KARL MAY

Pri tej kratki biografiji ne bom omenil le okvirnih podatkov in prelomnih letnic v Mayevem življenju, skušal bom natančneje opisati tudi širše zgodovinsko okolje, zunanje vplive in razmere, ki so oblikovale Mayev karakter in zaradi katerih si je izbral pisateljski žanr, kateremu se je v svojem življenju večinoma posvetil.

Karl Friedrich May se je rodil v tkalski družini 25. 2. 1842 v Saški v Ernstthalu, v kraju, ki je bil tipičen za takratno bedo tkalcev. Začetki industrijske revolucije in vedno več tovarn je za tkalce pomenilo mnogo premočno konkurenco. Mnogi so bili prisiljeni opustiti lastno obrt in se zaposliti v tovarnah kot navadni in lahko izmenljivi delavci, katerih plača je komajda zagotavljala preživetje. Za mnoge je bil edini izhod emigracija v tuje (ameriške) dežele. Revščino in nujno, v katero se je rodil May nam prikazuje tudi dejstvo, da je v otroških letih umrlo devet njegovih bratov in sester. Ostale so mu le štiri sestre. Kmalu po rojstvu je oslepel, najbrž zaradi izjemne podhranjenosti. Zaradi svoje slepote v mladosti je bil primoran manjkajoče podatke vidnega dojetja kompenzirati z domišljijo. „Zur Wirklichkeit wird ihm das, was seine Phantasie dem Gesprochenen, dem Ertasteten, dem Geräusch ablauscht und abgewinnt“ (Forst-Battaglia 1966:33). Tudi po tem, ko so ga zdravniki pri petem letu starosti ozdravili slepote, je v njem še vedno prevladovala domišljija, ostala je močnejša od na novo pridobljenega čuta vida vse do konca njegovega življenja.

[A]ufgrund des Ausfalls des wichtigsten Wahrnehmungssinns ist seine Erkenntnisfähigkeit vorstrukturiert durch die Herrschaft der inneren Vorstellungswelt, die die Widerstände der äußeren Realität zu ignorieren versucht[.]
(Schmiedt 1987:31)

Dojetje resničnosti je ostalo za Maya notranje doživetje. Meje med realnostjo in fikcijo so ostale zanj do konca življenja zabrisane. Tako že v mladosti ni bil sposoben normalnega socialnega kontakta, zaradi česar se je počutil odrinjenega in nemočnega. Njegovi domišljiji je še toliko bolj pripomogla babica Kretschmar (po vsej verjetnosti slovanskih korenin), h kateri se je zatekel, ko mu je bilo najhuje. Ta mu je občutke krivice in krutosti v

resničnosti lajšala s svojimi pravljicami, kar je odločilno vplivalo na njegovo poznejše življenje. Na Maya so vplivale tudi zgodbe popotovanj ljudi, ki so se vračali iz eksotičnih dežel ter doma o njih obširno pripovedovali. Kmalu je tudi sam začel pripovedovati izmišljene zgodbe in s tem zabaval svoje vrstnike.

Kot zadnji preživeli sin družine je bil May deležen pretirane želje in upov očeta, da se njegov edini sin z znanjem prebije v višji sloj družbe. Zraven šolske izobrazbe ga je oče silil brati naključno izbrana znanstvena dela, kar je mladega Maya še dodatno zmedlo. Učiti se je moral angleščine in nemščine ter igranja na orgle, klavir in violino. Ob vseh teh bremenih „zusammengestoppelten chaotischen Wissens“ (Forst-Battaglia 1966:41) se je njegov notranji svet še bolj odtujil od resničnosti.

Pri dvanajstih letih se je May zaposlil v krčmi. Tam ni vsrkaval le grobih in prostaških pogovorov domačinov, ampak je tudi prvič naletel na kolportажne romane, ki so jih zbirali v krčmi. Strastno jih je prebiral več let.

Po končani obvezni šoli je želel Karl May postati zdravnik, vendar se je zaradi finančnih razlogov moral leta 1856 sprijazniti z izobraževanjem za učitelja. Tu se je začela njegova „kriminalna“ pot. Pred Božičem 1859 je želel družini domov prinesiti sveče. Vzel jih je iz učiteljišča, kjer bi jih najverjetneje vrgli proč. Dejanje je odkril sin policaja in Maya postavil v luč kriminalca, kar je končalo z njegovo sramotno in krivično izključitvijo iz ustanove. Izobrazbo je nadaljeval drugje in jo tudi končal. 1861 je postal pomožni učitelj na šoli v Glauchau, a je že po dveh tednih bil obtožen nadlegovanja žene nekega uglednega trgovca – pri priči so ga odpustili. Še istega leta se je ponovno zaposlil v Altchemnitzu. Od sostanovalca si je naivno, brez njegove vednosti, sposodil uro in jo odnesel s seboj na Božične počitnice v rodni kraj. Lastnik ga je prijavil policiji in May je moral za šest tednov v zapor.

Življenje Karla Maya je od tega trenutka potekalo vse bolj kaotično in njegov notranji svet je vedno bolj prodiral v zunanjega. Neuspehu uveljavljanja v družbi in krivičnosti, ki se mu je po njegovem mišljenju v družbi dogajala, je spet poskušal ubežati v svojo domišljijo, kakor nekoč pri babici. Svoj notranji,

izmišljeni svet je začel projicirati na realnost. „Ich war nicht imstande, mich selbst zu betrachten, mich selbst zu verstehen, mich selbst zu führen und zu lenken“ (May 1975:111). Sledile so prevare in goljufije, izdajati se je začel za druge osebe: za očesnega zdravnika Dr. med. Heiliga, pedagoga Lohseja, gospoda Hermina oz. Hermesa itd. Spet je moral v zapor, tokrat za štiri leta. Zapor mu je pravzaprav dobro del in ga pomirjal, v njem pa je lahko nemoteno načrtoval svojo bodočo pisateljsko kariero. Ponovno na prostosti se je spet izdajal za policijskega inšpektorja in zasegel manjšo vsoto „ponarejenega denarja“. Vrstili so se podobni delikti, večkrat je tudi pobegnil, se branil tudi s pridržano – a prazno – pištolo. Doma je pripovedoval, da hodi v Ameriko, končal pa je kot že večkrat za rešetkami. Njegova naivnost in nepremišljenost pri teh dejanjih je dokaz za problematičen odnos Maya do dojetja realnega sveta. V zaporu je začel pisati kritične tekste ter pustolovske zgodbe o daljnih in prostranih deželah.

Njegov pisateljski podvig se je začel s službo pri založniku Gottholdu Münchmeyerju, ki je Maya zaposlil kot urednika tedenskih listov za nižje sloje prebivalstva. V njih je May objavil svoje prve (moralno oporečne) povesti. V tem času je spoznal svojo bodočo ženo Emmo Lino Pollmer in leta 1877 pustil službo pri Münchmeyerju. Zaradi ponovnega izdajanja za policaja leta 1878 so ga ponovno zaprli leta 1879. Leto pozneje se je z Emmo poročil. Zaradi slabe plače pri nekem zabavnem časniku se je May vrnil k Münchmeyerju in zanj napisal ogromno količino kolportažnih romanov. Leta 1883 se je preselil v Dresden-Blasewitz, bližje Münchmeyerjevi založbi. Leta 1887 se je dokončno ločil od te založbe in se povsem posvetil pustolovskim romanom, ki se niso več dogajali v domačem okolju, temveč izključno v daljnih, mističnih in eksotičnih deželah. S tem si je nameraval pridobiti večje spoštovanje v višjih krogih družbe. V teh zgodbah je bil, bolj poudarjeno kot doslej, glavni junak pisatelj sam - znan tudi pod imeni „Kara Ben Nemsis“ in „Old Shatterhand“. May se je zaradi problemov z ženo in pomanjkanja osebnih prijateljev vedno bolj zatekal k svojim izmišljenim literarnim junakom. Svojo rezidenco „Vilo Shatterhand“ je opremil z medvedjimi kožuhi, orožjem in ostalimi rekviziti iz romanskih pustolovščin.

Zaradi rastoče popularnosti in priljubljenosti v javnosti se je Karl May vedno bolj bal razkritja svoje ne ravno vzorne preteklosti. Zato je na vrhu svoje kariere razglasil svojemu občinstvu skrajno naivno in absurdno trditev, katere posledice so bile zanj usodne in so ga zasledovale vse do smrti. Poistovetil se je namreč z junaki svojih romanov in trdil, da je vse kar je napisal tudi v resnici sam doživel. Karl May, Kara Ben Nems in Old Shatterhand bi naj bili torej dejansko ena in ista oseba. Prva reakcija na to, navdušenje publike, je dokončno izpolnilo Mayev cilj, da postane spoštovana in oboževana javna osebnost. Končno je potešil svojo željo po časti, priznanju ter ljubezni. Postal je medijska zvezda tedanjega časa. Ob tem si je May naenkrat nadel naziv doktorja in trdil, da obvlada več kot 1200 jezikov in dialektorov ter da je obiskal Ameriko že najmanj dvajset krat. Fantazijski in realni svet se dokončno zlijeta v eno. V tej utvari je živel več let, 1898 so ga celo povabili na dunajski dvor, kjer je ob pozornosti aristokracije preživel pet tednov: „Fürstlichkeiten öffneten ihm ihre Paläste und sogar ihre Herzen. Prinzessinen huldigten seiner Erzählkunst.“ (Forst-Battaglia 1966:71). May se je 1899 odločil za svoje v resnici prvo veliko potovanje na bližnji vzhod, ki je trajalo leto in pol – deloma sam, deloma v spremstvu svoje žene in gospoda ter gospe Plöhn (zadnja je čez nekaj let postala njegova druga žena). V tem času se je doma našla kopica kritikov in nasprotnikov, ki je začela raziskovati resnično Mayevo preteklost. Medtem se je njegov fantazijski svet, ki si ga je zgradil v domišljiji, porušil pod premočnimi in prevelikimi vtisi resničnosti. Doživel je popolni psihični zlom. Mnenja, ali je bil to vzrok za takojšen konec pisanja naivnih potopisnih romanov, ali pa je bil vzrok izjemen pritisk Mayevih nasprotnikov ob njegovi vrnitvi, se razhajajo. Z neskončno dolgo trajajočimi sodiščnimi procesi, ki so Maya od tu naprej spremljali vse do njegove smrti, so bile izkopane (umazane) podrobnosti njegove preteklosti in na dan so sčasoma prišle prav vse podrobnosti njegovega kriminalno-burnega življenja.

May se je po letu 1900 v svojem pisanju posvečal bistvenim vprašanjem človeštva in svoji avtobiografiji, v kateri je zagovarjal svoja dejanja in obračunaval tudi s svojimi nasprotniki v posebnem poglavju „Meine Prozesse“ (May 1975:232). Mnogi so mnenja, da so njegova dela iz tega časa prave literarne mojstrovine, vendar pa se je (mogoče prav zaradi tega) komercialni uspeh le-teh držal v mejah.

[E]ine Welt ohne Indianer und Araber, ohne die üblichen Schurken und Helden – jedoch voll von Schönheiten einer großen Weltanschauung. Mit einer genialen Wandlung von der äußeren Anschauung der Welt im bloßen Abenteuerroman zur inneren Dramatik und zum tiefsten weltanschaulichen Werk gibt Karl May in einzigartiger Weise die Anregung, aus der Jugendlektüre heraus – in die »klassische« wie in die zeitgenössische Literatur hineinzufinden.
(Gagelmann 1967:7)

1908 je May končno odpotoval tudi v ZDA, kar je bilo le kratko razvedrilo v tem zanj mračnem obdobju. Zaradi vseh bremen – sodiščnih razprav, napadanja in branjenja – je začelo njegovo zdravje močno pešati. Uspeh je doživel šele v zadnjih mesecih svojega življenja, ko so zaradi hude žalitve obsodili njegovega najhujšega nasprotnika in ko ga je avstrijska akademska zveza za literaturo 22. marca 1912 povabila na Dunaj, kjer je držal legendarni dvourni govor in zanj požel več minut dolg aplavz. Karl May je umrl 30. marca 1912 v svoji Vili Shatterhand za srčnim infarktom.

May velja danes za komercialno najuspešnejšega nemškega avtorja vseh časov. Tako Schmiedt:

Wenn sich der literarische Rang eines Schriftstellers nach seiner kommerziellen Auswertung, mit Hilfe von Zahlen aus Geschäftsbilanzen bemessen ließe, dann stände Karl May die Krone unter allen deutschen Autoren zu.
(Schmiedt 1987:9)

IV. SLOVENSKI PREVODI IN PREVAJALCI

Po podatkih Steinmetza (1992) je bilo prvo Mayevo delo, s katerim se je seznanil slovenski bralec, tudi Mayeva prva velika uspešnica – popotovalni roman „Das Waldröschen oder Die Verfolgung rund um die Erde...“, kateri je izhajal v Münchmeyerjevih tedenskih listih med leti 1882 in 1884. V knjižni verziji je ta roman z naslovom „**Beračeve skrivnosti ali preganjanje okoli sveta**“ po njegovem mnenju morda izšel celo prej kot pa v nemščini:

Mays Verleger Heinrich Gotthold Münchmeyer (1836-92) ließ infolge des außergewöhnlichen geschäftlichen Erfolges des »Waldröschens« (1882/84) diesen Kolportageroman ins Englische übersetzen und vertrieb ihn unter dem Titel »Rosita« ab 1886 über seine amerikanischen Filialen in Chicago und New York. [...] Die Rechte, das »Waldröschen« in allen anderen Sprachen herausgeben zu lassen, verkaufte Münchmeyer an den Wiener Verlagsbuchhändler Josef Rubinstein. »Wald-

röschen«-Übersetzungen [»Waldröschen«-Übersetzungen] dieses Verlages wurden bisher in fünf Sprachen, darunter Tschechisch und Slowenisch, ermittelt. Obwohl die Erscheinungsjahre der genannten Ausgaben nicht bekannt sind, in der Sekundärliteratur werden die Erstdrucke auf vor 1890 bis 1895 geschätzt, kann man davon ausgehen, daß May unter Pseudonym in jenen Ländern bereits gelesen wurde, noch bevor einheimische Verleger den deutschen Autor auf den Buchmarkt brachten.

(Steinmetz 1992:312-313)

Prvi založnik slovenskega prevoda Karla Maya bi tako po Steinmetzu lahko bil dunajski založnik Josef Rubinstein. Nekaj strani naprej nadaljuje misel o tem romanu, ki je izšel pri Münchmeyerju in omeni njegov slovenski prevod, našteje pa še dva druga Mayeva slovenska prevoda:

Wie bereits erwähnt, machten Leser Anfang der neunziger Jahre in Slowenien zunächst unerkant die Bekanntschaft mit dem deutschen Schriftsteller durch die »Waldröschen«-Ausgabe unter dem Titel »Bera[č]eve skrivnosti ali preganjanje okoli sveta« (»Das Geheimnis des Bettlers oder Die Verfolgung um die Welt«), die der Wiener Verlagsbuchhändler Josef Rubinstein in Lieferungen durch Kolporteure vertrieb. [...] Im Jahr 1898 entschloß sich Anton Turk (1856-1934) in Ljubljana als erster slowenischer Verleger, ein Buch von Karl May zu veröffentlichen. Erstaunlicherweise wählte Turk keinen »typischen« Titel, etwa eine Reise- oder Jugenderzählung, als Einstieg aus, sondern Mays Bearbeitung von Gabriel Ferrys »Der Waldläufer« (in Slowenisch: »Gozdovnik«). [...] 1901 folgte

bei Janez Gabriel Giontini (1860-1924) in Ljubljana eine 61seitige Heftausgabe der May-Erzählung »Der Ehri« (in Slowenisch: »Eri«). Parallel dazu verlegte Giontini die Lederstrumpf-Erzählungen Coopers in stark bearbeiteten Ausgaben für die Jugend. Der Umfang betrug in der Regel unter einhundert Seiten im Kleinoktavformat.[...] Mit dem »Ehri« erschöpft sich schon die Werkgeschichte der May-Übersetzungen in Slowenien zu Lebzeiten des Autors.
(Steinmetz 1992:321)

Knjiga „Beračeve skrivnosti ali preganjanje okoli sveta“, izdana na Dunaju, bi torej naj bila prva, kateri bi naj sledili „**Gozdovnik**“ in nato „**Eri**“, izdani na slovenskih tleh. Vendar je po Hladniku (1992) vrstni red drugačen:

Prvi prevod Karla Maya v slovenščino je povest *Gozdovnik*[...] (1898). Sledile so ji 1901 *Eri* in kolportažni roman *Beračeve skrivnosti ali Preganjanje okoli sveta*[.]
(Hladnik 1992: pog. 2; ležeče v originalu)

Tudi po podatkih Virtualne knjižnice Slovenije – COBISS¹, je knjiga, katere avtor je „Ramon Diaz de la Escosura“ (Münchmeyerski psevdonim Karla Maya), z naslovom „Beračeve skrivnosti ali Preganjanje okoli sveta: velik roman, poln razkritja skrivnostij človeške družbe“ označena z letnico izida 1901. Prevajalec te knjige je po bibliografskih informacijah v NUK (kjer se po COBISS-u nahaja edini izvod) „grof Sokolski“². Identitete tega prevajalca nisem uspel izslediti, vendar je zanimivo, da je druga še obstoječa knjiga, katero je izdal Rubinstein (in katere edini izvod se nahaja v Trstu) naslovljena s „Strah na sokolskem gradu ali Nedolžna v blaznici: roman za ljudstvo“.

Kakorkoli že, pri knjigah „**Eri**“ in „**Gozdovnik**“ gre nedvomno za prvi in drugi izdan slovenski Mayev prevod na slovenskih tleh. Zaradi tega in zaradi večjega dostopa do samih knjig, kot do podatkov o njih, se bom usredotočil predvsem na ti dve deli.

---

¹ <http://www.cobiss.si> [13.11.2005]

² Informacije o prevajalcu sem dobil v telefonskem pogovoru z informacijskim centrom Narodne in univerzitetne knjižnice, Ljubljana, dne 26.1.2006

Zanesljivi dokazi, kdo je prevajal knjigo „Eri“ iz leta 1901, ta čas ne obstajajo. Kot prevajalec je naveden le „J. Pretnar“. Po telefonskem pogovoru z Martinom Grumom (2005) iz znanstveno-raziskovalnega centra SAZU, inštituta za biografiko in bibliografijo, sicer obstaja mapa „J. Pretnar“, katerega izdelek je knjiga Eri, ki se nahaja v arhivu Slovenskega biografskega leksikona SAZU, vendar je ta označena „z vprašajem“ (Grum 2005). A je po mnenju Gruma, kot tudi Mirana Hladnika (prim. 2005), s katerim sem korespondiral preko elektronske pošte, najverjetnejši prevajalec Pretnar Janko, rojen 1880 na Jesenicah.

V Slovenskem biografskem leksikonu (SBL 1952) je edini človek s priimkom Pretnar ter z imenom, ki se začne s črko „J“ še Josip Pretnar, organizator planinstva, rojen 1891. Slednjega lahko zagotovo izločimo, saj je bil ob izidu prevoda 1901 star deset let. Grum (2005) je še imenoval imeni Jakob Pretnar in Jože Pretnar, a sta oba delovala na povsem drugačnih področjih.

Raziskal sem tudi možnost uporabe psevdonima, skušal sem odkriti, če in kdo bi se lahko za tem imenom skrival, vendar je bilo tudi to brez uspeha. Zaradi namigov iz več strani in najvišje verjetnosti glede na življenjepis in delo, bom predpostavljajal, da je bil prevajalec Mayevega Erija **Janko Pretnar**, a pravih dokazov za to ni.

V nasprotju s Pretnarjevim, je Majarjevo prevajanje „Gozdovnika“ potrjeno v SBL (1952). V prevedeni knjigi sami pa je, očitno v skladu s takratnimi konvencijami navajanja prevajalcev v trivialnih romanih tudi Majarjevo ime okrajšano s „H. Majar“.

Sledeče informacije o prevajalcih sem črpal iz Slovenskega biografskega leksikona (SBL 1952).

1. Janko Pretnar

Janko Pretnar se je rodil 25.12.1880 na Jesenicah. Obiskoval je gimnazijo v Kranju in nato v Ljubljani, kjer je maturiral leta 1901. Študiral je filologijo – na univerzah v Pragi, Lvovu, Parizu in Gradcu, kjer je leta 1907 opravil filozofski doktorat, 1908 pa je še opravil izpit za profesorja slovenščine in francoščine. Še isto leto je začel službo kot „suplent“ na državni realki v Gorici. 1912 pa je prestopil v službo profesorja v Ljubljani. Leta 1919 je bil dodeljen mirovni delegaciji v Pariz, 1920 pa medzavezniški plebiscitni komisiji v Celovec. 1926 je bil Pretnar izvoljen za predsednika Jugoslovanske Matice. V njej je leta 1927 osnoval Manjšinski institut, ki je že isto leto izdal publikacijo *La minorité yugoslave en Italie*. Pod Pretnarjevimi uredništvom je inštitut začel izdajati tedenske liste, ki so osveščali jugoslovanske in tuje časopise o jugoslovanskih manjšinskih problemih v Italiji in Avstriji do l. 1930, ko je bila Jugoslovanska Matica razpuščena. Leta 1923 je Pretnar sodeloval pri ustanovitvi Francoskega inštituta v Ljubljani. V njem je bil Pretnar na začetku tajnik, pozneje pa predsednik. Za svoje zasluge za francosko-jugoslovansko zблиžanje ga je francoska vlada večkrat odlikovala, celo z viteškim križem častne legije. Med leti 1931 in 1934 je Pretnar bil kulturni referent jugoslovanskega veleposlaništva v Pragi. Od leta 1934 do 1936 je bil ravnatelj Jugoslovanskega akademskega kolegija v Pragi. 1938 je postal načelnik kulturnega odseka ljubljanskega mestnega poglavarstva in upravnik mestnega muzeja v Ljubljani. Še med nemško okupacijo leta 1943 je osnoval Vojnozgodovinski muzej in v njem organiziral pomembno zbiranje dokumentov. Ko so hoteli Nemci po kapitulaciji Italije požgati arhiv italijanskega armadnega zbora, je Pretnar prepričal nemškega komandanta, naj se papir raje odda v papirnico. Za tem je na lastno odgovornost Pretnar dal odpeljati šest vozov arhivskega materiala v mestni muzej in jih tam poskril do osvoboditve. Po vojni so bili dokumenti pomemben dokaz vojnih zločinov. Umrl je 30.10.1951 v Ljubljani.

V svojih dijaških letih je Pretnar sodeloval pri literarnih revijah „Dom in svet“ ter „Ljubljanski zvon“. V njih je tudi pod psevdonimom „Marjan Pretko“ pisal nekaj pesmi in kulturno literarnih poročil. Od leta 1924 pa se je povsem posvetil

leksikografiji. Leta 1924 je sestavil Francosko-slovenski slovar, Rusko-slovenski slovar pa leta 1946 (prim. SBL 1952:566-567).

Njegova dijaška leta in čas maturiranja (1901) je tudi čas, v katerem je najverjetneje prevedel Mayev „Der Ehri“.

2. Valentin (Hrizogon) Majar

Bil je zelo pobožen človek in pisatelj. Rodil se je 15.2.1851 v Dolu pri Ljubljani. V Ljubljani je dovršil šesti razred gimnazije. Leta 1871 je stopil v frančiškanski red in končal srednjo šolo v Kostanjevici. Nadaljeval je s študijem bogoslovja od leta 1874 do 1877 v Gorici ter od leta 1877 do 1878 v Ljubljani. Po študiju je deloval v številnih samostanih – v Nazarjah, Samoboru, Jastrebarskem, Klanjcu, na Trsatu, v Pazinu in Karlovcu. 1897 je izstopil iz reda in bil župni upravitelj v Istri do upokojitve leta 1911. Umrli je leta 1938³.

Zraven pustolovskega romana Karla Maya „Gozdovnik“ leta 1895 je prevedel še: M. Konradov „Pogled na uni svet“ leta 1881, A. Stolzov „Križana usmiljenost ali življenje sv. Elizabete“ leta 1882, A. Stolzov „Bukve božje v naravi“ leta 1886, J. H. Campejev „Odkritje Amerike“ leta 1884 ter K. Schmidov „Cvetina Borograjska“ leta 1892.

Pisati je začel v listih „Slovenec“, „Zgodnja danica“ in „Novice“; pod šifro M. je napisal članek, kot so „Ali u ali v?“, kjer je navajal razloge za pisanje v-jev in u-jev; „Jezikovni razgovor“, v katerem se je posvečal isti tematiki; bil je pisec anonimnega članka „Kaj smo? in česa hočemo?“; „U hočemo pisati namesto v“. Majar je želel po zgledu tirolskih frančiškanov pri slovenskih frančiškanih uvesti „nabožen list“ in tako je po njegovi pobudi leta 1880 v Gorici začelo izhajati „Cvetje z vertov sv. Frančiška“. Priredil je dvoje šmarnic: „Razlaganje sv. rožnega venca“ leta 1881 in „Venček krščanskih resnic“ leta 1899.

---

³ Letnica in kraj smrti nista navedeni v SBL (1952). Letnico sem izvedel v telefonskem pogovoru (Grum 2005), kraja pa žal ne.

Izdal je izjemno število molitvenikov pri domačih in tujih založbah – v Ljubljani, Celju, Mariboru, Aschachu ob Donavi, Vimperku in Innsbrucku. Vsaj šest starih molitvenikov je na novo priredil, v slovenščino pa je prevedel „St. Dosenbacha Pomoč vernim dušam v vicah“ leta 1879. Napisal je knjige: „Svetišče Matere božje na Trsatu“ leta 1890, „Cvetke zelene in zvene za mlade in stare“ – tudi v latinskem jeziku, „Rajski cvet“ leta 1897, „Bogoljubnost za sv. postni čas“ leta 1917. Napisal je posvetno delo „Srečolovec“ leta 1887, ter izdal „Pravljice“⁴ leta 1889. V hrvaščini je izdal otroško knjigo „Život Isusov“ leta 1910 (prim. SBL 1952:19-20).

3. Slovenski prevajalci v Združenih državah

Če obravnavamo prevode Karla Maya v slovenščini ob prelomnici 19. in 20. stoletja, je vsekakor vredno omeniti tudi njegove (neavtorizirane) prevode slovenskih izseljencev v Združenih državah Amerike.

Slovenski imigranti v Ameriki so bili v času Mayevega življenja začuda (ali tudi ne) mnogo bolj produktivni od založnikov in prevajalcev Mayevih del v domovini. Hladnik (1992: pog. 2) pri naštevanju slovenskih prevodov v tem obdobju omeni tudi izdaje v slovenskem jeziku, ki so izšle v New Yorku med leti 1906 in 1911, vendar brez dodatnih pojasnil. Steinmetz (1992) tukaj temeljito razišče tedanjo situacijo v ameriškem prostoru in razvoj slovenskih izseljenskih tiskarn.⁵

---

⁴ Majar v knjigi „Pravljice“ v predgovoru piše, da jih je našel v neki nemški zbirki, vendar pa se je čudil, da jih je večina bila tistih, katere je že „davno slišal od svojih roditeljev“. Zaradi tega obsoja nemško literaturo, da si lasti nekaj, kar je v bistvu tudi sama prevzela iz drugih kultur. Vir pravljic navaja tako: „J. R. v. Alpenburg: Deutsche (?) Alpensagen, 1861“, kjer z vprašajem v oklepaju namigne na njihovo dvomljivo pristno nemškost. Gre celo tako daleč, da jim pripiše slovanske korenine. Povprečna pravljica v knjigi je dolga 2 strani, pravljic pa je 37. Naslovi pravljic so naslednji: 1. Izgubljena voda, 2. Blagi Srečin, 3. Srečni ljudje, 4. Najboljša molitev, 5. Najboljše vreme, 6. Sv. Peter in njegovi sestrji, 7. Sv. Petra mati, 8. Jakobovi piščanci, 9. Lačni Bogec, 10. Prešerni kmet, 11. Kaj se godi božični večer, 12. Roparji na Brdišču, 13. Grdi pastir, 14. Pogrezli travnik, 15. Prestavljeni mejnik, 16. Koseča ženska, 17. Lajnar, 18. Zasljepljenje, 19. Skakajoča sekira, 20. V cerkvi moli, 21. Ogoljufani „hudi“, 22. Ne straši, 23. Lobanja, 24. Mrtvaške sodbe, 25. Nedeljski lovec, 26. Čudni rudnik, 27. Ne ve, 28. Planinka plesalka, 29. Vragovec, 30. Igra pred cerkvijo, 31. Zelenčeva luknja, 32. Vrag učitelj, 33. Kje je sreča, 34. Dobra Tinica, 35. Prstan, 36. Usodna hitrica, 37. Ovratnik.

⁵ Steinmetz v znak zahvale posveti celoten članek Borisu Kosoroku iz Ljubljane, kateremu pripisuje vse zasluge za zbrane podatke iz slovenskih virov.

Prvi v Ameriki objavljen slovenski prevod Karla Maya je bil v slovenščino že preveden H. Majarjev „Gozdovnik“. Ta je po delih izhajal v slovenskem časopisu „Glas naroda“ iz New Yorka in je bil najverjetneje tiskan v nespremenjeni Majarjevi verziji (prim. Steinmetz 1992:324).

Slovenski časopis „Glas naroda“ je začel izhajati leta 1893, dve leti po prvem tovrstnem ameriškem časopisu „Amerikanski slovenec“ iz Chicaga. Zanimivo je, da je „Gozdovnik“, kot tudi vsi poznejši Mayevi slovenski prevodi v Ameriki do leta 1912 (leto Mayeve smrti), izšel izključno v New Yorku, v „Glasu naroda“, pri založbi „Slowenic Publishing Company“ (prim. Steinmetz 1992:322).

Po objavi „Gozdovnika“ leta 1905 v omenjenem časniku, se v njem že leta **1906** prvič v slovenskem jeziku pojavi roman „**Winnetou, rdeči gentleman**“, „verfaßt von Karl May, bearbeitet für »Glas naroda« von R.“ (Steinmetz 1992:324).

Mays Einstieg in das erste Kapitel »Ein Greenhorn« ließ sich auch gut auf die Leser von »Glas Naroda« in Amerika und deren unmittelbare jüngste Lebenserfahrungen übertragen. So verwundert es einen verständnisvollen Beobachter nicht, wenn er in der Rückübersetzung ins Deutsche die ersten Sätze des »Winnetou I« in folgender Abwandlung liest: »Lieber Leser, weißt du, was das Wort Greenhorn bedeutet? Ü [sic] Eine kränkende Bezeichnung für denjenigen, auf welchen sie angewendet wird. Green heißt auf Slowenisch grün, wie bekanntlich ein jeder slowenischer Amerikaner weiß, und horn heißt Horn [(]slow.: rog[)]. Ein Green-

horn [Greenhorn] ist demnach ein Mensch, welcher noch grün, also neu und unerfahren in Amerika ist und seine Fühlhörner behutsam ausstrecken muß, wenn er sich nicht der Gefahr aussetzen will, ausgelacht zu werden«

(Steinmetz 1992:324-325)

Steinmetz v zgornjem primeru v nemščino prevede prve slovenske vrstice „Winnetouja“, iz katerih je jasno razvidna založbina naravnost na slovensko-ameriškega ciljnega bralca. Morda si je časopis prav zaradi takrat aktualne problematike priseljencev izbral ta Mayev roman in ne ostalih dveh, v slovenščino že prevedenih romanov, za prevod pa so poskrbeli v lastni režiji. Steinmetz (1992:325) razkrije tudi ime prevajalca, ki se je skrival pod

psevdonimom „R.“ – ta je bil „Frank Kerze“ (1876-1961), sodelavec časnika „Glas naroda“.

V „Glasu naroda“ je bil objavljen še naslednji Mayev roman: „**V padišahovej senci**“ leta **1909**, kateri je vseboval zgodbe „Po puščavi“, „Po divjem Kurdistanu“, „Iz Bagdada v Stambul“, „V balkanskih soteskah“, „Po skipetarski deželi“ ter „Žut“. Prevajalec je bil tokrat „L. P.“ oz. „B. P. L.“, kateri se izkaže za „Bert P. Laknerja“, ki je bil med drugim tudi urednik časopisa „Glas naroda“ in je prevajal tudi druga besedila. Zgodba „V padišahovej senci“ je v slovensko-ameriškem časopisu izhajala z zelo kratkim časovnim zamikom za nemškim izvornikom v „Deutscher Hausschatz“. Tudi ostali prevajalci Mayevih romanov, ki so izšli v tem časopisu, so bili njegovi sodelavci.

Leta **1911** se je v časopisni obliki še pojavila Mayeva trilogija „**Old Surehand**“, katero je prav tako prevedel Lakner (prim. Steinmetz 1992:324-326).

Iz cenikov knjig, katere je objavil „Glas naroda“ je razvidno, da so pri „Slovenic Publishing Company“ izšle tudi knjižne verzije romanov „Winnetou“ (1908) ter „V padišahovej senci“ (1910). Zraven drugih knjižic in knjig iz lastne proizvodnje pa so prodajali tudi knjigi „Gozdovnik“ (1898) in „Eri“ (1901) iz založb v Ljubljani.

Na Slovenskem „Winnetouja“ ter Mayevih zgodb iz Bližnjega vzhoda slovenski bralec ni videl vse do leta 1928. Steinmetz svoj članek zaključuje s sledečimi besedami:

Ein Resümee der vorgestellten Veröffentlichungen ergibt, daß in den USA zwischen 1905 und 1911 in Slowenisch ein einzelner Titel sowie drei umfangreichere Zyklen von Reiseerzählungen – sie entsprechen 13 Bände deutscher Ausgaben – erschienen sind. Mit Ausnahme des »Gozdovnik« (»Der Waldläufer«) handelt es sich um speziell für die Leser von »Glas Naroda« angefertigte Übersetzungen aus dem Deutschen. In der slowenischen Heimat wurden der Orient-Zyklus und die Winnetou-Trilogie erst zwischen 1928 und 1932 in Maribor als Teile einer 20bändigen Reihe »Gesammelte Schriften«[...] verlegt, der »Old Surehand« erschien 1930 in Ljubljana als zweibändige Ausgabe[.]

(Steinmetz 1992:328)

V. TRIVIALNA LITERATURA

1. Definicija trivialne literature

Beseda „trivialen“ izhaja iz latinske besede „trivium“ – srečanje treh poti, razpotje. Uporabljal se je tudi za označevanja „javne ceste“. V francoščini ima pomen „javno dostopnega“, „vsem znanega“ in „navadnega“. Besedo so prevzeli v nemški jezik v času 17. in 18. stoletja. V zvezi z literaturo - „**Trivialliteratur**“, se je v nemščini prvič pojavila leta 1855, v slovarju pa leta 1885 (prim. Hladnik 1983b:8), od koder je Hladnik prevzel ta termin v slovenščino.

Trivialno literaturo Hladnik označuje kot „vse, kar je bilo kdaj kot tako imenovano“ (1983b:12), se pravi gre za literaturo, ki je bila po različnih kriterijih v določenem času in kraju (kulturi) razvrednotena. A je takoj na začetku potrebno povedati, da je bila ta razvrednotena v bistvu le od ene skupine ljudi, od ljudi, ki so veljali za strokovno literarno elito. Ostali del prebivalstva, ki je imel potrebo po njej, te razvrednotenosti ni čutil. Različni tipi bralcev z različnimi pogledi na svet, z različnim predznanjem, zahtevajo različno vrsto literature. Prav tako bi lahko bralci nižjih slojev razvrednotili „visoko“ literaturo, katere niso mogli razumeti in jim zato ni predstavljala določene vrednosti. Predvsem je tukaj šlo za obrambno reakcijo elite, ki se je zaradi masovnosti te zvrsti počutila ogroženo.

Es geht [...] nicht um die Frage, weshalb [man den Roman] nicht für »Kunst« hielt, und wie der [...] Roman ästhetisch einzuordnen ist, sondern um die Frage, wer diesen Roman weshalb begeistert aufnahm und wer ihn weshalb verdamnte, wie er von wem vermittelt wurde, weshalb er eine soziale Wirkung hatte.

(Nutz 1999:44; ležeče v originalu)

Nutz meni, da izraz „Trivialliteratur“ ni ravno posrečen prav zato, ker v nemščini deluje bolj ali manj negativno obarvano, daje občutek literature nižje kakovosti,

tudi med strokovnjaki samimi. Vendar je izraz že tako ustaljen, da ga je praktično nemogoče nadomestiti z drugim.

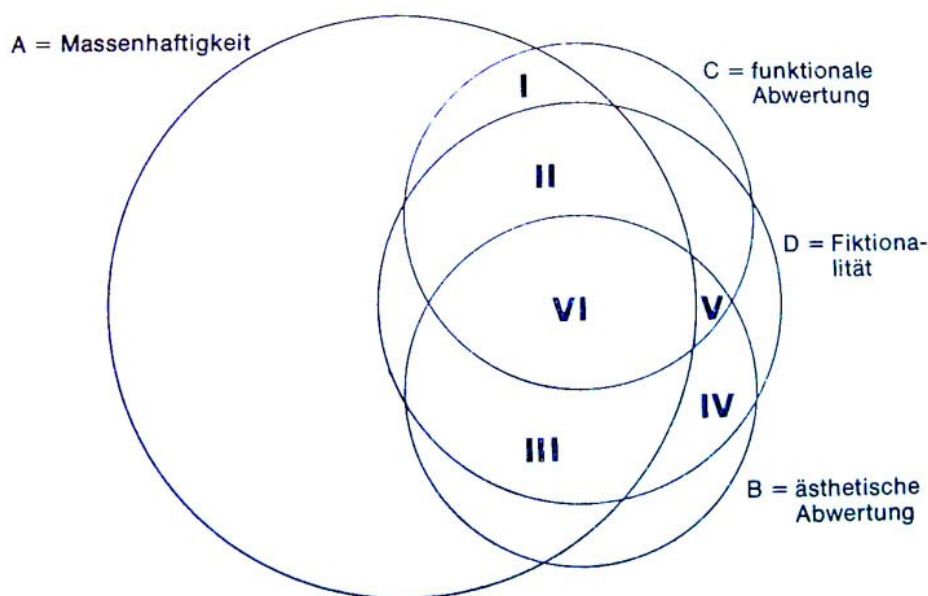
Die *literaturwissenschaftliche* Gewichtung von Trivialliteratur orientiert sich an ästhetischen Wertungsnormen, die sie selbst determiniert. Demnach wird sie »Trivialliteratur« nur als die unterste »Stufe« in der Werthierarchie begreifen und an jener Literatur messen, die die Literaturwissenschaft als »hohe« definiert.
(Nutz 1999:43; ležeče v originalu)

Tako ustvarja ta izraz, ki so ga znanstveniki izoblikovali sami, problem, ki proučuje izraz, ne pa dejansko stvar, ki jo ta označuje. Zato Nutz meni, da naloga raziskave ni pojasniti pojma „Trivialliteratur“, temveč dejstva, da je to **široko razširjena literatura romanov, ki se masovno pojavlja**. Značilne so enakomerne strukture vsebin, ki se nenehno reproducirajo. Jezik, stil, liki in dejanja so vezani na očitna pričakovanja, ki so znana, običajna, brez izjave in tako brezpomenska. Ta literatura, ki se **podreja tržnim zakonitostim** in ki se proizvaja v industrijskem načinu, je takšna iz določenega namena. Ni izraz stilističnega neznanja, temveč je avtorjev „artefakt“, izdelan po željah njegovih bralcev (prim. Nusser 1991).

Tudi Karl May, katerega trivialne romane bom podrobneje obravnaval spodaj, je v bistvu pisal le to, kar je želelo brati ljudstvo. Dejstvo, da danes nasploh velja za najuspešnejšega nemškega pisatelja vseh časov, potrjuje njegovo spretnost uporabe trivialnih tehnik (več o njih v poglavju 5), ki je tako množično privlačilo njegove bralce. „May lieferte Ware, die nach deren Wert bezahlt wurde“ (Forst-Battaglia 1966:65).

2. Razčlenitev trivialne literature

Fetzer (1980:19) predstavlja svoj model na podlagi raziskave trivialne literature. Trivialna literatura je tukaj razdeljena na področja, v katerih se le-ta obravnava in dojema po različnih kriterijih. Pri njem je grafično prikazan obseg podskupin s pomočjo večjih in manjših krogov, kjer je „množičnost“ (A) največji krog:

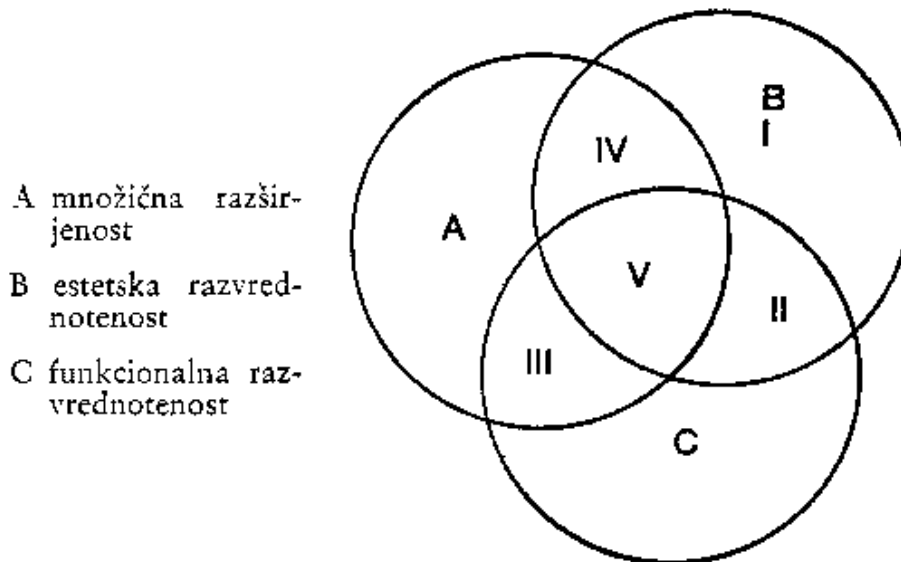
Fetzerjev model (Fetzer 1980:19)

Sestavljen je iz štirih krogov, pri katerem krog A predstavlja **množično razširjenost**, B – **estetsko razvrednotenost** (nezadostnost), C – **funkcionalno razvrednotenost** (ideološko in/ali moralno oporečnih vsebin) in D – **fiktivnost**.

Polja, katera so v Fetzerjevem modelu izključno presečišča krogov, so označena z rimskimi številkami: I in II – popularna, fiktivna in nefiktivna literatura, ki so jo razvrednotili zaradi njene (ideološko ali moralno oporečne) funkcionalnosti. Številka III označuje masovno razširjeno, „narodno“ literaturo, ki je estetsko razvrednotena in fiktivna. Sem spada tudi zabavni roman. Pod IV spada „kič“, ki je estetsko razvrednoten in je fiktiven, njegova masovnost in funkcionalno razvrednotenje se v tem polju ne obravnavata. Polje V pripada

„šundu“, kjer je pomembna njegova estetska in funkcionalna manjvrednost, njegova masovnost pa ne. „Šund“ je še močnejše razvrednoten kot „kič“. Področje VI se smatra kot zabavna, masovno razširjena, „prava trivialna literatura“, v katerem se združujejo vsi kriteriji, ki definirajo trivialno literaturo. Ta literatura je močno razširjena in so jo obsojali kot medij za transportiranje ideologij, se pravi je strogo funkcionalna, hkrati pa je estetsko manjvredna in izmišljena (fiktivna) (prim. Fetzer 1980:19).

Hladnikov (1983b:8) model je v primerjavi s Fetzerjevim bolj poenostavljen. Razlikuje se po manjkajočem kriteriju fiktivnosti in po tokrat grafično enako velikih krogih, ki prikazujejo ostale kriterije:

Hladnikov model (Hladnik 1983b:8)

Hladnikov model je sestavljen iz treh enako velikih krogov, ki predstavljajo kriterije označevanja trivialne literature: A – **množična razširjenost**, B – **estetska razvrednotenost**, C – **funkcionalna razvrednotenost**.

Polja, označena z rimskimi številkami predstavljajo presečišča krogov, z izjemo polja označenega z I, katero se nahaja le v področju kroga B.

Polje I prikazuje t.i. „kič“ – to je estetsko razvrednotena literatura 19. stol.; II – je „šund ali plaža“, estetsko in moralno razvrednotena literatura; III – je „popularna

literatura“, ki je samo funkcionalno razvrednotena in množično razširjena literatura; IV – je „poljudna literatura“, ki je samo estetsko razvrednotena množično razširjena literatura; V – je „kolportaža“ (prava trivialna literatura), ki je estetsko in funkcionalno razvrednotena množično razširjena literatura (prim. Hladnik 1983b:8).

Nadalje Hladnik uvršča področja I in IV skupaj v „zabavno literaturo“, področja III, IV in V pa v „množično literaturo“.

3. Trivialna literature v Evropi

Zgodovina trivialne literature se začne v sredini 18. stoletja, čeprav so popularna čtiva obstajala že prej. Vendar se je v tem času zgodilo nekaj, kar je za zmeraj spremenilo literarni svet. Iz več razlogov je nastal nov, do takrat še neznan sloj bralstva, ki je s svojim specifičnim masovnim povpraševanjem po določenem tipu besedila priklical v svet literaturo, ki jo danes imenujemo trivialna literatura.

V srednji Evropi so do tedaj bili bralci knjig predvsem izobraženci, kot so teologi, zdravniki, pravniki, državni uslužbenci, plemiči itd. Ljudje iz nižjih slojev, ki so živeli na vasi, so sredi 18. stoletja še tvorili 80% vsega prebivalstva. Brati so znali le v zelo redkih izjemah. Medtem, ko so v višjih slojih bili običajni časopisi, revije, knjige, so v nižjih slojih imeli zraven Svetega pisma le katekizme, koledarje, enolistne tiske ipd. Knjige so bile za večino preprostih ljudi cenovno zdaleč nedosegljive. Po drugi strani pa so kmetje, ki so ves dan garali na njivi, bili preveč utrujeni, da bi se zvečer lahko še posvetili branju knjig.

V drugi polovici 18. stoletja je začelo število bralcev naraščati, predvsem v meščanstvu. Razsvetljenstvo je postavilo branje v novo luč, obvezno šolanje je spodbujalo željo po branju, potrebe po informacijah in ponudbe števila in vsebin časopisov, revij in knjig so bile vedno večje. Zaradi vse večje ponudbe se je pojavil nov način branja knjig. Tako Nusser:

Gemeint ist der Übergang vom intensiven zum extensiven Lesen, ohne den vor allem die Ausbreitung trivialer Lesestoffe gar nicht denkbar wäre. Das Buch wurde durch seine zunehmende Verbreitung zu einem immer vertrauteren Gegenstand, das man nicht mehr allein anfaßte, um zu lernen oder sich zu erbauen, d.h. sich innerlich zu bereichern und zu sammeln, sondern auch, um sich zu zerstreuen und zu unterhalten.
(Nusser 1991:25)

Možnosti, da bi posameznik prebral vsa izdana dela in jih razumel, kot je bila elita vajena prej, nenadoma ni bilo več. Količina na novo izdanih knjig je postala prevelika. Tiskarski posel je postal vedno bolj dobičkonosen in založniki so z uvajanjem novih vsebin in tehnik skušali pritegniti vse širše bralstvo. Knjige so postajale bralcu vedno bolj prijazne. Skušale so zadovoljiti njegove emocionalne potrebe. Tiskana beseda je tako bila vedno bolj podvržena zakonitostim trga – povpraševanju in ponudbi. S tem pa se je spremenil tudi poklic pisatelja, kateri je lahko pričel služiti svoj kruh izključno s pisanjem. Pisali niso več le duhovniki in bogati plemiči iz religioznih razlogov ali užitka, temveč tudi novi, revni pisatelji, ki so se borili za svoje preživetje. Edina možnost uspeha je tako bilo izpolnjevanje potreb bralca.

Wer sich entschloß, als Schriftsteller auf alle Nebentätigkeiten zu verzichten, konnte ein materiell gesichertes Leben in der Regel nur führen, wenn er sich dem Geschmack möglichst vieler Leser anpaßte und Bücher schrieb, die von vielen gekauft wurden. [...] Und dies führte dazu, daß die Zahl derjenigen zunahm, die mit dem Schriftstellerberuf ihr Glück zu machen versuchten, und zugleich ein ganz neuer Typ des Autors entstand, nämlich der gezielt für ganz bestimmte Käuferinteressen Texte produzierende Vielschreiber.
(Nusser 1991:28)

V 19. stoletju je komercializacija literature neprekinjeno naraščala in dokončno so se izoblikovale vse karakteristike, ki so danes tipične za trivialno literaturo. V prvi polovici stoletja je naraslo število bralcev iz malomeščanstva, to so bili predvsem služabniki gospode, majhni podjetniki in taki z manjšim prihodkom, v drugi polovici stoletja pa se jim je priključilo tudi delavstvo. Vedno več je tudi bralcev s podeželja. Kot glavni razlog za to šteje vedno večja pismenost med prebivalstvom, ki smo jo omenili že zgoraj, pa tudi napredek tehnike in izumi, ki

so omogočili tako masovno tiskanje knjig. Leta 1820 so izumili t.i. „stereotipijo“, s pomočjo katere je bilo število natisov določenega teksta teoretično neomejeno. Število naklade je tako lahko dosegalo prej nepredstavljive količine. Knjiga je postala množični proizvod, kar je tudi pozitivno vplivalo na njeno ceno, s tem pa na dostopnost do vedno več slojev prebivalstva. Zaradi industrijske produkcije literature, vedno večjega in pogostejšega povpraševanja po tekstih, so tudi avtorji morali spremeniti navade pisanja. Nastopila je standardizacija tekstov in pisanje po že znanih in uveljavljenih vzorcih, kar je še dodatno podčrtalo njihovo konvencionalnost in s tem njihovo trivialnost.

Avtorji pa niso bili le podvrženi volji in željam bralstva, temveč tudi tedanji politiki in režimu, ki je v literaturo posegala s cenzuro in spodbujala domoljubnost. Politika je namenoma skušala zamegliti resnični obraz in krutost vojne, namerno spodbujala sovraštvo do nasprotnika in patriotizem, saj so se za plemstvo in bogato meščanstvo, za interese vladajočega sloja v vojnah borili preprosti ljudje – konzumenti trivialne literature. S spodbujanjem zgodb o srečnih revežih in nesrečnih bogataših, o „Božji volji“, o kaznovanju takih, ki ne spoštujejo zakonov in pravil obnašanja, je vladajoči razred s pomočjo trivialne literature usmerjal mišljenje bralcev – prebivalcev v lastno korist. Pisatelji so bili primorani med tema dvema poloma voziti nekakšen „literarni slalom“. Tako Nusser:

Die Hersteller der populären Lesestoffe paßten sich in der Regel sowohl dem politischen Druck als auch den Bedürfnissen des Publikums an und versuchten, den für sie risikoärmsten Weg zum finanziellen Erfolg zu finden. Sie stellten sich dabei gleicherweise auf unterschiedliche Leserzielgruppen als auch auf verschiedene Anspruchsebenen ein.

(Nusser 1991:32)

Kljub vedno nižjim cenam knjig so ostale knjige za nižji sloj prebivalstva predrage. Prav zaradi tega razloga so se v mestih pojavile ustanove, v katerih so si ljudje knjige lahko izposojali – prve knjižnice. Na začetku so veljale za kroge prebivalstva, ki so nasprotovali novemu načinu branja in takim, ki so dotlej brali le religiozne tekste in koledarje, za pohujševalne in brez moralne ustanove, saj so v njih prevladovala trivialna dela, ki so do tedaj količinsko že

zdavnaj spodrinila dela visoke literature. V drugi polovici 19. stoletja so dobili knjižnice tudi delavci – leta 1850 je združenje delavcev v Stuttgartu dobilo svojo knjižnico in bralnico.

To, kar je pomenila knjižnica v urbanih, je pomenil kolporter v ruralnih naseljih. Vendar le v prvi polovici 19. stoletja; v drugi polovici so se meje zliile in kolporterja smo lahko našli tudi v mestih, prav tako kot prve knjižnice na vasi. Beseda kolporter izhaja iz francoskih besed col (ovratnik) in porter (nositi), kar opisuje njegovo nošenje prodajne torbe okoli vratu. Kolporter je ljudi o novicah in dogodkih seznanjal tudi ustno, a le zaradi vzbujanja potrebe po informacijah pri potencialnih kupcih in s tem večal svoj dobiček. Večkrat so te informacije bile prav zaradi tega senzacionalizirane in napihnjene. Kolporter je ljudi seznanjal tudi z ezoteričnim, z magičnimi recepti, prerokbami, s čimer je tržno izkoriščal ljudsko radovednost. S tem pa je nehote vplival tudi na vrednote in obnašanje ljudi in na njihovo relativiranje napisanega: „Er beriet seine Leser, [...] und war [...] sowohl an der Steuerung als auch an der Relativierung ihrer Wertvorstellungen und Verhaltensnormen beteiligt.“ (Nusser 1991:31). Očitno je, da na današnji svet, kakršnega poznamo, ni vplivala le 'visoka' literatura, ampak v večji meri tudi trivialna.

V zadnji tretjini 19. stoletja so se pričeli pojavljati redno izhajajoči kratki romani, predvsem v meščanskih področjih. Sprva so to bile daljše zgodbe, razdeljene na več manjših zvezkov, ki so izhajali eden za drugim in v katerih se je dogajanje pričelo tam, kjer se je v prejšnjem zvezku končalo. S tem so dosegli za bralca manjše, lažje prebavljive zalogaje. S tehniko dviganja vznemirljivosti in napetih situacij na koncu, so bralce, in s tem kupce, uspešno pripravili do nakupa naslednje številke. Rodil se je žanr nadaljevanke. Ob prelomnici stoletja, so se v Nemčiji, po ameriškem vzoru, pojavile t.i. serije, ki so se od nadaljevank razlikovale po tem, da je vsak zvezek tvoril zaključeno dogajanje. Kupec pri tem ni občutil več pritiska in bojazni, da ne bi izgubil pregleda nad celotno zgodbo (ob zamujenem zvezku, bi marsikdo prav zaradi tega izgubil interes nad celotno nadaljevanke in ne bi bil več stimuliran kupiti drugih nadaljevanj). Serija je postala še donosnejša od nadaljevanke, a so morali avtorji bralce do nakupa vsakič pritegniti na novo. Izmisлити so si morali vabljive in

napete zgodbe, predvsem ilustracije na prvi platnici so morale pritegniti zanimanje potencialnih bralcev. Pričela se je tudi nova distribucija omenjenih žanrov, ki se je v njenem običaju obdržala vse do danes. Serij in nadaljevank namreč ni prodajal več le kolporter, temveč so jih pričeli prodajati tudi v kioskih.

Nadaljevanka in serija sta podžanra trivialnega romana, ki ga bom podrobneje obravnaval spodaj, v poglavju 5.

4. Trivialna literatura na Slovenskem

4.1 Poseben status slovenske trivialne literature

V 19. stoletju je zaradi obveznega pouka nemščine v slovenskih šolah in zaradi dvojezičnosti vseh predstavnikov slovenske literarne elite vladal strah pred asimilacijo „malega“ slovenskega jezika. Zaradi tega je slovenska literatura takrat uživala poseben simbolični in instrumentalni status. „Izobražencu je slovenska literatura pomenila nacionalno manifestacijo“ (Hladnik, 1985).

Tudi v slovenskem prostoru se je v 19. stoletju rodil nov bralski sloj, vendar so v primerjavi z nemškim številke bile skromnejše. Hladnik navaja naslednje podatke:

Z obveznim šolanjem je nepismenost prebivalstva vztrajno padala. 18. stoletje preseneča s številko 3 % pismenih; leto 1830 jih ima že 40 %, 1880 60 %, 1900 85 %. Do srede 19. stoletja je bila torej pismenost in s tem knjige stvar izobražene elite, po tem času se pojavi množica potencialnih bralcev, večinoma srednje- in nižjeslojskega porekla, ki ji je potrebno v roke potisniti knjigo.
(Hladnik 1982: 1. ods.)

Nadalje Hladnik opisuje, da je takratna elita, ki je proizvajala literaturo, želela na novo pridobljenega bralca iz nižjega in srednjega sloja najprej „vzgojiti“. „V knjigo mu je bilo treba vtihotapiti navodilo, kako se mu je najustrezneje

obnašati“. Na preprostega bralca so tako želeli vplivati z verskim poukom, kateri bi naj „zmehčal njegovo upornost v potrpežljivost“ in bi tako prepustil odločanje gospodi; z gospodarskim poukom, ki bi ga naučil skrbneje ravnati s premoženjem in k „akumulaciji kapitala“; ter z nacionalnim poukom, ki bi ga učil pripadnosti njega in njegovega premoženja k „narodnemu telesu“. Hkrati pa so preprosti ljudje, po romantičnih vidikih elite, veljali za nepokvarjen narodni zaklad in osnovo, katero je veljalo ščititi in ohraniti (prim. 1982: 1. ods.).

Prav zaradi tega na začetku, v 19. stoletju, trivialna literatura ni bila kritizirana in razvrednotena s strani slovenske literarne elite. Predstavljala je instrument vzgoje na novo opismenjenih potencialnih bralcev ter njihovih bralskih navad. Tako njena funkcionalnost ni bila sporna. Redke kritike so se pojavljale le na račun stila in jezika, kar pa glede na izobrazbo ciljnega bralstva tako ali tako ni bilo velikega pomena. Šele ob prelomnici stoletja, ko je preprosti slovenski bralec že bil literarno podučen, so začeli z razvrednotenjem celotnega koncepta trivialne literature. „Njegove poglobitve naloge – opismenjevanje, vzgoja bralskih navad, osnovni moralno-idejni in praktični pouk – so bile že opravljene, nastopila je priložnost za konfrontacijo z drznejšimi koncepti“ (Hladnik 1982: 2. ods.). Najprej so razvrednotili njegovo estetsko plat – način , potem pa (pod vplivom liberalistične in marksistične ideologije) še njegovo funkcionalno plat – vsebino.

Hladnik omenja več podzvrsti trivialne literature, ki se je v tem obdobju pojavljala na slovenskem področju: krištofšmidovska povest (poljudna mladinska literarna fikcija), ženskosvetniška povest (komplementarna nekdanjemu viteškemu romanu), dekliškovzgojna povest, najdenska povest, družinska krištofšmidovska povest, robinzonada, pravljica, ljudska knjiga, divjezahodna zgodba, roparska in piratska povest, znanstvena fantastika.

Drugih podzvrsti trivialne literature v tej nalogi ne bom podrobneje obravnaval. Zanimale me bodo predvsem te, v katerih je pisal Karl May in te, v katerih je bil preveden v slovenščino. Nedvomno je to bil roman, natančneje **pustolovski in popotovalni roman**, kateri lahko zajema različne elemente zgoraj naštetih žanrov. Globlje ga bom definiral spodaj, v poglavju 6.

4.2 Založbe trivialnih romanov na Slovenskem

Najmočnejše založbe trivialne literature proti koncu 19. stoletja in začetku 20. stoletja so bile:

Mohorjeva družba, ki je bila pod močnim vplivom klerikalne stranke. Knjige, ki jih je izdajala so bile napisane v klerikalnem duhu in so želele bralca vzgojiti po takšnih nazorih. Njihove knjige so brali vsi slovenski bralci. Avtorji so bili izbrani pretežno iz domačih vrst, gojila se je narodna zavest. Tipična žanra za Mohorjevo družbo sta vaška ter domača zgodovinska povest, pozneje pa se pojavijo tudi drugi.

Kot protiutež Mohorjevi družbi je delovala **Narodna založba**, ki so jo brali ozaveščeni meščani in je spodbijala klerikalne nazore – v feljtonskem stilu, zagovarjala pa je nazore slovenskega liberalizma.

V tej nalogi preučevana prevoda sta izšla pri dveh med seboj si konkurenčnih založbah, za katere je bila tipična tržna usmerjenost na dobiček, domnevno brez strankarskih političnih vplivov. Ti založbi sta večinoma izdajali prevedena dela tujih avtorjev in sta se specializirali na kolportažo, njuno bralstvo pa je bila neizobražena množica. To sta bili založbi:

- **Janez Giontini** ter
- **Anton Turk**.

Hladnik navaja sledeče podatke:

[K]njigarnar Anton Turk[...] je začel izdajati že v 80. letih prejšnjega stoletja, založniku Giontiniju v konkurenco[.] [...] Knjige Mohorjeve družbe so brali vsi slovenski bralci (200.000–250.000), tiske Narodne založbe je konzumiral slovensko ozaveščeni meščan, Turk pa je prodajal svoje drobne, privlačno opremljene knjige neelitni množici (oz. elitniku, ko ta ni hotel biti izpostavljen manipulaciji ene ali druge vsenarodne založbe). Pričujejo, da so Turkove knjige občutno oblikovale bralske navade in slovensko jezikovno zavest tudi na podeželju. [...] Turka pa je usmerjala komercialna uspešnost. Zato je izdajal relativno čisto literarno zabavo v nasprotju z liberalci, ki jim je šlo poleg

zabave za kritiko klerikalizma (za za/je/bavo) in Mohorjevo družbo, ki je na prvo mesto postavljala pouk in šele potem zabavo.

(Hladnik 1983a: pog. 1.0.1; podčrtano od mene)

Kolportaža pa je bila zaradi tega tudi v slovenskem prostoru državi najnevarnejši tip literature. Zaradi tega so se tudi slovenski kolportažni založniki, kljub lastni politični neopredeljenosti, morali podrediti državnemu pritisku. Za nemoteno trženje svojih izdelkov so uvedli samocenzuro, da bi omilili protidržavne drže v kolportažnih romanih, ki so jih prevajali iz tujih jezikov. V nasprotnem primeru so sledile državne sankcije, kot priča na Slovenskem edinstven primer Andreja Šušter-Drabosnjaka, kot ga navaja Hladnik: „Zobe ogroženega je občutil le bukovnik Andrej Šuster-Drabosnjak (1768–1825), prvi presajevalec tega blaga na Slovensko, ki sta mu bili zaradi nedovoljenih tiskov in trgovine z njimi zaplenjeni tiskarna in knjižna zaloga“ (Hladnik 1985: 7. ods.).

5. Trivialni roman

Nutz definira trivialni roman tako:

Unter »Trivialroman« verstehe ich ein genormtes Produkt, das einer bestimmten und genau festgelegten *inneren* und *äußeren* Form unterliegt. Diese Form ist eine *Norm*, die sowohl für ihre innere Form (z.B. Inhalt, Stil, Fabel und Wortschatz) als auch für ihre äußere Form (wie Erscheinungsweise, Darreichungsform oder Umfang) ihre absolute Gültigkeit besitzt.

(Nutz 1999:63; ležeče v originalu)

Te norme notranjih in zunanjih oblik trivialnega romana, nadaljuje Nutz, izhajajo iz natančnega poznavanja sloja bralcev in so prilagojene njihovim potrebam. Ti bralci se lahko na podlagi njim že znanega v besedilu identificirajo z junaki, ki nastopajo v teh romanih.

[...]wobei Identifikation sich immer nur dann einstellt, wenn dem Leser in der bewunderten Figur nicht nur das ihn faszinierende Außergewöhnliche, sondern zugleich das ganz Normale und Nahe vor Augen tritt, in dem – mehr oder weniger bewußt – die historischen Bedingungen der eigenen Situation wiedererkannt werden können[...]

(Nusser 1991:75)

Karakteristično za trivialno zgodbo je to, da se venomer prične z rešljivim konfliktom, ki se reši v „happy-endu“. Nastopajoči liki so razdeljeni po črno-beli shemi, se pravi na dobre in slabe. Po navadi so liki stereotipi. Nutz izpostavlja tudi, da so kraji, situacije, ljudje in občutki prikazani v pretiranem smislu.

So sind die Heldinnen und Helden nicht nur »gut« oder »schlecht«, sondern »abgrundlos gut« oder »abgrundlos schlecht«, Frauen sind nicht nur schön, sondern »überirdisch schön«, Männer nicht nur »kühn«, sondern »tollkühn« (Nutz 1999:64).

Nutz še med najizrazitejše značilnosti trivialnega romana uvršča naslednje:

- 1) V ospredju nastopa **junak**, kjerkoli in kadarkoli igrajo trivialni romani.
- 2) Namerno **potrjevanje pričakovanj** bralca s **stereotipi**.
- 3) Imajo določeno **uporabno vrednost**.
- 4) Konflikt mora biti rešljiv, v romanu morajo obstajati **elementi napetosti in vznemirljivosti**.
- 5) Namerno **trivializiran jezik, stil, liki**, ki so prirojeni določeni skupini konzumentov.

Avtorji trivialnih romanov namerno uporabljajo stereotipe in se držijo v družbi ustaljenih mišljenj in predsodkov ter pogledov na svet. Avtorji namenoma ne uvajajo novih, težko razumljivih idej, ki ne bi bile sprejete od večine publike. Široko opisovanje že znanega je nepotrebno. Le z omembo in namigom na stereotip se pred bralčevim duhovnim očesom prikaže vrsta asociacij, ki so v nadaljevanju potrjene. S to tehniko pisanja dosegajo nenaporno branje konzumenta. Težišče trivialnih zgodb je tako potrditev miselnih vzorcev in s tem

duševno olajšanje, izpolnjevanje želja, potreb in nagonov bralca, potešitev njegove radovednosti, posredovanje zaželenih informacij.

Es ist aber tatsächlich der Kern jeder handwerklichen Trivialromanteknik, alles dem Leser zu überlassen, ihm nach dem Mund zu reden, seine Meinung zu unterstützen und so verständlich zu schreiben, daß die meisten das Geschriebene verstehen, Ziel ist, den größten gemeinsamen Nenner zu finden, so daß alles Einzelne, Individuelle, Esoterische durch dieses Raster fällt. Nicht »wenn er will«, sieht er, durch den beschriebenen Text angeregt, ein Landschaftsbild vor sich, sondern man zwingt ihn durch die kargen, signalwirkenden Klischeewörter dazu, sich sein schon vorher gewonnenes Bild einer Sommerlandschaft, einer Universitätsstadt, eines Olivenhains oder eines Flußufers hervorzuholen und es zu verwenden. Die Übernahme eines Bildes, »das sich der Autor vorgestellt hat«, widerspräche dem Konformbestreben der Trivialroman-Technik, sie würde die Lesergruppe in viele Meinungsträger spalten. Die Leserschaft, die einen bestimmten Erwartungshorizont mitbringt, wäre beunruhigt, fragte sich, ob sie den Autor auch richtig verstanden habe. Die allgemeine Erwartung wäre dahin, man müßte die lieb gewonnenen Vorstellungen vergessen oder die Vorurteile entpuppten sich als falsch. Das Bild, »das sich der Autor vorstellt«, gehört nicht zur Trivialromanrezeption, die immer den genannten größten gemeinsamen Nenner beim Lesepublikum voraussetzt, wodurch das Allgemeine noch allgemeiner, das Einfache noch einfacher wird. Um diesen größten gemeinsamen Nenner zu finden, muß die mehrheitliche Verständlichkeit angewendet werden, was nichts anderes bedeutet, als daß Differenziertes entfallen, d.h. »trivialisiert« werden muß.

(Nutz 1999:57; ležeče v originalu)

Nutz v zgornjem citatu opisuje tehniki piscev trivialnih romanov, kateri so le-ti razvili za zadovoljevanje potreb specifične ciljne skupini bralcev. Ti tehniki sta:

1. **razumljivost**, da napisano razume čim večje število bralcev, ter
2. **izpuščanje neobičajnega** in opisovanje na splošni, klišejski način, s čimer si mora bralec sliko ustvariti iz že znanega predznanja in pričakovanj.

Tudi z drugo tehniko je bralcu besedilo bolj razumljivo in prav tako služi za razumljivost s strani čim večjega števila bralcev. Obe tehniki pa bralcu omogočata nenaporno branje, saj ni prisiljen v branje vložiti velike kognitivne

energije, saj se tukaj v bistvu ne nauči nič novega (ne pojavijo se v dvomi v dosedanje resnice bralca, njegovih resnic ne rabi zavreči in spoznavati novih, nove informacije ne obstajajo) – potrjeno je že njegovo dosedanje znanje. Kar iz tega čtiva dobi so emocije, ki mu dajejo nenaporni, „lahki“ užitek.

6. Pustolovski in popotovalni roman

V 18. stoletju se je ta žanr v Nemčiji pojavljal predvsem kot protiutež takratni družbi, ki je težila k urejenosti in ozkem ekonomično, strogo racionalno usmerjenem meščanskem mišljenju; hkrati pa je pritegnil zanimanje tistih, ki so iskali nova tržišča in možnosti v eksotičnih krajih. Popularen je bil lik divjega, a iskrenega človeka „in dessen Lebensumständen man vor allem das Gegenbild zur verhaßten höfisch-aristokratischen Gesellschaft sehen konnte“ (Nusser 1991:75). Glavni lik v njih si je z dejanji prikrojil okolico po svojih željah. Želje bralcev po begu, svobodi in po raziskovanju so bile s tem žanrom (vsaj v domišljiji) potešene. K temu še pride potešitev želje po zabavi skozi vznemirljivost, katera nastane v romanu v situacijah, ko junaku preti nevarnost – trenutki, ki odločajo med življenjem in smrtjo le-tega. Zaradi identifikacije bralca z junakom, vznemirljivo notranje doživetje doživi tudi bralec, ki pa se sam ne poda v resnično nevarnost in s tem ob udobnem branju nevarnost doživlja na varen način.

Začetnik meščanskega pustolovskega romana je bil nedvomno angleški pisatelj Daniel Defoe s svojim „The Life and Strange Surprizing Adventures of Robinson Crusoe of York, Mariner“ iz leta 1719. Ta je postal po vsem svetu tako popularen in posneman, da je rodil svojo lastno podskupino trivialnega romana (že zgoraj omenjeno robinzonado), kjer se po vzoru originala vzorci dogajanja reproducirajo z minimalnimi spremembami. Leta 1799 se je pojavila mladinska priredba Joachima Heinricha Campeja „Robinson der Jüngere“. V slovenščino ga je preko češčine prevedel Oroslav Caf: „Robinzon mlajši“ leta 1849 (prim. Hladnik 1985: 9. ods.). V 19. stoletju pa se prizorišča romanov preselijo iz oddaljenih in praktično nedosegljivih krajev v vsakdanjemu človeku dostopnejše

kraje. Pozornost bralcev se iz osamljenih karibskih otokov preseli predvsem na ameriški kontinent. Tu se pokažejo potrebe po informacijah o novem svetu. Sledijo mnoga kvalitetna in avtentična dela izseljencev, ki s podrobnim opisovanjem seznanijo bralca stare celine o posebnostih te dežele in o življenju na stičišču civilizacije in divjine. Eden najznamenitejših je James F. Cooper s svojim romanom „The Last of the Mohicans“ iz leta 1826; med najbolj znanimi nemškimi avtorji pa je Charles Sealsfield (Karl Postl).

7. Pustolovski in popotovalni romani Karla Maya

Pustolovski roman je tudi žanr, v katerem je svojo uspešnost dosegel Karl May – s svojim prvim velikim, že zgoraj omenjenim, kolportажnim romanom „Das Waldröschen oder Die Verfolgung rund um die Erde...“. Čeprav May ne sodi med zgoraj omenjene avtentične avtorje, postane čez meje tega žanra najuspešnejši nemški avtor nasploh. Nusser si njegov uspeh razlaga tako:

So wie May schreibt, um seine durch Erniedrigungen verschiedenster Art bedingten persönlichen Probleme in einem fiktionalen Ersatzleben zu kompensieren, identifiziert sich ein – ebenfalls auf mannigfache Weise unterdrücktes – Massenpublikum um die Jahrhundertwende und danach mit seinen großspurigen und bei der Jagd nach Verbrechern und Ausbeutern stets erfolgreichen Helden Old Shatterhand [...] oder Kara Ben Nemsis [...], um Bedürfnisse nach Anerkennung, Macht usw. fiktional zu befriedigen.

(Nusser 1991:78)

Z drugimi besedami, tako kot je May s pisanjem o namišljenem svetu, prebolel krivice in poniževanja, ki jih je doživel v resničnem svetu, tako so lahko svoje tegobe preboleli tudi njegovi bralci, ki so se identificirali z junaki njegovih romanov in tako projicirali uspehe, priznanja in časti, ki so jih doživeli junaki, na sebe, in tako ob teh emocionalnih napetostih doživljali užitek, s kaznovanjem slabih, zmage pravičnosti in s srečnimi izidi pa so doživeli mentalno olajšanje.

V svojih romanih May izpolnjuje večino kriterijev, ki definirajo trivialni roman, kot na primer deljenje oseb na bele in črne – dobre in zle:

Der Hell-Dunkel-Dualismus, der das Gesamtwerk charakteristisch durchzieht, wäre aus Mays früher Lebenserfahrung auch geschichtlich abzuleiten, - vielleicht am Ende die ganze Symmetrie seines Formgefühls überhaupt? (Wollschläger 1974:167, citiran po Schmiedtu 1987:33)

May je v svojih romanih močno zastopal **ideologijo**, v katero je bil prepričan. To so bila njegova osebna stališča do družbe, predvsem nemške. Kot smo že ugotovili iz njegovega življenjepisa, je v hladnem, krutem svetu liberalizma, kjer je vse usmerjeno na dobiček in s tem na izkoriščevanje šibkih, videl največje zlo. Zaradi tega je bralca seznanjal z njegovimi pogledi na svet in ga želel vzgojiti v duhu **humanizma**, krščanski ljubezni do bližjega in prijateljske ljubezni, pri kateri se je že močno približal mejam homoseksualnosti. „Celo latentna homoseksualnost v romanih Mayevega tipa naj bi bila protest proti kapitalističnemu zgolj konkurenčnemu odnosu podjetnik-podjetnik“ (Hladnik 1983b:16).

May je torej pisal vse drugo kot nepristransko in v svoje romane vključil ideologijo, ki je bila mnogo bolj humana od nekaterih pisateljev tega žanra. Zanimivo je, da mnogi prav ta humanistični način pisanja smatrajo za ključ Mayevega uspeha. S tem, ko dobri junaki pustijo živeti hudobne, obstaja možnost za nove dogodivščine in nevarnosti z njimi:

Besonders bemerkenswert ist [...], dass Mays ideologisches Programm dem Spannungsverlauf des Abenteuerromans nicht im Wege steht, sondern ihn sogar fördert. Denn wer seinen Feind schont, spart ihn auf für weitere Abenteuer [...]. Ideologie und Erzählökonomie arbeiten sich bei May in die Hand. (Nusser 1991:78)

Vendar pa Mayu ni uspelo, vsaj do zadnjih let njegovega življenja ne, o svojih kvalitetah in sposobnostih kot pisatelj prepričati tudi literarno elito, čeprav si je to ves čas zelo prizadeval. Forst-Battaglia piše o tem:

[...] bei Naturalisten, Symbolisten, katholischen Erneuerern konnte May kein Glück haben. Für sie war er von vornherein ein Süßholzraspler, der mit groben Mitteln an die Rührseligkeit und an die Roheit, an Bigotterie und an den Chauvinismus appellierte (Forst-Battaglia 1966:70)

Iz vsega zgoraj navedenega je očitno, da May s pisanjem v svojih romanih v bistvu sploh ni bil fiksiran na zaslužek, čeprav je s časom s tem zaslužil dovolj, da se je lahko posvečal le pisanju. Komercialno tako uspešen je postal bolj ali manj zaradi srečnega sovpadanja različnih dejavnikov. May je pisal čtivo, ki je na trg prišlo na pravem kraju ob pravem času in je vsebovalo pravo mero trivialnosti, estetike, ideoloških pogledov, informativnosti in kvalitete. Prav vsi ti dejavniki so poskrbeli za to, da je bil Mayev roman sprejet pri bralcih iz najrazličnejših slojev, z najrazličnejšimi bralskimi potrebami.

Z obširno podanimi zemljepisnimi, družbenimi, tehničnimi, zdravstvenimi in jezikovnimi informacijami, ki jih je delno pridobil s strani očeta v otroštvu, delno pa jih je črpal iz svoje obširne zbirke knjig, je ustvaril iluzijo neverjetno junaškega, spretnega, dobrosrčnega in razgledanega poznavalca sveta – junaka Karla Maya, katerega je lahko navadno nemškogovoreče ljudstvo le oboževalo.

8. Konzumenti Mayevih trivialnih romanov

Po vsem napisanem lahko povzamemo, kdo je bil ciljni in kdo dejanski konzument Mayevih pustolovskih romanov v nemškem in v slovenskem prostoru tega časa.

8.1 V nemškem prostoru

Koga vse je želel May s svojim pisanjem doseči in s kakšnim namenom, ne moremo z zagotovostjo trditi. Vemo pa to, da ga je ves čas k pisanju gnala izjemna želja po ljubezni, časti, priznanju v družbi, uspehu in razrednem vzponu. Kot že napisano, pa je vsak pisatelj, ki je bil plačan po uspehu, želel doseči čim širši spekter bralstva.

Dejansko je v nemškem prostoru že za časa svojega življenja dosegel nepredstavljivo široko publiko. To, da je po številu natisnjenih izvodov najuspešnejši nemški pisatelj vseh časov, dokazuje množičnost prodaje in branja njegovih del. Bran je bil v praktično vseh slojih prebivalstva – od najpreprostejših ljudi, zaradi identifikacije z likom sina revnega tkalca, do takih, ki so zaradi svoje izgubljene obrti in bede strmeli za begom iz države v tuje kraje, do trgovcev in podjetnikov, ki so želeli informacije o tujih, eksotičnih krajih in v njih iskali nove možnosti, vse do višjih aristokratskih slojev, katere je May tudi osebno zabaval na njihovih dvorcih – bil je popularna zvezda svojega časa. Vendar pa kljub svojemu prizadevanju in mogoče njegovi največji želji, da bi naredil vtis tudi na nemško literarno elito, je pri njej naletel le na posmeh, bodisi iz njenega estetskega, bodisi vsebinskega razvrednotenja njegovih del.

8.2 V slovenskem prostoru

Kot že omenjeno v poglavju o slovenskih prevajalcih in prevodih, sta bila prva prevoda Mayevih del, ki sta izšla na slovenskih tleh „Eri“ in „Gozdovnik“.

Skoraj z zagotovostjo lahko trdimo, da je bil primarni razlog za poslovenjenje obeh Mayevih del dobiček – kot je že ugotavljal Hladnik (1983a: pog. 1.0.1). Obe knjigi sta izšli pri založbah, specializiranih za sejemske kolportaže. Knjigi sta izšli tudi v času med 19. in 20. stoletjem, se pravi takrat, ko je na Slovenskem že bilo pismenega okoli 85% prebivalstva. To prebivalstvo pa so večinoma sestavljali ljudje iz nižjih in srednjih slojev. Predvsem so to bili mladi, kot navaja Hladnik:

Današnje statistike bralstva kažejo, da je starost med štirinajstim in devetnajstim letom najhvaležnejši konzument literature. Za 19. stoletje povrhu velja, da je bila mladina najbolj pismeni del prebivalstva, saj se je opismenjevanje začelo prav pri njej. Zato ne začuduje, če je bil velik del sredi prejšnjega [devetnajstega] stoletja izdane pripovedne proze namenjen izrecno tudi mlademu bralcu.
(Hladnik 1982: 1. ods.)

Hladnik v mladinsko literaturo uvršča podžanre, kot so robinzonada, roparska in piratska povest ter divjezahodne zgodbe, med katere uvršča Mayeva dela in Maya (bolje rečeno njegove prevode) v slovenskem prostoru celo imenuje kot reprezentativnega za mladinsko literaturo. Mlad bralec ima tipične literarne želje in potrebe. Zato za mladinsko literaturo po Hladniku velja še naslednje:

Že po imenu in definiciji je to pisanje, ki mu značaj določa sprejemnik, njegova psihična in socialna nedoraslost. Zahtevati od njegove literature, da je v prvi vrsti estetska, od njega pa, da jo gleda kot rezultat avtorjevega oblikovalnega genija, ki je narodov genij, je nesmiselno. Mladega bralca je v prvi vrsti zanimala snov, informacija, ki mu jo je snov dajala, avtorjevo ime pa prav malo.
(Hladnik 1982: 13. ods.)

Hladnik poudari nezanimanje mladega bralca do estetike, pomembnost informacije same, omenjena pa je tudi indiferentnost do imena avtorja, kar še mora posebej veljati za prevajalca.

V obeh prevedenih knjigah, ki jih bom analiziral v tej nalogi, je izpisan le priimek prevajalca, ime pa je označeno le z začetno črko. Če gre pri tem za takrat tipično konvencijo tega specifičnega žanra ali je bilo tako v navadi pri slovenskih prevodih nasplah, nisem podrobneje raziskal. Vsekakor pa se skozi to v teh dveh konkretnih primerih prevodov kaže nepomembnost imena prevajalca za konzumenta.

Vse kaže, da so dejansko bili porabniki te vrste literature (kot tudi teh dveh Mayevih prevodov) v večji meri otroci in mladina:

Sejemska kolportaža omenjenih založnikov sicer ni nosila v podnaslovu oznake, da gre za mladinsko berilo, vendar je po pričevanju pisateljev, ki so bili tedaj otroci, to dejansko bila[...]
(Hladnik 1982: zadnji ods.)

Med drugim še navaja pričevanja, da so kolportažni romani, predvsem Turkovi, bili brani na podeželju, se pravi od neelitne množice: „Pričujejo, da so Turkove

knjige občutno oblikovale bralske navade in slovensko jezikovno zavest tudi na podeželju“ (Hladnik 1983a; pog. 1.0.1).

Tako lahko sklepno trdimo, da je bil dejanski konzument Mayevih del v slovenskem prostoru, ob tistem času, preprosti bralec iz nižjih slojev ter mladina, kljub temu, da ni nikjer zaslediti, da bi bila ta literatura namenoma pisana za mladega bralca. Deloma je za to bil vzrok večje število na novo opismenjenih zaradi obveznega šolanja, deloma pa – po moji osebni presoji – prevajalske spremembe, ki so spremenile učinek ciljnega besedila na publiko, znižale raven potrebnega predznanja, in so zato v primerjavi z izhodiščnim besedilom pritegnile drugačni tip bralca – predvsem mladega bralca. Izobraženi srednji in višji sloji pa so zaradi znižane stopnje zahtevnosti teh prevodov še naprej raje brali nemške originale.

VI. TRANSLACIJSKA TEORIJA

1. Teorija skoposa

Osnova moje analize bo temeljila na funkcionalni teoriji prevajanja oz. teoriji, ki postavlja na prvo mesto prevajalskega udejstvovanja neki namen oz. cilj, imenovan s tujko: skopos (skopus). V Velikem slovarju tujk Cankarjeve založbe, je beseda definirana tako:

skópus -a m [lat. *scopus* iz gr. *skopós* cilj, ki ga je mogoče videti v daljavi iz *skopeîn* opazovati, gledati] središčni nauk pridige LITURG.
(Slovar tujk 2002:1065; ležeče in krepko v originalu)

Slovar tujk v slovenščini navaja le iz latinščine prevzeto besedo „skopus“, vendar bom v tej nalogi, zaradi v nemščini že ustaljenega termina „Skopostheorie“, uporabljal grško besedo „skopos“. Teorijo bom v slovenščini imenoval „**teorija skoposa**“.

Teorija skoposa – „Skopostheorie“ je del splošne translacijske teorije, ki jo je leta 1978 predstavil Vermeer (prim. Nord 1995:27).

Njena glavna ideja in razlika med predhodnimi teorijami (ki jih tukaj ne bom podrobneje obravnaval) je ta, da se tukaj prevod upošteva kot **dejanje**, katero se ne zgodi kar tako, ampak iz določenega razloga. Ta razlog je **cilj**, ki ga želimo s tem dejanjem uresničiti (prim. Prunč 2003:161).

Posledično je cilj, namen, **skopos** v tej teoriji tisti dejavnik, ki ima v njej najvišjo prioriteto. V vsakem prevodu je prav njegov skopos zanj najvišjega in najodločilnejšega pomena. Pri enakem originalnem besedilu in večih različnih skoposih, se pravi različnih željah po učinku, bomo dobili prav toliko različnih in (sintaktično, semantično in stilistično) različno oblikovanih prevodov.

Prunč razlaga pojma „Äquivalenz“ in „Adäquatheit“, se pravi ekvivalenco in adekvatnost, kot sta jo v izpopolnjevanju teorije skoposa vpeljala Reiss in Vermeer (prim. Prunč 2003:167). Termin **ekvivalenca** opisuje vse elemente, ki v prevodu (lahko) dosežejo „enak“ komunikativni učinek, na enakovredni ravni v obeh kulturah (izhodiščni in ciljni). Vendar je po načelih teorije skoposa, zaradi zelo verjetne spremembe funkcije v prevodu bil vpeljan temin **adekvatnost**. Ta označuje vsak element, ki služi k izpolnitvi zadanega skoposa, se pravi je tukaj ekvivalenten prevod le eden od mnogih možnih prevodov. Če je skopos v CK doseči enak (enakovreden) učinek, kot je bil dosežen z originalom v IK, je naš skopos ekvivalenca. Če pa želimo s prevodom doseči drugačen (neekvivalenten) učinek, pri drugačnem (neekvivalentnem) recipientu (iz drugačnega sloja, drugačne starosti itd.), kar se zgodi zelo pogosto, pa bo naš skopos prirediti prevod tako, da bo v prvi vrsti ustrezal izpolnitvi zadanega cilja – sprožitvi zaželenega efekta pri recipientu.

2. Akterji v translacijskem procesu

V praksi se torej prevod izdelava z določenim namenom. Naročnik (**iniciator**) se po navadi obrne na prevajalca (**translatorja**⁶), ker potrebuje določen ciljni tekst za določenega ciljnega bralca (**recipienta**)⁷. Pri recipientu želi iniciator doseči določen učinek. Ker translator dela po naročilu iniciatorja, teži k izpolnitvi iniciatorjevih želja. Svoj tekst tako na določen način prilagodi tem željam. Bralec želi z besedilom doseči zaželen učinek pri sebi, prav tako želi naročnik s prevodom imeti določen učinek na bralca in tako doseči svoj zadani cilj. Vendar ima lahko tudi prevajalec v trikotniku iniciator-translator-recipient svoje lastne težnje po določenem učinku na bralca, ki jih želi uresničiti. Ker je avtor CB prav on, je uresničitev ali neuresničitev skoposa iniciatorja popolnoma v njegovih rokah.

---

⁶ Beseda „translator“ zajema pisnega prevajalca kot tudi tolmača. Za to nalogo je relevantno le pisno prevajanje.

⁷ Tukaj so mogoče različne kombinacije zlivanja akterjev v eno in isto osebo, npr. je lahko iniciator hkrati tudi translator, iniciator je lahko hkrati recipient; med akterji se lahko pojavi tudi več posrednikov; tako iniciator, kot translator lahko prihajata iz IK ali CK.

Translatorjeve rešitve v prevodu, ki niso ekvivalentne s pojavi v originalu, so neekvivalentne prav zaradi določenega razloga. Bodisi je to namen translatorja, ali pa je vzrok prevajalska napaka. V kolikor je napaka, je razlog slučaj ali slaba translatorjeva kompetenca. V primeru namena pa stoji za njim točen cilj, to je uresničitev določenega efekta pri konzumentu, kateri ne zajema kriterija ekvivalence. V kolikor pa so elementi v prevodu neadekvatni, pa je nedvomno prišlo do prevajalske napake, saj z njimi ni izpolnjen translatorjev lastni skopos.

3. Kulturno specifične norme

Kljub temu obstajajo meje, katerih v CK ne gre prekoračiti. Translator se mora pri prevajanju podrežati konvencijam in normam v zvezi s pojmom „prevod“, ki veljajo v ciljni kulturi, če želi, da je ta v njej tudi sprejet.

In unserer (heutigen, westlichen) Kultur erwarten wir (als »normale«, nicht Übersetzungstheoretisch vorgebildete Leserinnen und Leser) etwa, daß eine Übersetzung die Einstellung des Autors »genauso« wiedergibt wie das Original – wenn wir also eine Übersetzung lesen, betrachten wir die darin zum Ausdruck gebrachte Einstellung als die Einstellung des Autors, und wir würden nicht auf den Gedanken kommen, es könnte sich hierbei eventuell um die Einstellung des Auftraggebers oder der Übersetzerin handeln.

(Nord 1993:17)

Nordova tukaj vpelje princip **lojalnosti** do izhodiščnega besedila. Stopnja, kako in v kakšni meri je prevajalec zavezan ostati zvest originalu, je odvisna od posamezne kulture, v katero se prevaja (med drugim tudi od žanra, v katerega se prevaja). Nordova pojem lojalnost definira kot spoštovanje **intencij** avtorja originala (prim. Nord 1993), kar lahko razumemo kot funkcionalno ekvivalentnost z izhodiščnim besedilom.

Skopos prevoda zajema torej tudi način in obseg ohranjanja originalnih elementov, kar variira glede na norme, ki veljajo v CK. V evropskem prostoru je prav „ekvivalenten“ prevod dolgo veljal za edini „pravilni“ prevod, čeprav je danes jasno, da je tak prevod utopičen. Ekvivalentnost je namreč nemogoče doseči na sintaktični, semantični in stilistični ravni hkrati. Pri povečanju

ekvivalentnosti na eni ravni se ekvivalentnost na drugi zmanjša. Norme v evropskem prostoru, so težile predvsem k sintaktični ekvivalentnosti prevoda do originala, večji status, kot ga je imel original, večja je bila težnja po „enakosti“ v njegovem prevodu. Prunč tukaj omenja že ustaljen termin „sveti original“ (1993:124). Te norme so do neke mere veljale tudi v času konca 19. in začetka 20. stoletja. Hladnik (1992) uvršča tukaj obravnavane nemške trivialne romane v takratni slovenski kulturi na skoraj najnižjo raven statusa. Iz analize prevodov spodaj bo med drugim razvidna tudi stopnja njihove sintaktične ekvivalentnosti.

Nasploh je translator, kot „strokovnjak za kulturo“ (Prunč 1993:185), v katero se prevaja, dolžan iniciatorja opozoriti tako na konvencije, ki veljajo v CK, kot tudi na vse druge faktorje, katere je potrebno upoštevati in s katerimi iniciator ni seznanjen. Translator je dolžan najprej presoditi, ali je zaželeni iniciatorjev cilj sploh mogoč – ali je sprožiti takšen efekt v CK sploh izvedljivo in če je to tudi smiselno.

Med naročnikovimi željami po določenem učinku in med mejami, ki jih določajo kulturne norme in konvencije, mora prevajalec najti kompromis, ki bo zadovoljivo ustrezal obema kriterijema. Hkrati pa tudi on sam, kot individualni akter v tem kooperativnem komunikacijskem dejanju (Prunč 1993:179), zastopa svoje lastne interese in nazore. Tako je končni izdelek (prevod) rezultat med seboj si konkurenčnih interesov.

VII. ANALIZA

1. Predmet analize

Zaradi dejstva, da gre pri knjigah „**Eri**“ in „**Gozdovnik**“ za prvi in drugi izdan Mayev prevod na Slovenskem, ter zaradi večjega dostopa do čtiv samih, bom za predmet analize izbral prav ti dve deli.

- **Gozdovnik** je bil poslovenjen leta 1898 od „H. Majarja“ iz nemščine; roman ki ga je Karl May na novo predelal in preoblikoval po romanu Gabriela Ferryja,
- **Eri** pa je bil poslovenjen leta 1901 od „J. Pretnarja“; povest, v originalu „Der Ehri“, ki je prva zgodba izmed večih v Mayevem popotovalnem romanu „Am stillen Ozean“.

2. Postavitev teze

V naših dveh primerih je iniciator slovenska kolportažna založba na prelomnici 18. in 19. stoletja. Za iniciatorja je bil, kot smo že ugotovili (Hladnik 1983a) v ospredju dobiček. Njegov cilj je torej bil komercialna uspešnost, kar bo dosegel z velikim številom prodanih izvodov.

Glede na to, da je v tem obdobju največja skupina bralcev po eni strani mladina, ki se čitanja uči v šoli, po drugi pa vse večje število bralcev iz preprostejših srednjih slojev, ki so v branju iskali določeno uporabno vrednost, je bilo potrebno besedilo prikrojiti njihovim željam in potrebam, v prvi vrsti iz razlogov maksimiranja dobička.

V naslednjih poglavjih bom ugotavljal kako, v kakšnem obsegu in če sploh je poskušal prevajalec izhodiščni tekst – Karl Mayev original (ki je do določene mere že bil v svoji naravi tako ali tako usmerjen k maksimiranju dobička v nemškem prostoru) dodatno prilagoditi potrebam in željam založbe in hkrati željam ciljnih bralcev, ki so bili le pod pogojem izpolnitve njihovih želja v literaturi zanjo pripravljene odšteti tudi denar.

Kolportажne založbe v slovenskem prostoru so najele prevajalce, da bi prevedli dela, kakršna v slovenščini še niso obstajala. To so bila po navadi dela uspešnih avtorjev v tujini. S svojo literaturo so nekatere založbe iz ideoloških razlogov želele gojiti bralske navade preprostega človeka (Mohorjeva družba), druge pa so želele doseči predvsem maksimalen prodajni uspeh. Slednje velja za tukaj obravnavana prevoda založb Turka in Giontinija, na katere niso vplivali strankarski interesi in tako, vsaj teoretično, niso želele transportirati posebne ideologije. Zato bi moral tukaj veljati naslednji **skopos: doseči zabavni učinek pri čim večjem krogu bralcev**.

Moja teza je tako sledeča: Prevajalci so poskušali (v interesu založb trivialnih romanov) s prevodom nagovoriti **čim večje število bralcev** (in s tem zagotoviti založbam čim večjo prodajo). Pri tem so morali iz originala **odstraniti netrivialne elemente** in ohraniti ali **ojačati trivialne elemente** ter poskrbeti za to, da se bo lahko slovenski bralec z liki, ki v njih nastopajo **identificiral**. Prav tako so morali besedilo čim bolj **poenostaviti**, da bi ga razumel čim večji krog konzumentov.

V zaključku analize *Erija* in *Gozdovnika* bom po opravljeni analizi preveril, ali je moja teza potrjena, ali ne.

3. Potek analize

Teorija skoposa opisuje postopek prevajanja, kjer zaradi določenih intencij po izpolnitvi zadanega cilja, (lahko) nastane sintaktično in/ali semantično in/ali stilno spremenjen prevod, z (zelo verjetno) možnostjo spremembe funkcije v ciljni kulturi.

V obratni smeri bom na podlagi teorije skoposa v tej nalogi s pomočjo primerjalne analize skušal iz obstoječih pojavov v ciljnem besedilu razbrati intencije translatorja (in tako tudi iniciatorja). Poskušal bom definirati njegov (z iniciatorjem dogovorjen ali lasten) namen, hkrati pa bom raziskal, če je bil pri izpolnitvi svojega skoposa uspešen ali ne, ter kaj je z uporabljenimi metodami dejansko dosegel.

Zaradi večje preglednosti in zaradi v tej nalogi nepotrebnega podrobnejšega lingvističnega preučevanja besedilnih elementov⁸, bom analizo prevajalskih tehnik v grobem razčlenil na naslednja podpoglavja:

- **izpuščanje in skrajševanje,**
- **dodajanje,**
- **izmenjave⁹**
- **ostalo**

V teh podpoglavjih primerjalne analize *Erija* ter *Gozdovnika* z njihovimi originali bom pri vsakem primeru obravnaval elemente (bodisi sintaktične, sigmantične ali stilne), ki so zaradi njihove posebnosti iz celotnega prevoda izstopali in katere je prevajalec izpustil, skrajšal, dodal ali izmenjal. V podpoglavju *ostalo* bom navedel pojave, ki jih ne morem opredeliti pod nobeno drugo prej naštetu poglavje (npr. prevajalske napake, nedoslednost).

---

⁸ Saj bo analiza temeljila na ugotavljanju skoposa ter njegove izpolnitve.

⁹ Pod *izmenjave* spadajo vsi tisti primeri, pri katerih je prevajalec določeno vsebino iz originala nadomestil z drugo – se pravi je obstoječa dejstva v originalu izbrisal in jih nadomestil s svojimi; tu torej nastopa izpuščanje in dodajanje v določenem sorazmerju hkrati.

V analizi bom pred vsakim primerom na kratko opisal situacijo v zgodbi, z ležečo pisavo.

Elemente, na katere bom želel v posameznem primeru opozoriti, bom izpostavil s podčrtavanjem. V nobenem izmed originalnih besedil uporabe podčrtavanja ni. Pri direktni primerjavi originala in prevoda bom uporabil okenca. Original bom postavil v levo okence, prevod pa v desno. Za bolj pregledno primerjavo originala s prevodom bom na nekaterih daljših odsekih besedil stavke in odstavke poravnal z njimi enakovrednimi v obeh okencih. Na teh mestih bom označil točko, kateri bo v primeru sledil premor, katerega v originalnem besedilu ni, z [x→]. Točko, od koder se bo besedilo iz originala nadaljevalo bom označil z [→x].

V poglavjih *izpuščanje in skrajševanje* bodo podčrtani elementi v originalu (kateri so bili v prevodu izpuščeni). V poglavjih *dodajanje* bodo podčrtani elementi v prevodu (kateri so bili vanj dodani). V poglavju *izmenjave* bodo podčrtani elementi v obeh besedilih (katere je prevajalec iz originalnega besedila zamenjal z njimi v prevodu neekvivalentnimi). V poglavjih *ostalo* bodo podčrtani tisti elementi, ki bodo za določen primer signifikantni. Podčrtal in komentiral pa bom tudi druge posebnosti v primerih, katere mogoče ne bodo v skladu z naslovom poglavja, a bodo zaradi njihove posebnosti vseeno vredne omembe.

Vsakemu primeru bo sledil komentar, v katerem bom podrobneje opisal uporabljeno metodo prevajalca, skušal dognati razlog za uporabo le-te in presodil njeno ekvivalentnost in adekvatnost na domnevan skopos, katerega sem že opredelil v zgornjem poglavju pri postavitvi teze.

VIII. Eri

Mayeva povest Eri je bila prvič objavljena v zabavnem časniku „Frohe Stunden“ pod naslovom „Die Rache des Ehri“, podpisan z avtorjevim psevdonimom Emma Pollmer, oktobra 1878. Leto kasneje, od decembra 1879 do januarja 1880, se je pojavila druga različica te povesti, tokrat pod imenom Karl May, v katoliškem tedniku „Deutscher Hausschatz in Wort und Bild“. Ta je tvorila podlago za verzijo, ki je izšla v knjigi „Karl May's gesammelte Reiseromane. Band IX: Am stillen Ozean.“ leta 1894, v kateri so bile združene številne povesti iz zgoraj omenjenih časopisov, v kateri je May svoje povesti z dopolnili povezal v celoto. Dodal je še zadnjo povest, ki jo je napisal le za to knjigo. V prvi izdaji knjige „Am stillen Ozean“ je „Der Ehri“ bil razdeljen na dve poglavji: 1. „Potomba“ in 2. „Pareyma“. V izdaji iz leta 1954 sta poglavji preimenovani v 1. „Auf der »Maatepockeninsel«“ in v 2. „Die Rache des Ehri“.

Glede na izjemno zapleteno zgodovino ter mnogih različic tega Mayevega dela, ni mogoče z gotovostjo določiti, katero predlogo je uporabljal prevajalec za izhodiščni tekst. Mislim, da lahko izključimo prvo različico, ki je izšla pod psevdonimom Emma Pollmer, saj elementi iz te prvotne različice ne vsebujejo določenih elementov, kateri se pojavljajo v prevodu in so identični s poznejšimi različicami Erija, podpisanimi z imenom May. Na primer ni prvoosebnega pripovedovalca, ki se pojavi v poznejših različicah, celotno besedilo je krajše in sestoji le iz drugega poglavja poznejših različic, ki je v primerjavi z drugim poglavjem v njih zelo spremenjeno. Tudi poslovenjena povest „Eri“ je sestavljena iz dveh poglavij, kateri sta skladni s temi iz poznejših nemških različic. Prevajalec je torej za izhodišče potreboval besedilo, poznejše od tega iz leta 1878. Izključimo lahko tudi verzije, ki so izšle po letu prevoda - 1901. Tako nam ostaneta dve možnosti, verzija iz „Deutscher Hausschatz in Wort und Bild“ ter verzija iz prve izdaje knjige „Am stillen Ozean“, enajste knjige zbirke Mayevih zbranih del.

Vendar se ti dve verziji v samem besedilu le minimalno razlikujeta ena od druge. Na primer je stavek: „Be quiet! Bei mir an Bord giebt es keine

Bedingungen, das wißt Ihr wohl!“, ki ga v verziji iz leta 1878 izreče kapitan ladje prvoosebne junaku, v knjižni verziji iz leta 1894 takšen: „Oho! Bei mir an Bord giebt es keine Bedingungen, das wißt Ihr wohl!“. Vendar je to edina sprememba, ki sem jo med obema verzijama uspel prepoznati.

Na podlagi te ugotovitve lahko mirno trdimo, da sta besedili, ki sta našemu prevajalcu lahko služili kot izhodiščni tekst, bili v obeh primerih praktično gledano identični, z zelo redkimi razlikami, kar za prevod ni ključnega pomena. Zaradi enostavnejše uporabnosti teksta v elektronski obliki – prve izdaje knjige „Am stillen Ozean“, ki je z razliko od verzije iz časnika „Deutscher Hausschatz“ tudi v latinici, ne v gotici, kot je to slednja, bom s slovenskim prevodom primerjal njo, se pravi verzijo iz knjige „Am stillen Ozean“, iz leta 1894.

V tem poglavju bom torej raziskal razlike med originalno Mayevo verzijo iz prve izdaje knjige „Am stillen Ozean“ iz leta 1894 ter med slovenskim prevodom „Eri“ J. Pretnarja iz leta 1901.

1. Der Ehri/Eri - kratka vsebina:

1. poglavje: Potomba

Glavni (prvoosebni) junak, v originalu „Charley“, v prevodu „Karel“, je na popotovanju s posadko in kapitanom ladje. Ko ladjo zajame močno neurje in se ta razbije nekje med otoki Francoske Polinezije, se posadka reši na majhen, neznan otok. Tukaj si pripravijo prenočišče, glavni junak pa se izkaže kot izvrsten strelec, saj si za večerjo plen ustrelil sam. Kmalu za tem sledi napet prizor – bližajo se kanuji domorodcev. Skupina kanujev zasleduje enega samega, ki pred njimi beži ravno proti obali, kjer se nahajajo naši brodolomci. Posadka, na čelu katere je glavni junak sam, pomaga zasledovanemu in prežene njegove nasprotnike, zaradi česar jim rešeni obljubi pomagati najti ladjo, ki jih bo odpeljala z otoka. Izkaže se, da je to plemeniti poglavar (oz. „eri“, v jeziku domorodcev) Potomba, ki ga zaradi spreobrnitve svoje vere h

krščanstvu hočejo rojaki ubiti. Eden od njih je tudi Anoui, oče Potombove žene Pareyme. V vodi družčina opazi morskega psa. Na začudenje in grozo vseh, eri skoči v vodo z nožem in morskega psa ubije za Charleya. S tem mu dokaže svojo vdanost, spretnost in hrabrost.

2. poglavje: Pareyma/Parejma

Eri v svojem kanuju našega junaka Charleya nato odpelje v glavno mesto Papeete. Le-ta še pred pristankom v pristanišču spozna ladjo, katere kapitan je njegov stari prijatelj. Na ladji je prisrčno sprejet in kapitan takoj obljubi vzeti nesrečno posadko s seboj. Še prej pa je Charley povabljen v dom, kjer ju čaka grozljivo prizorišče. V času odsotnosti so eriju namreč ubili mater in ugrabili ženo Parejmo. Sklene se maščevati in rešiti ljubljeno ženo. V prvem poskusu mu sicer ne uspe, a ostane s pomočjo junaškega in prebrisanega Charleya pri življenju. V drugem poskusu, tokrat na vodi, je uspešnejši. Eri z zvijačo reši svojo Parejmo in sovražnike prepusti žrelom morskih psov. Charley s posadko in novo ladjo odpluje dalje, proti Kitajski.

2. Primerjalna analiza besedil „Der Ehri“ in „Eri“

2.1 Izpuščanje in skrajševanje

Primer 1 – Izpuščanje podrobnega opisa brodoloma

Prvoosebni pripovedovalec in ob enem junak zgodbe Karel čisto na začetku opisuje neugoden položaj, v katerem se znajde ladja, katero preseneti vihar.

<p>Wir waren gezwungen gewesen, alle Leinwand, <u>außer dem Sturmsegel</u>, einzuziehen, und dennoch hatte der »Poseidon« einen Spielball der empörten Wogen gebildet, <u>der durch keine menschliche Einsicht, Kraft und Geschicklichkeit zu regieren</u> gewesen war. Jetzt lag unser Dreimaster gestrandet <u>draußen zwischen den verräterischen Korallenklippen; der Kutter war über Bord gerissen worden; die Schaluppe hatte bei unserer Landung ein unheilbares Leck bekommen</u>, und das Langboot stak auf einem spitzen, haarscharfen Riff, welches sich wie ein <u>malayischer Dolch</u> in seinen Bug gebohrt hatte.</p> <p><u>Die Brandung draußen riß Planke um Planke von dem Schiff, welches unrettbar verloren war</u>, und wir hatten zwei Tage lang unter Anstrengung aller Kräfte arbeiten müssen, um von der Fracht und dem Proviant so viel zu bergen, <u>als wir der gefräßigen See zu entreißen vermochten.</u></p> <p>(May 1894:4)</p>	<p>[...] Morali smo zadržniti vsa jadra, toda kljubu vsem našim naporom se je igralo morje s »Pozejdomom« kakor z orehovo lupino ter ga z nevdržno silo zagnalo med koralne grebene. Kakor bodalce so se zabodle ostre čeri v ladjo, tako da se ni mogla geniti nikamor. Prepustili smo jo torej neizprosni usodi in delali dva dni na vse kriplje, da smo kolikor mogoče rešili blaga in najpotrebnejšega živeža.</p> <p>(May 1901:4)</p>
--	--

V zgornjem primeru je nazorno prikazano, v kakšnem obsegu Pretnar izpušča stavke. Odstavek v slovenskem prevodu je naveden le od njegove sredine, med tem ko sta odstavka v originalu navedena v celoti. Pretnar je v njegov odstavek bil zaradi skrajševanja prisiljen vključiti tri odstavke iz originala. Vsebinsko je izpuščeno širše opisovanje in podrobnosti jader ladje in njene uničitve, ki v

originalu dajejo celovitejšo in obširnejšo sliko dogajanja. Izpuščeni so tudi pesniško obarvani estetski elementi. Glede na skopos poenostavljanja in prilagajanja preprostemu bralstvu je prevod adekvaten, saj je skrajšan in tako daje vtis enostavnejšega čtiva. Izpuščeni so tudi (odvečni) estetski in izobraževalni elementi.

Primer 2 – izpuščanje prizora poimenovanja otoka

Brodolomci sedijo ob ognju na obali. Krmar in kapitan se pogovarjata.

Wollte, wir säßen daheim in Hobokken bei Mutter Grys und hätten einen festen Stuhl oder Schemel unter uns und ein Glas Steifen vor der Nase. Was meint Ihr wohl zu dieser Insel, Kapt'n? Wird ihr Name ausfindig zu machen sein?«

Der Kapitän neigte bedenklich den Kopf.

»Hier giebt es mehr Inseln als Pockennarben in Euerem Gesichte, und das ist ziemlich viel gesagt, wie Ihr wohl wißt, Maat. Habt Ihr für jede Narbe gleich den richtigen Namen bei der Hand?«

Der Steuermann bemühte sich, das Kompliment, welches der Vergleich für ihn enthielt, mit einem allerdings sehr sauren Lächeln zu erwidern.

»Habe noch nie daran gedacht, meine ehrliche Physiognomie zu benamsen, Kapt'n. Aber wenn dieses unglückselige Stück Koralle hier noch keinen Namen hat, so sind wir wahrhaftig gezwungen, ihm einen zu geben. Ich schlage vor, wir heißen das Eiland Maatepockeninsel!«

Er schien seinen Witz für außerordentlich geistreich zu halten, denn die Gesichtssäure verschwand, und neben dem riesigen Stücke Kautabaks, welches er im Munde hatte, drängte sich ein Lachen hervor, das nicht kräftiger und herzlicher gedacht werden konnte.

(May 1894:5)

Zgornjih sedem odstavkov je bilo v celoti izpuščenih v prevodu. Vsebinsko tvorijo pogovor med kapitanom in krmarjem. Skozi njega dobi bralec izrazitejšo sliko odnosa med kapitanom in krmarjem ter splošnega vzdušja med posadko v opisani situaciji. Z izpuščanjem teh odstavkov je bralec prikrajšan za estetski

užitek recepcije vzdušja in podrobnosti pri opisovanju ter za informativno uporabne elemente – vpogled v razmere in odnose v moštvu (ameriške) ladje. Vendar slovenski bralec takšnih informacij ni potreboval, saj je to vrsto literature bral le za zabavo, katero je črpal iz napetih dogodivščin. Prav tako obširno opisovanje podrobnosti ni v skladu z načeli trivializacije, saj tako bralec ne more potrditi svojih pričakovanj in mora vložiti tukaj več kognitivne energije – spoznavanje novih resnic. Pretnar tukaj ukrepa adekvatno, prevod pa ni ekvivalenten zaradi drugačnega učinka.

Primer 3 – izpuščanje nemške nacionalnosti

Po rešitvi posadke na otok ter po malici, so s Karlovo pomočjo, ki se je v teh krajih že očitno dobro spoznal, preračunavali svojo lego. Pri tem pride na dan Karlovo znanje malajščine.

<p>»Ihr versteht doch nicht etwa malayisch, Charley?« fragte der Kapitän.</p> <p>Ich mußte lächeln. Charley war stets der Mann, von dem der gute Roberts glaubte, daß er alles verstehen müsse.</p> <p>»Die Wahrheit ist, Kapt'n, daß ich während meines Aufenthaltes auf Sumatra und Malacca mir das eigentliche Malayisch, welches durch den ganzen australischen Archipel Verkehrssprache ist, ein wenig angeeignet habe. <u>Das Kawi, die malayische Priester- und Schriftsprache, verstehe ich nicht; dafür glaube ich, daß ich mich den Bewohnern der Tahiti- und Marquesas-Inseln auch in ihrem Dialekte verständlich machen kann.</u>«</p> <p><u>»Dann seid Ihr ja gar kein Deutscher mehr, sondern ein richtiger Polynesier!«</u></p> <p><u>»Die Sache ist sehr einfach die, daß man sich leichter in eine</u></p>	<p>»Karel, morda pa vi umejete malajski?« Posilil me je smeh. O Karlu je menil kapitan Robert, da mora vse vedeti in vse umeti. <u>V tem slučaju se sicer ni dosti zmotil; zato sem mu dejal:</u></p> <p>»Res je, da sem se za svojega bivanja na Sumatri in Malaki nekoliko privadil oni malajščini, ki je skoro povsod po otočju občevalni jezik; toda pravega pismenega jezika ne umem. Vendar mislim, da se utegnem za silo pomeniti tudi s prebivalci teh otokov.«</p> <p>[x→]</p>
---	---

<p><u>fremde Sprache findet, wenn man während seiner Schülerzeit einen guten philologischen Grund gelegt hat. Bei der Bekehrung der westmalayischen Volksstämme zum Mohammedanismus hat ihre Sprache viel von dem Arabischen angenommen und wird noch jetzt mit wesentlich arabischen Buchstaben geschrieben. Da ich nun das Arabische verstehe, so ist leicht einzusehen, daß mir eine Orientierung im Malayischen nicht viel Mühe gemacht hat.»</u></p> <p><u>»Dann müßt Ihr uns als Dolmetscher dienen, wenn wir mit Polynesiern zusammentreffen sollten.«</u></p> <p>»Ahoi - i i i i h!« erscholl es da von der Anhöhe herab.</p> <p>Bob mußte etwas Auffälliges bemerkt haben und gab dies mit dem gewöhnlichen Seemannsrufe zu verstehen. (May 1894:9-10)</p>	<p>[→x]»Aho-iii!« se razlegne v tem trenutku z griča, kjer je stal tesar Bob; gotovo je zapazil kaj posebnega in nas opozoril s tem mornarskim klicem. (May 1901:8)</p>
---	---

Tukaj je med drugim izpuščena Karlova nacionalna identiteta. Jasno je vidna tudi želja avtorja, da sebe, kot glavnega junaka Karla prikaže idealizirano kot poznavalca še tako podrobnih in kulturno specifičnih informacij ter znanja še tako eksotičnih in neobičajnih tujih jezikov. Prevajalec je tukaj črtal podrobne informacije in tudi Mayevo samopoveličevanje. Metoda izpuščanja je adekvatna.

Omembe vreden je tudi stavek „V tem slučaju se sicer ni dosti zmotil“, katerega je prevajalec dodal zaradi povečanja eksplicitnosti izjave, s pomočjo katerega bralec lažje razume odstavek, ki mu sledi. Besedilo je tukaj prilagojeno preprostemu neizobražencu.

Primer 4 – izpuščanje erijevega bogastva

Karel se spozna z erijem (poglarvarjem) Potombo, katerega poskušajo zasledovalci ubiti.

<p>»Was suchst du hier?«</p> <p>»Rettung.« [x→]</p> <p>[x→]Er wandte sich zurück und deutete mit der Hand auf die Boote, welche jetzt so nahe waren, daß man ihre <u>Borde</u> deutlich erkennen konnte. »Sie verfolgen mich und wollen mich töten.«</p> <p>»Weshalb?«</p> <p>»<u>Ich bin reich</u> und ein Christ.«</p> <p>»Und sie sind Heiden?« (May 1894:16)</p>	<p>»Česa iščeš tukaj?«</p> <p>»Rešitve!«</p> <p>Pri teh besedah se obrne nazaj in pokaže z roko proti čolnom, ki so bili že tako blizu, da sem na prosto oko lahko razločil <u>veslače</u>.</p> <p>»<u>Kdo so ti?</u>« vprašam dalje.</p> <p>»Zasledovalci, ki me hočejo umoriti!«</p> <p>»Zakaj?«</p> <p>»Ker sem kristjan.«</p> <p>»In ti so pogani?« (May 1901:13-14)</p>
--	--

V prevodu je zamolčano erijevo bogastvo. Mogoče bi se slovenskemu preprostem bralcu nižjega sloja dober junak Potomba zdel manj simpatičen, če bi bilo izpostavljeno njegovo bogastvo. A je prepričljivejši razlog za prevajalčevo ravnanje neobičajnost te povezave divjega človeka z bogastvom, kar nikakor ni v skladu z njegovim stereotipom. Prevod ni ekvivalenten, je pa adekvaten glede na hipotetičen cilj, ki ga želi prevajalec doseči. Bralcu bi se bogati divjak zdel čuden, neskladen z njegovim dosedanjim mišljenjem, vložiti bi moral več kognitivne energije in predelati informacijo ter preurediti svoje gledanje na svet. To bi njegovo branje otežilo, njegova želja po „lahki“ in „zabavni“ literaturi se ne bi uresničila. Obstajala bi velika možnost zavrnitve knjige in tako slabšo prodajo le-te.

Prevajalec se je izognil strokovnejšemu opisovanju čolnov in besedo „Borde“ zamenjal z besedo „veslasče“, ki označuje ljudi v čolnih. S stavkom „Kdo so ti?“ je poskrbel za jasnejši dialog, hkrati pa je z „vprašam dalje“ eksplicitnejše prikazal identiteto govorcev, ta stavek označuje prvoosebne pripovedovalca.

Primer 5 – delno izpuščanje Potombove razlage običajev

Potomba razlaga Karlu, kako je prišel v to situacijo ter o svoji ženi.

<p>»Liegt Tamai nicht auf Eimeo, der Nachbarinsel von Tahiti?«</p> <p>»Ja, Sahib. Tamai liegt nicht weit von der Bai von Opoauho. Pareyma, mein Weib, ist die Tochter des Priesters, denn ich bin ein Ehri, und ein Ehri nimmt sich nur die Tochter eines Fürsten oder Priesters zur Frau. <u>So lange Tahiti steht, hat noch niemals ein Ehri die Tochter eines Meduah (Vasallen) oder eines Towha und Rattirha (geringere Lehnsleute) in sein Haus geholt, und die Töchter der Mahanunen (Bauern) und Tautau (Diener und Sklaven) kennt er nicht.</u>«</p> <p>»Und warum ist jetzt Anoui dein Feind?«</p> <p>»Weil ich Christ geworden bin.« [x] (May 1894:18)</p>	<p>»Ali ne leži Tamaj na otoku Ejmejo, blizu Tahiti?« <u>ga vprašam dalje.</u></p> <p>»Da sahib! Tamaj leži ne daleč od zaliva Opoavho. Parejma, hči svečenika, je moja žena, kajti jaz sem eri, in eri si jemlje za ženo le hčer kneza ali svečenika.«</p> <p>[x→]</p> <p>[→x]»In zakaj je Anui sedaj tvoj sovražnik?«</p> <p>»Ker sem se pokristjanil.« [x] (May 1901:16)</p>
--	---

Izpuščene so mnoge tujke ter podrobnosti, navade ter način življenja domorodcev, ki dajo v originalu večji vpogled v eksotično življenje, katero želi May posredovati nemškemu bralcu in mu hkrati izkazovati svoje dobro poznavanje teh krajev. V slovenščini so ti izrazi bili najbrž preveč obširni in neprimerni za domačo ciljno publiko, zato jih je Pretnar izpustil. Prevod je ponovno adekvaten, ni pa ekvivalenten.

S stavkom „ga vprašam dalje“ je kot v prejšnjem primeru izrazitejša identiteta govorca, tudi v tem primeru je to prvoosebni pripovedovalec.

Primer 6 – opisovanje (lepega) Potombe

Po tem, ko Potomba Karlu razloži njegov položaj, pisatelj, prvoosebni junak Karel, opisuje njegovo zunanjo podobo.

<p>Sein Auge leuchtete, und seine dunkle Wange brannte vor Erregung; er war noch <u>sehr</u> jung und <u>wirklich schön, als er so drohend vor mir stand</u>: auf den langen, schwarzen Flechten den federgeschmückten Turban, zwei wertvolle Perlen an jedem Ohre, und die gelbseidene <u>Marra</u> als Gürtel um die <u>rot und weiß gestreifte Tebuta geschlungen</u>, welche <u>in reichen Falten von seiner Schulter bis zum Knie reichte</u> und das <u>Ebenmaß seiner schlanken, kräftigen Gestalt vorteilhaft hervorhob</u>.</p> <p>»Was wirst du jetzt beginnen?« fragte ich ihn. (May 1894:19-20)</p>	<p>Govorečemu se mu je svetilo oko in temna lica so se mu žarila od razburjenosti; bil je še mlad, <u>vitke rasti in lepega obraza</u>. Gosti, črni kodri so se mu usipali čez tilnik, v ušesih je imel dva dragocena bisera, turban mu je krasilo dolgo pero, in slikovito-pisano obleko je imel prepasano z rumenim, svilenim pasom. Vsa njegova zunanost je napravljala name zelo ugoden vtisk; zato ga vprašam dalje:</p> <p>»In kaj misliš sedaj?!« (May 1894:17)</p>
---	--

Pretnar je tukaj opis Potombe obarval drugače, kot May v originalu. Pri opisovanju erijeve mladosti je izpustil ekvivalent nemškemu pridevniku „sehr“. Stavek „und wirklich schön, als er so drohend vor mir stand“ je spremenil v „vitke rasti in lepega obraza“. Pretnar je erijevo lepoto omejil le na njegov obraz, pri telesu pa je omenil le njegovo vitkost, hkrati pa je izpustil besedo „wirklich“, katera lepoto v originalu ojača. V prevodu je ta element šibkejši. Lepoto je May videl v grozeči pozi junaka, kar je nenavadno in se bi lahko tudi razumelo v homoseksualnem smislu. Pretnarju se je to zdelo za njegove potencialne bralce neprimerno in odvečno. Izpustil je tudi frazo „kräftige Gestalt“, ki je povezana z lepoto erija, katero je zgoraj nadomestil z „vitke rasti“. Ta bi lahko vzbujala enako asociacijo kot prejšnji stavek, hkrati pa je vitkost domorodca bolj stereotipna kot njegova krepkost. Prevajalec je črtal elemente, ki niso v skladu z zakonitostmi trivialnega romana (s stereotipom domorodca) in ki drugače niso primerne za slovenskega bralca.

Primer 7 – opisovanje (lepe) Pareyme

Karel in Potomba se odpravita rešit ugrabljeno Pareymo. Karel gre in sam na mesto, kjer sumi, da bi se lahko nahajala erijeva žena, eri pa počaka v grmičevju. Karel pride do hiše.

<p><u>Es war jene rührende Liebesklage, welche ich früher von den Frauen und Mädchen der PelewInseln hatte singen hören, und es ahnte mir, daß die Sängerin keine andere sei, als Pareyma. Sofort regte sich das Verlangen in mir, mit ihr zu sprechen. Dieses Wagnis konnte zwar unangenehm für mich ausfallen, aber ich hatte mein Messer und die Revolver bei mir, und für den braven Ehri konnte man sich schon einer kleinen Gefahr aussetzen.</u></p>	<p>Slutil sem, da je pevka Parejma. Kaj, ko bi mogel govoriti z njo? Ta poizkus bi sicer utegnil imeti neugodne posledice, ali imel sem pri sebi nož in samokrese, zato se mi ni bilo bati zla, ako bi me kdo opazil.</p>
<p>Ich schob mich also vollends bis an den Rand des Feldes. Der Posten kam herbei und ging, ohne mich zu bemerken, <u>obgleich es am hellen Tage war</u>, an mir vorüber. <u>Im Nu</u> stand ich hinter ihm und schlug ihm die <u>Faust</u> so auf den unbedeckten Schädel, daß er besinnungslos zur Erde sank. Jetzt trat ich an die Bambuswand des Hauses, hinter welcher die Stimme erscholl. <u>Ich mußte einige Minuten lang suchen, ehe ich eine kleine defekte Stelle bemerkte</u>, durch welche ich in das Gemach blicken konnte.</p>	<p>[x→]</p> <p>[-x]Splazim se torej na konec njive. Ravno pride stražnik mimo mene, a me ne opazi. Ko se za korak odmakne, skočim za njim in ga udarim po glavi, da se zgrudi na tla. Nato stopim k bambusovi steni, izza katere sem bil čul petje; skozi majhno razpoko pogledam v sobo.</p>
<p><u>Wenn das junge Weib, welches ich erblickte, wirklich Pareyma war, so konnte ich die Liebe begreifen, welche Potomba für sie hegte. Sie stand jetzt nach beendetem Gesange mitten in dem Raume, und ein unaufhaltsamer Thränenstrom floß ihr über die Wangen. Sie war eine schlanke, edle Gestalt, noch voll Jugendfrische, wie man trotz des Herzeleidens sah, welches ihren Körper erbeben machte. Ihre schönen, dunklen Augen waren umflort, ihre scharf geschnittenen Brauen fest zusammengezogen und ihre feinen Lippen geschlossen. Nicht eine einzige Blume oder irgend ein Tand war in ihren Haaren oder an ihrer Gestalt zu bemerken; ja,</u></p>	<p>[x→]</p> <p>[-x]Sredi nje je stala ženska lepe, vitke postave; gosti, črni lasje so se jej vili po ramenih, oblečena je bila v haljo, prepasano s svilenim pasom. Na obrazu se jej je poznal izraz žalosti, in temne oči so bile zalite s solzami; iz ust so jej prihajali komaj slišni zdihi. (May 1894:50-51)</p>

<p><u>sie schien sogar die Kleidung und die Stoffe verschmählt zu haben, welche man den Europäern ablauscht und abtauscht, um die äußere Erscheinung vermeintlich zu verschönern. Ein Parau von weicher, gelbbrauner Tapa, der ihr nur wenig über die Knie herabreichte, umschloß ihre Hüften, und ein Tehei von demselben Stoffe verhüllte als Ueberwurf ihre Schultern samt dem Oberkörper. Ihr rabenschwarzes Haar hing ihr voll, lang und lockig am Nacken hernieder, mit keiner Blüte besteckt und von keiner wehenden Faser Arrowroot gehalten. Sie war ja selbst eine Blume, welche man hinweggerissen hatte von dem Orte, an welchem sie am schönsten hatte blühen dürfen.</u> (May 1894:55-56)</p>	
---	--

Pretnar ta odlomek močno skrajša. Že pri opisovanju Potombe je pretirano lepoto Pretnar v svojem prevodu črtal. Tukaj je ohranil izredno malo elementov iz originala, ki se omejujejo na vitko postavo, črne lase, ter temne objokane oči. Mayevo tako umetniško in podrobno opisano obleko je enostavno spremenil v haljo. V tem primeru je dobro vidno, v kakšni meri prevajalec poenostavlja in komprimira tekst. Po dolžini je prevod dolg le eno tretjino originala. V tem primeru ni ekvivalenten, je pa adekvaten, saj šteje kratkost in enostavnost med želje takratnih bralcev tega žanra. Ponovno so izpuščeni tudi nekateri elementi, ki povečujejo izjemno sposobnost junaka, kot fraza „im Nu“, čeprav so ti v skladu s trivialnimi načeli. Tukaj se kaže pomembnost krčenja besedila, katero prevajalec večkrat nadredi ohranjanju tehnik trivializacije.

Primer 8 – izpuščanje zgodovine kolonizacije in krščanstva

Na začetku drugega poglavja May poda zgodovinsko ozadje otokov, razglablja o kolonialni politiki, krščanski veri ter pokristjanjevanju.

Die heilige Religion Christi wird oft unrechterweise angeklagt. Man sagt: »Die Gesittung hat ihren Barbarismus, das Licht seine Schatten, die Liebe ihren Egoismus, und von dem Orte der ewigen Seligkeit aus kann man, wie das Gleichnis

von dem reichen Manne und dem armen Lazarus lehrt, hinunter in die Hölle blicken, um die Qualen der Verdammten zu beobachten. Christi Liebe, Milde und Erbarmung predigende Lehre ist, vom unduldsamen Zelotismus auf die Spitzen der Schwerter gehoben und von einer schlaue berechnenden Eroberungslust in das Panier genommen, über den größten Teil des weiten Erdenkreises gegangen; ganze Rassen und Völker sind verschwunden oder liegen noch jetzt in den letzten, wilden Todeszuckungen; die Geschichte hat durch solche Verluste für ihre zukünftige Entwicklung eine ganze Reihe wichtiger kulturhistorischer Kräfte und Momente verloren, und der Seelenhirt, welcher in die wilde Fremde geht, um die sogenannten Heiden zu bekehren, beachtet nicht, daß die letzteren nach ihren Bedürfnissen glücklicher sind, als wir, und daß unter den korrumpierten Schichten der heimatlichen Nationen sein Wirken notwendiger wäre, als unter den Andersgläubigen, die oft in paradiesischen Verhältnissen leben!« Das ist ein gewaltiger Vorwurf, und es wäre allerdings mehr als beklagenswert, wenn er auf Wahrheit beruhte. Aber ist nicht die Rasse, die Nation, das Volk ebenso ein Individuum wie der einzelne Mensch, welcher geboren wird, sich entwickelt und wieder aus dem Leben tritt, wenn er seine Aufgabe gelöst hat? Schon der Neugeborene trägt die Vorbedingungen des einstigen Todes in allen Teilen seiner Konstitution und seines Organismus. Ebenso die gesellschaftliche Gesamt-

heit [Gesamtheit], sie mag heißen, wie sie will. Nicht die Bibel ist schuld, daß der Mensch sterben muß, ebensowenig wie der Koran oder die Veddahs der Indier, und ebenso wenig vermag es das Christentum, die Auflösung der Nationen zu verhindern. Die heilige Lehre von der Liebe und Vergebung wurde uns gegeben, den Tod zu überwinden durch die Vorbereitung und die Zuversicht auf eine bessere, höhere und ewige Zukunft, und gerade darum, weil der Tod und die Auflösung aller warten, die auf Erden wohnen, hat diese Lehre die hohe und berechtigte Aufgabe, »hinaus in alle Welt zu gehen« und die ganze Erde zu erlösen von der Furcht vor einem Ende, welchem kein neuer Anfang innewohnt. Nicht die Religion hat sich auf die Spitzen der Schwerter gestellt, sondern die Politik der Eroberer ist es gewesen, welche Blut säte, um stets wieder Blut zu ernten. Die Kirche zählt zu ihren Gläubigen die starken Völker, welche die Vorsehung bestimmt hat, siegreich über den Erdkreis zu schreiten; aber die Kirche veranlaßt sie nicht zu diesem Triumphzuge, sondern sie folgt dem Zuge mit ihren Tröstungen, um den Haß in Liebe, den Schmerz in Freude zu verwandeln und den Fluch, welchen der Besiegte auf den Lippen trägt, in Segen umzukehren.

Es ist in dieser Beziehung viel über die Gesellschaftsinseln gesprochen und geschrieben worden. Als dieser Archipel entdeckt wurde, fand man in seinen Bewohnern ein kindlich naives und beinahe wunschloses Volk, dem eine reiche Natur alle zu einem zufriedenen und sorgenfreien Leben notwendigen Erfordernisse in verschwenderischer Weise verliehen hatte. Die Fremdlinge wurden mit freundlicher Gastlichkeit aufgenommen, fast als Götter verehrt und erhielten alles, was ihr Herz begehrte. Sie brachten die Kunde davon in die Heimat, wo unter den

Abenteurern der Wunsch nach gleichen Genüssen rege wurde. Es wurden Schiffe ausgerüstet; die Handelspolitik begann, ihre Pläne zu spinnen die Tahiter erhielten für ihre Gastfreundlichkeit die Laster und Krankheiten des Abendlandes zugeschiedt und haben mehr die schlechten als die guten Eigenschaften derer angenommen, welche sich Christen nannten, ohne es ihrer Herzensgesinnung nach zu sein. Dieser letztere Umstand ist außerordentlich beherzigenswert. Allerdings muß die betrübende Thatsache zugestanden werden, daß die Tugenden der Tahiter seit ihrer Bekanntschaft mit den Europäern schwer gelitten haben; aber das Christentum der Schuld daran zu zeihen, heißt eine der schwersten Sünden begehen. Es ist nicht richtig, die heilige Kirche mit denen zu identifizieren, welche sich Christen nennen; die Christenheit zählt ihre größten Feinde in ihrer eigenen Mitte, und es ist tief zu beklagen, daß die Mission neben ihrer eigentlichen Aufgabe noch die traurige Arbeit zu übernehmen hat, dem unmoralischen Erbe entgegen zu wirken, welches in den Spuren der bloßen Namenchristen zurückzubleiben pflegt.
(May 1894:32-34)

Odstavki, ki jih je prevajalec tukaj izpustil, se raztezajo čez tri strani originala. Vsebina je v tem primeru, kot v večini izpuščenega, poučnega in ideološkega značaja. Na teh treh straneh May poučuje bralca o religiji, o življenju domorodcev in krivici, ki se jim je dogajala. Zagovarja religijo in obtožuje politiko in človeški pohlep, bralca seznanja s svojim subjektivnim mišljenjem. Pretnar je to iz slovenskega prevoda izpustil. Nedvomno je to v tem žanru za slovenske bralce redundantno, saj si preprosti ljudje knjige niso kupovali v izobraževalne namene ali pa da bi spoznali pisateljevo osebno stališče do tovrstnih stvari.

Primer 9 – izpuščanje opisovanja (lepih) domorodcev

Karel in Potomba se v čolnu bližata pristanišču, kjer želi Karel poiskati novo ladjo za svoje nesrečne tovariše.

<p>Dort am Strande lag Papetee, die Hauptstadt Tahitis, und eine bunt bewegte Schar von Menschen wogte in weißen, roten, blauen, <u>gestreiften, karierten oder geblünten langen</u> Gewändern hin und her. <u>Wie prachtvoll hatten sich die jungen, bildhübschen Mädchen das schwarze, lockige und seidenweiche Haar mit Blumen und dem künstlich geflochtenen,</u></p>	<p>Tam po obrežju, kjer stoji Papeté, glavno mesto otoka Tahiti, se je zibala pisana množica ljudi v belih, rdečih, modrih in drugih raznobarnih oblekah. [x→]</p>
---	--

<p><u>schneeweißen wehenden Bast des Arrow-</u></p> <p><u>root [Arrowroot] geschmückt; wie gewandt und stolz waren die Bewegungen der eingeborenen Stutzer, welche den bunten Parau oder die faltige Marra kokett um die Lenden geschlungen und darüber die Tebuta, das Schultertuch, malerisch über die Achsel geworfen hatten und so zwischen den Schönen umherstolzierten! Sie hatten die langen, fettglänzenden Locken mit Streifen ineinander geflochtener weißer Tapa und roten Flanells umwunden, was ihnen zu dem Teint ihrer bronzefarbenen Gesichter gar nicht so übel stand.</u></p> <p>Da auf einmal drängte sich alles zum Ufer hin. (May 1894:35-36)</p>	<p>[→x]Nenadoma pa se je vse gnetlo proti luki. (May 1901:31)</p>
--	---

V tem primeru je Pretnar, kot na mnogih drugih mestih v prevodu izpustil precejšen del podrobnejšega opisovanja domačinov Tahitija. Vpadljivo pri tem je to, da po eni strani ohranja opisovanje njihovih pisanih oblek, po drugi strani pa izpušča opis lepote teh oblek, njihovih las, polti in ponosa njihovih kretenj. Slovenski bralec je tako le bežno informiran o barvah oblek ljudi, ki se začnejo gnesti proti luki, zato si mora preostanek slike ustvariti sam, s tistim, kar mu je že znano, z njemu veljavnimi stereotipi – nam že znana strategija piscev trivialne literature. May bralcu „vsili“ svojo sliko domorodcev, katera se ne ujema z njemu znanimi stereotipi, prisiljen je razmišljati in presoјati. Kot vemo to ni skladno z načeli trivialnosti. Trivialnost je v prevodu močnejša, kakor v originalu. Iz vidika statusa imajo domorodci v originalu zaradi pozitivnih lastnosti vsaj enakega, če ne višjega kot junak sam, s katerim se bralec identificira. V prevodu je status le-teh nedvomno nižji, v zgoraj navedenem primeru so za slovenskega bralca zgolj kaotična množica pisano oblečenih ljudi. V originalu May zagovarja svojo humanistično ideologijo ter nepokvarjenega in plemenito človeškega domorodca. Zaradi večje trivializiranosti, potrjevanja stereotipov, zmanjševanja estetskih elementov, je prevod adekvaten našemu skoposu, ni pa ekvivalenten. Ob izpuščanju Mayeve ideologije je sicer prevod topogledno manj

funkcionalen, saj je za to funkcijo prikrajsan, a je zabavna funkcija zato toliko večja, kar je v skladu s pričakovanji ciljne skupine.

Primer 10 – izpuščanje opisovanja kanuja

Na začetku drugega poglavja pisatelj podrobno opisuje tehnično zelo dovršen čoln, v kakršnem se peljeta Karel in Potomba z neznanega otoka proti glavnemu mestu Tahitija, da Karel najde ladjo, ki bi sprejela druge brodolomce, ki čakajo na nesrečnem otoku.

Das Kanoe war eines der hier gebräuchlichen, einfach aus einem Stamm gehauenen und mit einem runden Boden versehenen Boote. Durch diese Bauart vermag ein solcher Kahn rascher zu segeln, würde aber auch sehr leicht umschlagen, wenn er nicht durch einen sogenannten Outrigger (Ausleger) davor beschützt würde.

Diese Ausleger bestehen aus zwei quer und fest über das Kanoe befestigten Stangen oder Hölzern, die nach rechts hinaus einen leichten, kufenartig geschnittenen Balken, welcher parallel mit dem Kahne auf den Hölzern liegt, halten. Dieser schwimmt also, etwa vier Fuß von dem Rechtsborde des Kahnes entfernt, auf dem Wasser und ist mit einer Bastbandage fest an die Querhölzer geschnürt. Ein Umschlagen des Fahrzeuges, ja selbst ein Schaukeln wird dadurch zur Unmöglichkeit gemacht, denn dasselbe kann nicht nach links hinüber, weil es dann den ganzen, nahezu zwei Ellen abstehenden Balken aus dem Wasser heben müßte, und nach rechts ebensowenig, da

sich der aus leichtem Holz bestehende Balken mit den Stangen und auf diese Entfernung hin nicht unter Wasser drücken läßt. Diese Kanoes fahren daher selbst bei unruhiger See außerordentlich sicher und zuverlässig. Freilich würde man sich ohne die Ausleger nur äußerst vorsichtig darin bewegen müssen, da der runde Boden der geringsten Neigung des Körpers folgt und man bei der kleinsten Schwankung nicht nur Gefahr liefe, umzukentern und ein unfreiwilliges nasses Bad zu erhalten, sondern diesen an und für sich kleinen Unfall mit dem Leben bezahlen könnte, da die Buchten und sonstigen Wasser dieser Inseln von Haien wimmeln, welche zu der gefräßigsten Art dieses unheilvollen Fisches gehören.

(May 1894:36-37)

V slovenskem prevodu manjkajo vsi trije navedeni odstavki. V njih May opisuje skorajda genialno konstrukcijo kanuja domorodcev, ki je zaradi posebne gradnje zelo stabilen in dovršen. Pozneje (v primeru 14) bom obravnaval

prevajalčevo inverzijo te konstrukcije čolna v zelo nestabilno in nedovršeno. Prevajalec ponovno ne ohrani poučne tematike, tokrat tehničnega opisa čolna. Že zgoraj sem omenil Mayevo težnjo po dokazovanju svojega dobrega znanja vseh mogočih tematik in k poučevanju bralca. Med takratne zahteve in želje slovenskih bralcev kolportážnega romana to nedvomno ne sodi. Pretnar je ravnal adekvatno, prevod je tukaj ponovno neekvivalenten.

2.2 Dodajanje

Primer 11 – dodajanje krvi na nožu

Eri, za dokaz svoje spretnosti in vdanosti Karlu, zanj ubije morskega psa.

Das Wasser schlug an der Stelle, wo sich der Fisch befand, einen schäumenden Strudel; dann tauchte in einiger Entfernung davon erst der Kopf und dann der Oberleib Potombas empor. Er schwang das Messer hoch in der Luft und stieß einen lauten Siegesruf aus. (May 1894:28)	<u>Toda boj se je vršil pod vodo, za nas nevidno</u> , le peneč vrtinec smo opazili nad somom. Kmalu nato pa se prikaže nekoliko dalje glava in potem gorenji život erijev. <u>V desnici je vihtel okrvavljeni</u> nož in nam z glasnim krikom naznanjal svojo zmago. (May 1901:26)
--	--

Slovenski prevajalec v tem primeru doda informacijo, da se je boj vršil pod vodo, da je Eri držal nož v desnici ter da je le-ta bil tudi okrvavljen. Kot racionalno misleč bralec, moram tu komentirati iritacijo, ki nastopi ob branju zgornjega odstavka in nepremišljenost prevajalca, ki se izraža v dejstvu, da po boju z nožem, ki je potekal izključno pod vodo, nož ne more biti okrvavljen, saj se kri v vodi raztopi. Tudi če bi se, navkljub vsem fizikalnim in kemičnim zakonitostim, na njem nahajali sledovi krvi, bi to človek, ki dogajanje opazuje z oddaljene obale, to težko opazil. May ni niti omenil poteka boja izključno pod vodo, niti ne okrvavljenega noža. Pretnar je s simbolom okrvavljenega noža želel poudariti animalično, nagonsko surovost domorodca, s čimer je okreplil njegov stereotip in tako dodal element, s katerim je prevod trivialnejši od originala. V tem primeru se je prevajalec bil pripravil na račun ojačanja trivialnosti podati v očitna protislovja. Njegov cilj ni bil nagovoriti pazljivega, racionalno in logično mislečega bralca, temveč tipičnega, zabave željnega

mladega slovenskega bralca – nizkega do srednjega sloja. Čeprav neekvivalenten in nelogičen, je prevod vendarle adekvaten, saj odgovarja kriterijem ciljne skupine.

Tudi v tem primeru je prevajalec s svojimi dodajanji stopnjo eksplicitnosti zvišal in potek boja opisal izraziteje.

2.3 Izmenjave

Primer 12 – zamolčani Američani

Po opaženem bližanju čolnov, Karel prevzame iniciativo in skuje bojni načrt.

<p>»Thut es, <u>Charley!</u> Ich weiß, daß Ihr sicherlich das Richtige treffen werdet.«</p> <p>Ich eilte hinab.</p> <p>»Was habt Ihr gesehen, <u>Sir?</u>« fragte mich der Steuermann, als ich unten anlangte.</p> <p>»Fünfzehn Wilde, welche in ebensoviel Booten nach der Südbucht kommen.«</p> <p>»<u>Well,</u> das ist gut, denn dann können wir ja gleich erfahren, welchen Namen diese <u>verwünschte Insel</u> hat. Ihr kommt doch, um uns zu sagen, daß wir uns bewaffnen sollen?«</p> <p>»Allerdings. <u>Jim und Classen</u> mögen hier bei den Sachen bleiben; <u>Ihr, Maat,</u> geht mit der Hälfte der Leute da hinaus auf den Ring und bewegt Euch auf demselben vorsichtig vorwärts, bis Ihr die Bucht in die Augen bekommt. Da legt Ihr Euch platt nieder, damit Ihr nicht von den Feinden bemerkt werdet. Kommt es zum Kampfe, so erhebt Ihr Euch beim ersten Schusse oder auf ein Zeichen von mir und dem Kapitän und lauft vorwärts, um die Bucht</p>	<p>Kapitan mi privoljno odgovori, in nato odhitim proti taborišču.</p> <p>[x→]</p> <p>[-x]»No, <u>gospod</u> kaj ste videli?« me vpraša krmar, ko dospem tja.</p> <p>»Petnajst divjakov, ki plujejo s prav toliko čolni proti otoku.«</p> <p>»<u>Dobro,</u> bodemo vsaj zvedeli, katero ime se je pri krstu prijelo tega <u>vražjega otoka!</u> Ali naj se oborožimo?«</p> <p>[x→]</p> <p>[-x]»Seveda! <u>Trije</u> ostanejo pri blagu za stražo; <u>vi</u> pa pojdite s polovico ljudi za oni greben, in tam lezite na tla, da vas ne zapazijo sovražniki. Ako se vname boj, prihitite na dano znamenje okoli grebena proti zalivu, tako da obkolimo sovražnika. Ali ste me razumeli?«</p> <p>(May 1901:11)</p>
---	--

zu umschließen. Habt Ihr mich verstanden?« (May 1894:13-14)	
--	--

V tem odlomku je ponovno očitna tehnika kondenziranja besedila. Prevajalčeva verzija je za dobro tretjino krajša. Vendar nas tukaj zanimajo predvsem elementi, ki so bili v slovenščini zamenjani z drugačnimi. Angleške besede in imena, ki se pojavijo v nemškem besedilu, kot so „Sir“, „Well“, „Jim“ in „Classen“, so v slovenskem povsem zamenjane z domačimi, osebnimi zaimki, ali pa so kar izpuščene. V slovenščini se tako ne ohrani informacija, da so določeni liki ameriškega porekla. Tudi angleško zveneči nadimek „Charley“, kot ameriški kapitan imenuje glavnega junaka, je v slovenščini dosledno zamolčan, namesto njega se uporablja „Karel“. Besedni zvezi „verwünschte Insel“ bi bila sicer v slovenščini enakovredna „prekleti otok“, vendar se je prevajalec odločil uporabiti močnejše obarvano frazo „vražjega otoka“. S to neekvivalentno konotacijo besede jo je v primerjavi z izvirnikom bolj negativno obarval. V Pretnarjevem prevodu se lahko slovenski bralec povsem identificira z junaki. Negativno Pretnar spremeni v še bolj negativno, jezik v prevodu je še bolj trivializiran. Vse našteje spremembe niso ekvivalentne z IB, a so adekvatne glede na domnevan prevajalski skopos.

Primer 13 – sprememba Nemcev in Američanov v Evropejce

Eri po Karlovi pomoči le-tega vpraša od kod prihaja.

<p>»Wer bist du, und was thust du hier?« <u>fragte er.</u></p> <p>»<u>Ich bin vom Volke der Germani, und die andern gehören zum Volke der Yanki.</u>«</p> <p>»<u>Die Germani sind gut; ich habe ihre Schiffe gesehen auf den Inseln von Samoa; was sie verkaufen, ist ehrliche Ware, und was sie sagen, das gilt als ein Schwur. Aber die Yanki sind anders; ihre Zunge ist glatt und untreu, und ihre Waren glänzen</u></p>	<p>[>]Kdo si in kaj delaš tukaj?«</p> <p>»<u>Evropci smo</u> [x→]</p>
--	--

<p><u>und haben den Betrug in sich. Wie kommst du zu ihnen und auf diese Insel, die noch nicht einmal einen Namen hat?»</u></p> <p>»Ich fuhr mit ihnen, weil ich in das Land der Chinesen wollte, aber das Wetter trieb uns an dies Eiland, so daß unser Schiff zerbrach und unsere Boote zerschellten. Nun können wir nicht fort und müssen warten, bis ein anderes Schiff kommt, welches uns von dannen holt. Du kehrst nach Papetee zurück?»</p> <p>(May 1894:20-21)</p>	<p>[→x]in smo bili namenjeni v deželo Kitajcev, toda vihar nam je razbil ladjo in nas zanesel na ta otok. Sedaj ne moremo dalje ter čakamo, da nas reši kaka ladja iz tega položaja. Ali se vrneš v Papeté?»</p> <p>(May 1901:18)</p>
---	---

Nacionalna identiteta tukaj ni samo zamolčana, ampak je nemška in celo ameriška spremenjena v evropsko. Ker smo Slovenci že od nekdaj bili integrirani v evropski kulturni prostor, smo se z Evropejci tudi sami identificirali. Pretnar je tukaj (z izjemo primera Američanov) po eni strani ostal zvest originalu, po drugi pa je svoje besedilo podomačil s tem namenom, da bi se bralec s karakterji lahko bolje identificiral in bi bila zgodba za njega bolj privlačna, kot pa da bi obdržal nemško identiteto glavnega junaka. Ekvivalentnost (enak učinek) glede recepcije glavnega junaka je tako vzpostavljena, glede ameriških spremljevalcev pa ne, saj so ti v originalu z drugega kontinenta kot Karel.

Tukaj je stavek „fragte er“ izbrisan, stopnja eksplicitnosti je v tem primeru manjša.

Primer 14 – sprememba opisa čolna

Moštvo želi vzeti čoln Potombe, da bi z njim nekdo od njih šel iskati pomoč. Vendar se Karel s tem ne strinja. Predlaga, da čoln vodi njegov lastnik in da ga pri tem nekdo iz posadke spremlja. Seveda se pozneje kmalu izkaže, da je najboljša izbira za to glavni junak sam.

<p>[>...] aber ich sage Euch offen, Kapt'n, daß ich es mir nicht getraue, mit diesem Boote hier eine Entdeckungsreise unter den Pomatu-Inseln zu wagen. Es darf das geringste am Ausleger geschehen, so kentert das Boot, und dann ist man in neunundneunzig von hundert Fällen verloren, da die See hier von Haien wimmelt.« (May 1894:23)</p>	<p>[>] Toda povem vam, kapitan, da si ne upam sam s tem podolgovatim čolnom <u>na prosto morje</u>. <u>Le eden napačen zamah z veslom</u>, in čoln se prevrne; rešitev bi bila nemogoča, kajti v morju je tukaj vse polno somov.« (May 1901:20-21)</p>
--	---

Že zgoraj, v primeru 10, sem navedel izpuščanje več odstavkov opisa kanuja domorodcev. Tukaj še prevajalec gre dlje, čoln opiše kot primitivno pripravo, ki se pri manjši nepazljivosti kar prevrne. V originalu je, kot že v omenjenem podrobnem opisu kanuja, za njegovo stabilnost poskrbljeno s stabilizatorjem – „Ausleger“. Pretnar tukaj slovenskemu bralcu prikaže sliko primitivnega naroda s primitivnimi prevoznimi sredstvi, kar se ujema s stereotipom divjakov. May pa življenje v divjini in eksotične kulture povečuje, kar je del njegove ideologije, hkrati pa je v skladu s takratnimi željami nemških bralcev. Kljub temu ta podoba ni bila kompatibilna s takratno slovensko kulturo. Zato je Pretnar tukaj adekvatno zamenjal dejstva ter ojačal stereotipe v skladu s skoposom. Prevod seveda ni ekvivalenten.

Prevajalec tudi zamejna „eine Entdeckungsreise unter den Pomatu-Inseln“ z „na prosto morje“, s čimer poenostavi in skrajša poved, hkrati pa trivializira situacijo, saj je nevarnost izpostavljenosti na prostem morju v njej povečana.

2.4 Ostalo

Primer 15 – ohranjanje tujk

Karel preseneti Potombo, ki se pred zasledovalci zateče na otok, kjer se slučajno nahajajo tudi brodolomci, med katerimi je tudi glavni junak.

<p>»Rorri - halt!« gebot ich da, mich aus dem Farn erhebend und ihm die <u>Hand auf die Schulter</u></p>	<p>»Rori - stoj!« mu zapovem in <u>skočim izza grma</u>, za katerim sem <u>tičal</u>. »Kaj delaš tukaj?«</p>
--	--

<p><u>legend.</u> »Was thust du hier?«</p> <p>Er erschrak allerdings über mein so plötzliches Erscheinen, hatte sich bereits im nächsten Augenblicke gefaßt und zog das Messer aus dem Gürtel. Jetzt erkannte er, <u>daß ich kein Eingeborener sei</u>, und <u>ließ den zum Stoße bereits erhobenen Arm wieder sinken.</u></p> <p>»<u>Inglo?</u>«</p> <p>»Nein, ich bin kein Engländer.«</p> <p>»<u>Franko?</u>«</p> <p>»Ja,« antwortete ich, <u>denn ich nahm an</u>, daß er mit dem Worte nicht einen Franzosen bezeichne, sondern dasselbe in dem weiteren Sinne gebrauche, mit dem alle Abendländer gemeint sind.</p> <p>»0, das ist gut! Bist du allein, Sahib?«</p> <p>(May 1894:15-16)</p>	<p>Malajec se vidno prestraši; toda hitro zbere svoje misli in potegne nož izza pasa. Ko pa spozna, <u>da nisem eden njegovih zasledovalcev</u>, vtakne nož zopet za pas in vpraša:</p> <p>[x→]</p> <p>[→x]»<u>Inglo?</u>«¹⁾</p> <p>»Ne!« mu odgovorim.</p> <p>»<u>Franko?</u>«</p> <p>»Da!« se je glasil moj odgovor, <u>kajti vedel sem</u>, da ta beseda pri divjakih ne znači samo Francoza, ampak sploh prebivalca zapadne Evrope.</p> <p>»To je dobro! Ali si sam tukaj, sahib?«</p> <p>(May 1901:13; razlaga v opombi izpuščena)</p>
---	--

V prevodu pride do nekaterih vsebinskih sprememb, kot npr. junakovo polaganje roke na Potombino ramo (simbol Mayeve prijateljsko-humanistične ideologije), Potombino vtikanje noža nazaj za pas, medtem ko v originalu roko z nožem le spusti nižje. Vendar nas tukaj bolj zanima prevajalčevo ohranjanje nacionalnosti, ki jo je do tega trenutka vztrajno izpuščal. Razlika med prejšnjimi situacijami in to situacijo je ta, da tukaj eri le sprašuje po nacionalnosti, od katere v bistvu nobena (ne angleška, ne francoska) ne pripada junaku, kljub temu da po vprašanju „Franko?“ junak odgovori potrdilno, iz v samem besedilu opisanih razlogov. V obeh verzijah sta besedi „Inglo“ ter „Franko“ razloženi, razlika je v tem, da je Pretnar razlago ene besede navedel v opombi: „¹⁾ Anglež“ (May 1901:13). Prevod je adekvaten, saj ni v nasprotju z zaželenim učinkom pri slovenskem občinstvu. Prevod je glede ohranjanja nacionalnosti ekvivalenten.

Stavek „mich aus dem Farn erhebend“, je zamenjan z „skočim izza grma“. Slovenski stavek je bolj dramatičen, dinamičen, hkrati pa je jezik preprostejši. Dodana je tudi razlaga „za katerim sem tičal“, katera poveča semantično

eksplicitnost. Zgolj domneva v originalu „denn ich nahm an“ postane v prevodu „kajti vedel sem“ neomajno prepričanje. Lik je tukaj trivializiran.

Prav tako je stavek „daß ich kein Eingeborener sei“ preveden z „da nisem eden njegovih zasledovalcev“. Pri zamenjavi domorodca za zasledovanca je globlje sklepanje iz sobesedila nepotrebno, povečana je eksplicitnost.

2.5 Najpogostejša imena in izrazi ter njihovi slovenski prevodi

Charley	Karel/Karol
Kapitän/Kapt'n Roberts	kapitan Robert
Sumatra	Sumatra
Malacca	Malaka
Potomba	Potomba
Pareyma	Parejma
Papetee	Papoté/Papeté
Tahiti	Tahiti
Anoui	Anuij
Sahib	sahib
rorri	rori
Inglo	Inglo
Franko	Franko
eita	ejta
Ehri	eri
Tamai	Tamaj
Eimeo	Ejmejo
Opauho	Opavho
Gesellschaftsinseln	Društveni otoki
Bob	Bob

Prevodov posamičnih izrazov ter lastnih in občnih imen ne bom natančneje obravnaval, saj je že iz hitrega preleta seznama razvidno, da je prevajalec večino imen in izrazov delno prevzel v slovenščino (Malacca – Malaka), obdržal pa je tudi mnogo imen v originalni obliki (Inglo – Inglo), večinoma pa so to bila taka, ki so že v originalu zveneli slovensko. V redkih primerih je imena popolnoma podomačil (Charley – Karel). Prevodi imen in izrazov so tako (razen redkih izjem) ekvivalentni, saj imajo pri slovenskem bralcu enak (tuje zvoneč) učinek. Glede na to, da je prevajalec korenito poslovenil ime edinega lika, s katerim se naj slovenski bralec identificira, je prevod tukaj adekvaten.

2.6 Sintaktične poenostavitve – „Eri“

V knjigi „Eri“ je mnogo sintaktičnih poenostavitev, katere so se tudi pojavile v zgornjih primerih, vendar jih v njih nisem omenjal. Tukaj sem sestavil tabelo, v kateri so zajete sintaktične poenostavitve iz teh primerov.

Primer 1	Wir waren gezwungen gewesen, alle Leinwand [...] einzuziehen, und dennoch hatte der »Poseidon« einen Spielball [...] gebildet	Morali smo zadrgniti vsa jadra, toda [...] [morje] se je igralo [...] s »Pozejdonom«
Primer 3	dafür glaube ich, daß ich mich den Bewohnern der [...] Inseln [...] verständlich machen kann.	Vendar mislim, da se utegnem [...] pomeniti tudi s prebivalci [...] otokov.
Primer 7	Ich schob mich also vollends bis an den Rand des Feldes. Der Posten kam herbei und ging, ohne mich zu bemerken [...] an mir vorüber.	Splazim se torej na konec njive. Ravno pride stražnik mimo mene, a me ne opazi.
	Im Nu stand ich hinter ihm und schlug ihm die Faust so auf den [...] Schädel, daß er besinnungslos zur Erde sank.	skočim za njim in ga udarim po glavi, da se zgrudi na tla.
Primer 9	Dort am Strande lag Papetee, die Hauptstadt Tahitis, und eine bunt bewegte Schar von Menschen wogte in weißen, roten, blauen [...] Gewändern hin und her.	Tam po obrežju, kjer stoji Papeté, glavno mesto otoka Tahiti, se je zibala pisana množica ljudi v belih, rdečih, modrih [...] oblekah.
Primer 11	Das Wasser schlug an der Stelle, wo sich der Fisch befand, einen schäumenden Strudel	le peneč vrtinec smo opazili nad somom
Primer 12	Kommt es zum Kampfe, so erhebt Ihr Euch [...] auf ein Zeichen [...] und [...] läuft vorwärts	Ako se vname boj, prihitite na dano znamenje
Primer 13	Nun können wir nicht fort und müssen warten, bis ein anderes Schiff kommt, welches uns von dannen holt	Sedaj ne moremo dalje ter čakamo, da nas reši kaka ladja iz tega položaja
Primer 14	und dann ist man in neunundneunzig von hundert Fällen verloren, da die See hier von Haien wimmelt	rešitev bi bila nemogoča, kajti v morju je tukaj vse polno somov
Primer 15	denn ich nahm an, daß er mit dem Worte nicht einen Franzosen bezeichne, sondern dasselbe in dem weiteren Sinne gebrauche, mit dem alle Abendländer gemeint sind	kajti vedel sem, da ta beseda pri divjakih ne znači samo Francoza, ampak sploh prebivalca zapadne Evrope

Jezik, ki ga uporablja prevajalec, je nasploh enostavnejši, bolj direkten in manj pesniško obarvan. Jasno je razvidno, da se ciljna skupina prevajalca razlikuje od ciljne skupine originalnega avtorja.

2.7 Ugotovitve iz analize – Eri

Spremembe v prevodu so dokaj obširne, lahko rečemo, da je prevod glede na vsebino, stil in obliko z ozirom na veljavne norme v CK relativno prost. Prisotno je izpuščanje, dodajanje, vsebinske ter stilne spremembe. Izpuščanje in **krčenje besedila** se zdi prevajalčev primarni cilj.

Nasploh je ob branju prevod in jezik, ki se uporablja v njem, naivnejši, **trivialnejši**. Prav tako je trivialnejša vsebina sama. Pretnar uporablja tehnike trivializiranja v večji meri kot May v originalu. Močneje pretirava, dobro spreminja v boljše, slabo v slabše, nenavadno v skrajno nenavadno. V prevodu je zmanjšana estetika in tudi določena funkcionalnost (poučna, ideološka), ki pa ni uporabna za širšo slovensko bralstvo, ki funkcionalnost išče predvsem v zabavi. **Zabavna uporabnost** je **povečana**, prav tako je povečana razumljivost, z znižanjem ravni za razumevanje potrebnega bralčevega predznanja. Z dodajanjem pojasnil na nekaterih mestih in s povečano **eksplicitnostjo** Pretnar olajša dožemanje vsebinskih elementov. Od bralca tako zahteva manj kognitivne energije s skrajšanim procesom sklepanja iz sobesedila.

Vpadljive so določene spremembe vsebine, kot so oblika in tehnični podatki čolnov domorodcev, prisotnost in odsotnost prebivalcev vasi, v več primerih gre tudi za enostavno zamolčanje nacionalne identitete, ne samo nemške – glavnega junaka, temveč tudi različnih drugih nacionalnosti ostalih likov. Enako velja tudi za občasne tujejezične besede, ki jih tu in tam izrečejo liki tuje nacionalnosti. V prevodu so le-te načeloma izpuščene ali pa (predvsem pri glavnem junaku) zamenjane s slovenskimi. Ohranjena je identiteta domorodcev, katere pa predstavi bolj naivno, nagonsko in patetično, v smislu v razvoju zaostalih divjakov in s tem povzdiguje zahodnega civiliziranega človeka, tako pa tudi slovenskega bralca, kateri se **identificira z glavnim junakom**. Na nekaterih mestih so vsebine zaradi povečanja trivialnosti za povprečno inteligentnega današnjega bralca spremenjene že do meje absurda ter so nerealne in pretirane (krvav nož izpod vode).

S **poslovenjenjem glavnega junaka** (s čimer je bila omogočena bralčeva identifikacija z le-tem) so bile prav tako potešene potrebe po spoštovanju in vzvišenosti nad drugimi, saj so slovenskemu narodu stoletja vladali tujci, Slovenci pa so veljali za narod kmetov in hlapcev. Bralec je potreboval kompenzacijo svojih občutkov manjvrednosti in potrditev, kako zvit, hraber in dobrosrčen je lahko junak s slovenskim imenom „Karel“. Hkrati prevod torej ustreza tudi splošnim idejam programa osveščanja slovenskega prebivalstva in krepitve nacionalne identitete. Deloma je Pretnar tako (zavedno ali nezavedno) upošteval načela tega programa.

Če bi Pretnarjeve prioritete razdelil po za njega veljavni pomembnosti, bi to storil tako (najpomembnejša je prva):

1. skrajševanje
2. eksplicitnost
3. sintaktično poenostavljanje
4. odstranjevanje izobraževalnih, ideoloških in estetskih elementov
5. ohranjanje semantičnih elementov

Pretnar v prevodu dosledno upošteva načela trivialnih romanov, besedilo prilagodi slovenski ciljni skupini (tudi s skrajševanjem), hkrati pa na mnogih mestih ostane zvest (ekvivalenten) originalu.

Naš predpostavljen skopos je tukaj v celoti izpolnjen.

IX. Gozdovnik

V tem poglavju bom raziskal razlike med originalno Mayevo verzijo „Der Waldläufer“ iz ponatisa iz leta 1959 ter med slovenskim prevodom „Gozdovnik“ Hrizogona Majarja iz leta 1898.

„Der Waldläufer“ je sedemdeseta knjiga Mayevih zbranih del. Zaradi zelo omejene dostopnosti do originalnih različic knjige, ki bi lahko takratnemu prevajalcu služile za predlogo, ter zaradi dejstva, da je v tem času digitalizirana verzija na internetu (Karl-May-Gesellschaft) še v obdelavi, sem za osnovo primerjave uporabil ponatis iz leta 1959, ki je po podatkih v epilogu glede besedila identičen s prvo izdajo iz leta 1879. Steinmetz navaja, da je prevod „Gozdovnik“ baziral na reutlinški verziji¹⁰, katera se od prve izdaje besedilno ni razlikovala.

Als Textgrundlage für die in zwei Bänden erschienene Übersetzung diente die Ausgabe des Bardtenschlager-Verlages, Reutlingen (1889), [...] aus der auch Illustrationen übernommen wurden.
(Steinmetz 1992:321)

Besedilo v tem ponatisu je tako identično s prevajalčevo predlogo in tako legitimno za analizo.

Za analizo sem zaradi omejenega obsega naloge izbral le prve tri od enajstih poglavij knjige, katerih primeri pa so karakteristični za celoten prevod.

---

¹⁰ Reutlinška verzija se je po podatkih v <http://www.amazon.de> [25.1.2006] tiskala med leti 1889 in 1901 in se je od prve izdaje iz leta 1879 razlikovala le po ilustracijah.

1. Der Waldläufer/Gozdovnik - kratka vsebina:

1.1 Prvo poglavje: Pepe, der Schläfer/V Elančovskem pristanu

V majhnem španskem obmorskem kraju Elanchove je stražar Pepe/Pepo, ki je znan zaradi svoje nenehne zaspanosti. Vendar se kmalu izkaže, da je ta mladi junak bolj oprezen in zvit, kot to mislijo drugi. Po sumljivi premestitvi – s strani stotnika – na čuvanje pomembne graščine, postane Pepe še posebej pozoren. Najde pismo, v katerem je natanko opisano navodilo, naslovljeno na njegovega nadrejenega stotnika, kako mora le-ta omogočiti dostop do graščine, v zameno pa se mu oddolžijo z denarjem. Pepe se odloči iztržiti še kaj zase, saj ga država slabo plačuje in je v denarni stiski. Njegov načrt uspe, preseneti vsiljivce in dobi še svoj delež (prstan), nakar vlomilec pusti do graščine prosto pot. V graščini se zgodi umor. Vlomilec ni nihče drug kot za mrtvega proglašeni grof Don Antonio de Mediana v spremstvu dveh plačanih razbojniških služabnikov. Grof pusti umoriti grofico, vdovo svojega brata, saj hoče postati edini dedič neizmerno bogate družine. Znebiti se želi tudi njenega sina Fabija, a ga noče ubiti sam, ugrabi ga, pozneje pa ga prepusti svoji usodi in ga pusti samega na čolnu sredi morja. Umor zakrinkajo kot rop in iz gradu v vrečah odnesejo dragocenosti. Ko se trije „roparji“ ponovno vrnejo z ugrabljenim dečkom in z zlatnino iz gradu, seže Pepe po samokresu in enega od njih ubije, plemenitega dečka pa po nesreči zadene pri boju z nožem v obraz, s čimer ga za vse življenje zaznamuje z brazgotino. Preživeli, grofu in Juanu (enemu njegovih dveh pajdašev), uspe z dečkom Fabijem pobegniti na ladjo. Naslednji dan se širi govorica, da je v mesto prišel za mrtvega proglašeni grof, na videz slučajno ravno na dan po tragičnem ropu v gradu. Pepe takoj v prispelem grofu spozna zločinca iz prejšnje noči in si pri sebi obljubi poravnati krivdo, katero je občutil, saj je morilce spustil v grad on sam. Grofa javno obtoži umora, a ga ta spravi v zapor. Pepu uspe iz zapora pobegniti.

1.2 Drugo poglavje: Die Bonanza/Bonansa

V tem poglavju se vsi pomembni liki znajdejo bolj ali manj naključno na ameriškem kontinentu in se slučajno vse njihove poti tudi križajo na eni točki. Vendar bralec le sčasoma spozna, za koga v resnici gre, saj so njihova imena tukaj spremenjena. Šele skozi pogovore med liki se bralcu njihova identiteta postopoma razkrije. Tukaj ima praktično vsak lik posebno sposobnost oz. spretnost, zaradi katere je edinstven in spoštovan od drugih.

Poglavje se začne v Mehiki. Širijo se govorice o novem, šele pred dvema mesecema prispelem bogatašu iz Evrope, z imenom Don Esteban de Arechiza. V njegovi rezidenci ga obišče tujec Cuchillo. Ta očitno ve o gospodovi preteklosti in očitno je sam v preteklosti z njim sodeloval. Don Esteban je namreč grof Antonio de Mediana, Cuchillo pa njegov nekdanji preživeli pomočnik Juan. Cuchillo Estebanu ponudi informacijo o veliki „bonansi“ - nahajališču zlata, ki je v roki Indijancev, v zameno pa hoče delež vrednosti nahajališča. Pozneje izvemo, da je Cuchillo, nekdanji Juan, umoril prvotnega najditelja bonanse, očeta Tiburcija. Tiburcio je izvrsten „sledonajdec“, ki ima sposobnost prepoznati, razbrati in zasledovati vsako sled, hkrati pa ukrotiti vsako žival. V revni domači hiški mu umre mati, pred smrtjo pa mu pove za očetovo skrivnost (odkritje bonanse) ter mu opiše njegovega domnevnega morilca. Tiburcio se po pogrebu odpravi na pot. Kmalu naleti na taborišče gospoda Pene in njegove hčerke Rosarite, ki se v tistem hipu nahajata v nevarnem položaju, saj jima preti napad dveh razbojnikov. Tiburcio razbojnika, ki ju najde po njunih sledih, onemogoči in tako reši življenja očeta in hčerke. Pena je lastnik pristave in Tiburcio obljubi, da pristavo obišče, po tem, ko najprej zadrži, nato pa dobrodušno osvobodi ujeta razbojnika. Pena in Rosarita lahko tako brez skrbi odjahata domov. Medtem Estebanova odprava počiva pri nahajališču vode La Poza, kjer jih pričnejo oblegati divje zveri. Na pomoč jim prideta dva tujca, Kanadčan in Španec. Prvi pod imenom „Rdoles“, drugi pa pod imenom „Treskavec“. Sredi trde teme in na veliko razdaljo vsak zadene svojo žival s puško točno v desno oko. Zasliši se še rjojenje nove zverine, a jo ubije tretji strelec – Tiburcio, ki se pridruži družini. Skupaj prenočijo. Treskavec je v resnici Pepe, kateri je pobegnil iz Španije in se naučil svojih spretnosti od

Rdolesa, kanadskega lovca na medvede, ki je pred leti posvojil otročička, katerega je čez nekaj let spet izgubil zaradi napada angleške vojske – ta otrok je bil Tiburcio/Fabij in Rdoles je bil njegov prvi krušni oče. Na kupu so torej zbrani Tiburcio/Fabij de Mediana; Don Esteban/grof Antonio de Mediana – morilec grofice, Fabijeve matere in odgovorni za Fabijevo tragično otroštvo; Cuchillo/Juan – dejanski morilec grofice, ki je izvrševal Estebanove ukaze, pozneje pa je zaradi bonanse umoril Fabijevega drugega krušnega očeta; Rdoles – prvi Fabijev krušni oče in partner Treskavca; Treskavec/Pepe – junak iz prve zgodbe, ki se je zaklel maščevati Estebanu in ki je Fabiju po nesreči napravil brazgotino na obrazu, ki pa je s časom precej zbledela. V tej noči Esteban in Cuchillo spoznata, da je Tiburcio sin umorjenega najditelja nahajališča zlata, Treskavec/Pepe pa spozna Estebana iz časov v Španiji, vendar še v tem trenutku nihče ne razkrije svojih spoznanj. Rdoles in Treskavec zjutraj izgineta, Tiburcio pa se z Estebanovo odpravo napoti k Penovi pristavi. Na poti si bolje ogleda Cuchilla in v njem spozna morilca krušnega očeta, kot ga je opisala umirajoča mati.

1.3 Tretje poglavje: Der letzte Mediana/Poslednji Medijanec

Na pristavi se oglasio še dodatni neustrašljivi možje, ki bi želeli sodelovati pri ekspediciji. Medtem je Don Esteban vedno bolj odločen, da mora Tiburcio umreti, in to čim prej, saj bonansa po vseh pravilih pripada njemu kot sinu prvega najditelja. S Cuchillom skujeta načrt, kako ga bosta umorila še na sami pristavi. Poskus umora spodleti in Tiburcio se ranjen zateče v sobo k Rosariti, njegovi skrivni simpatiji, od koder pobegne naprej v gozd. Ponovno naleti na Rdolesa in Treskavca ter jima pove svojo celotno zgodbo. Skupaj spoznajo Tiburciovo pravo poreklo, oče in sin sta ponovno združena. Drugo jutro se Estebanovi predčasno odpravijo na pot proti bonansi. Še pred tem pa Cuchillo sledi Tiburcijevim stopinjam, ki ga vodijo do prenočišča treh junakov. O njihovi združitvi seznaneni Estebana, ki Cuchillu ukaže ponovno umoriti Tiburcija, saj leta pozna pot, kako priti do zlate doline. Medtem se Esteban s pomočniki odpravi do mostu, kateri leži na poti do bonanse in ki vodi čez deročo reko. Namerava ga za seboj porušiti. Cuchillo preseneti trojico, ki se ravno pogovarja o

zasledovanju Estebana, krogla iz njegove puške oplazi Tiburcijeve lase. Cuchillo pobegne, Tiburcio ga zasleduje. Ravno, ko prispe do mostu, ga pred njegovim nosom Estebanovi pomagači podrejo. Razjarjen Tiburcio vzame s konjem zalet ter z ogromnim skokom skorajda uspe preskočiti reko, a se skale, na katerih pristane, zrušijo in Tiburcio zgrmi v vodo.

2. Primerjalna analiza poglavja 1

2.1 Izpuščanje in skrajševanje

Primer 16 – izpuščanje opisa narave

Že v prvem odstavku prvega poglavja lahko najdemo primere izpuščanja besed in stavkov:

Da, wo sich der jedem Seefahrer als ‚Matrosenfriedhof‘ bekannte Meerbusen von Biskaya zwischen Frankreich und den Pyrenäen-Halbinsel einschiebt, liegt an der spanischen Nordküste der kleine Hafen Elanchove. Anmutig und wuchtig zugleich steigt das Land terrassenförmig empor, vor den gefräßigen Fluten des Meeres durch einen aus Quadersteinen errichteten Damm geschützt, <u>von dem aus man die sich stufenartig erhebenden Felsen ersteigt, um in die einzige Straße zu gelangen, die einer ungeheueren, von der Natur gleichsam für gigantische Wesen errichteten Treppe gleicht und so das Dorf Elanchove bildet.</u> (May 1959:7)	Kjer se med Francosko in med Pirenejskim polotokom ujeda biskajski zaliv, vsakemu mornarju znan pod imenom »mornarskega mirodvora«*, tam je na severnem obrežju otokovem majhin španski pristan Elančovi. Divotno in obenem veličastno se vzdiguje obal stopinasto. Požrešnih morskih valov jo varuje gradba, napravljena iz rezanega kamena, s katere se pride po skalah na cesto, vodečo v Elančovsko vas. (May 1898:5; razlaga v opombi izpuščena)
---	--

Izpuščeni so podrobnejši opisi pokrajine, dejstvo, da se skale dvigujejo stopničasto in da je omenjena cesta edina, ki vodi v vas. Izpuščena je tudi slikovita prisposoba velikanskih bitij in posebljanje narave, kot ustvarjalca stopnic za njih – prevod je zaradi tega estetsko manj vreden. Okrajšan je tudi za uporabno vrednost seznanjanja z zemljepisnimi podrobnostmi tujih krajev. Zelo podobne tehnike, kot smo jih opazili že pri Pretnarjevem prevodu Erija. Za zabave lačno slovensko ciljno skupino so te informacije redundantne.

Primer 17 – izpuščanje posebnosti junakove sposobnosti branja

Pepe po stotnikovem navodilu, naj to noč straži grad, odhiti domov, kjer želi prebrati pismo, ki ga je našel na tleh v stotnikovi pisarni in ga skrivoma spravil v žep.

Mit schnellem, elastischem Schritt kehrte er in seine Hütte zurück, wo er die Lampe anbrannte und das Papier hervorzog. <u>Er hatte Lesen gelernt, was keiner seiner Kameraden von sich rühmen konnte, hielt aber diese Fertigkeit möglichst geheim.</u> Der Brief entsprach seiner Erwartung vollständig. (May 1959:15)	Hitrih, prožnih korakov se vrača Pepo v svojo kočo in svetilnico prižgavši, izvleče papir. V pismu je stalo, kakor je želel. (May 1898:5)
---	--

Izpuščena je informacija o tem, da je bil Pepe glede svoje sposobnosti branja izjema med stražarji in tudi to, da je to sposobnost skrival. Sposobnosti junakov trivialnih romanov, katere so po načelih tehnik trivializacije povečane, so tukaj, pri Pepu okrnjene. Prevod iz tega vidika torej ni adekvaten, je pa adekvaten, če bi bil skopos krajšanje besedila.

Primer 18 – izpuščanje junakovega monologa

Pepe je na stražnem položaju pred gradom, kjer ga je želel imeti stotnik. Ker Pepe ve za svoj sloves zaspanca, je mnogo bolj oprezen kot po navadi.

Er stellte die Laterne so, daß ihr Strahl hinaus auf die See und auf den nach dem Dorfe führenden Hohlweg fiel, und legte sich einige Schritte davon, in seinen Mantel gehüllt auf dem Boden nieder, so daß er Weg und Bucht übersehen konnte. »Herr Hauptmann«, murmelte er vergnügt, »Sie vertrauen wahrhaftig den Leuten, die immer schlafen, ein wenig zu viel; Ihnen scheint sehr daran zu	Svetilnico postavi tako, da je padal žarek iz nje na morje in na stezo, v vas držečo, sam pa leže v plašč zavit, nekaj korakov proč na tla, tako da je videl na pot in na vodo. - [x→]
--	--

<p><u>liegen, daß ich ein Schläfchen mache. Gut, überzeugen Sie sich, daß ich gehorsam bin!«</u> (May 1959:16)</p>	<p>[→x]»Dobro«, mrmral je. (May 1898:13)</p>
--	--

Majar izpusti v bistvu celotni drugi odstavek, samogovor stražarja Pepa. Iz njega ohrani le „Dobro“ in „mrmral je“, kar je vključeno v konec prvega odstavka. Očitno je tudi Majarjeva prioriteta bila skrajšanje besedila, saj tukaj za izpuščanje ni razviden drug razlog. S krajšim besedilom je najverjetneje, kot Pretnar (najbrž po naročilu založbe), želel spodbuditi potencialne preproste bralce za nakup. Le-ti so iskali manj obširno in lahko zabavno literaturo.

Primer 19 – izpuščanje ugovora vesti junaka

Pepe premišljuje o svojem dejanju, nakar se odloči slediti roparjem:

<p>Unterdessen lag <u>der Miquelete</u> bei seiner Laterne und dachte an die vielen Unzen, die er für den so leicht erworbenen Ring lösen werde. Er war ein braver, ehrlicher Charakter, aber auch ein Mensch, der Nahrung zu sich nehmen mußte, wenn er nicht verhungern wollte. Da ihn der Staat aber gelassen verhungern ließ, so fühlte er sein Gewissen nicht sonderlich beschwert durch das Bewußtsein, daß er sich das Nötige auf heimlichem Wege erworben hatte. <u>Je prachtvoller aber der Ring an seinem Finger funkelte, desto nachdenklicher wurde sein Blick. Das Durchschlüpfenlassen einiger Warenballen dünkte ihn keine Todsünde zu sein, aber das Boot hatte kein Schmuggelgut enthalten, und die Strickleiter deutete auf ein Unternehmen hin, das schwerer auf die Seele fallen konnte, als eine kleine, unbedeutende Pascherei.</u></p> <p><u>»Santa Laretta, wenn ich hier etwa gar die Hand zu einem todeswürdigen Verbrechen geboten hätte! Pepe, da droben im Himmel</u></p>	<p>Med tem je ležal <u>stražnik</u> [sic] <u>Pepo</u> pri svoji svetilnici, premišljevalje, koliko zlatov bo stržil za lahko dobljeni prstan. Ta stražnik je bil vrli, pošteni značaj, pa tudi človek, ki je hrane trebal, če ni hotel lakote strepetati. Ker ga je država puščala mirno stradati, ni čutil, da bi mu bila vest preveč težka, kader si je potrebno skrivaj pridobival.</p> <p>[x→]</p>
--	--

<p><u>gibt es einen, der alles sieht,</u> <u>was du tust! Was soll er von dir</u> <u>denken, wenn - hm, sie sind nach</u> <u>dem Schloß gegangen; was wollen</u> <u>sie dort?»</u></p> <p><u>Voller Unruhe drehte er sich hin</u> <u>und her, betrachtete den Ring,</u> <u>der ihm Brot bringen sollte,</u> <u>schaute dann nachdenklich in den</u> <u>dichten Nebel hinein und zu den</u> <u>Wolken empor und konnte endlich</u> <u>seine ahnende Beklommenheit nicht</u> <u>länger unterdrücken.</u></p> <p>»Ich gehe! Ich muß sehen, was sie vorhaben!« (May 1959:25-26)</p>	<p>[→x]»Grem, moram videti, kaj počnó!« pravi Pepo. (May 1898:20)</p>
---	---

Majar je v tem primeru izpustil dva in pol odstavka junakovega notranjega monologa, v katerem je začel junak Pepe dvomiti v dopustnost svojega dejanja. Kot stražar je namreč vzel podkupnino in omogočil trem temačnim osebam prosto pot do gradu. Prišel je v konflikt z lastno vestjo. Majar je ta del izpustil. Mogoče zaradi neugodnih občutkov, ki bi jih ta del lahko sprožil pri bralcu, ali pa zaradi preprostega razloga krajšanja besedila. Kakorkoli že, besedilo je na tem mestu v originalu bolj eksplicitno in nemškemu bralcu je razlog za Pepovo zasledovanje vsiljivcev bolj jasno prikazano. Zanimivo pri tem je to, da Majar kljub svoji globoki veri, ki jo lahko predpostavljamo na podlagi njegovega življenjepisa, tukaj ni izpostavil zapovedi krščanstva in tako ni zlorabil prevoda v versko vzgojne namene. Izpustil je celo del, kjer May omenja nebesa in Boga. Namesto tega se je povsem podredil skoposu krajšanja besedila in s tem po eni strani tudi željam ciljnega bralca, po drugi strani pa je tukaj manj eksplicien.

V prevodu je „der Miquelete“ preveden s „stražnik Pepo“, pri čemer je eksplicitneje prikazan lik, o katerem se v tem stavku gre; tudi njegov poklic kot stražar je tukaj bolj jasno izražen.

V prvem stavku primera Majar uporabi besedo „strašnik“, že naslednji stavek pa začne s „Ta stražnik“. Prvo besedo bom tukaj štel kot napako, a je to le prva izmed mnogih napak in nedoslednosti v tem prevodu.

2.2 Dodajanje

Primer 20 – dodajanje grofovih navodil za umor

Grof ukaže umor grofice:

»Das Weib hat es mir leicht gemacht. Schafft sie beiseite -, aber gut und sicher; dafür ist alles, was ihr hier findet, euer Eigentum!« (May 1959:24)	»Babše mi ni delalo neprilik. Spravita jo v stransko sobo, <u>seznanita jo z bodalom</u> , pa dobro in gotovo, zato bo pa vse vajino, karkoli tukaj najdeta.« (May 1898:19)
--	--

V prevodu je stavek „Spravita jo v stransko sobo, seznanita jo z bodalom“ bolj direkten ter emocionalno in stilno močnejše obarvan, kot „Schafft sie beiseite“, v originalu, kateri ne vsebuje izrecnih navodil, kako umor izvršiti. Grof deluje v prevodu zato še nasilnejše in še bolj grobo, skladnejše s stereotipom hudobneža. V originalu ohranja glavni lik negativca določeno stopnjo distance do krutosti, njegova dva pomočnika izvajata umazano delo v lastni režiji in po lastnih zlobnih zamislih. V prevodu pa sta njegova podložnika zgolj izvršitelja izrecnih ukazov s strani grofa samega. Grof je torej v prevodu prikazan bolj kruto in bolj zlobno kot v originalu. Trivialnost (stereotip njegovega lika) je povečana, prevod je glede na skopos in ciljnega bralstva adekvaten, ekvivalenten pa ne.

2.3 Ostalo

Primer 21 – naslov prvega poglavja

Naslov prvega poglavja, katerega naslov v originalu je „Pepe, der Schläfer“, je Majar spremenil v „V Elančovskem pristanu“. Nemška beseda „Schläfer“ je pri prevajanju v slovenščino sicer problematična, vendar pa to ni nerešljiv prevajalski problem. Razlogov za takšen prevod tako ne morem povsem razumeti. Prevod naslova je neekvivalenten. Je pa adekvaten glede na jasnost, saj opisuje kraj, v katerem se dogaja celotno poglavje.

3. Primerjalna analiza poglavja 2

3.1 Izpuščanje in skrajševanje

Primer 22 – izpuščanje poljubljanja rok

Na začetku poglavja Cuchillo prispe k Don Estebanu. Preden ga spozna kot svojega bivšega delodajalca, ga želi pozdraviti s poljubom rok.

„Ich habe die Ehre, Eurer Exzellenz die Hände zu küssen, und bin –“(May 1959:51). Ta stavek je v prevodu izbrisan. Razlogov za to bi lahko bilo več – preprečitev omiljenja karakterja surovega razbojnika; izmikanje se nepričakovanim, netrivialnim elementom; gesta, ki morda ne spada v slovensko kulturo in bralcu ne bi bila povsem razumljiva, saj gre za gesto dvorske kulture, neznane ciljnemu preprostemu bralcu. Izpuščanje je tukaj adekvatno.

Primer 23 – izpuščanje stopnjevane lepote junaka

Po srečanju starih »poslovnih« partnerjev se dogajanje preseli v revno koč, v kateri leži umirajoča ženska, pred njo pa kleči mlad fantič.

Vor ihr kniete ein <u>bildschöner</u> Jüngling, in der Ledertracht der Gambusinos[...] (May 1959:58)	Pred njo je klečal lep mladenič, v usnjeni noši gambusina[...] (May 1898:37)
---	---

Prevajalec tukaj stopnjevan nemški pridevnik „bildschöner“ zniža na osnovno stopnjo slovenskega ekvivalenta „schön“ – „lep“. S tem zmanjša njegovo lepoto, ki je v originalu izredna lepota. Sicer ni v skladu s tehnikami piscev trivialnih romanov zniževati kvalitete njihovih junakov, prej obratno, a je tukaj opisana kvaliteta, ki ne sodi najbolj k moškemu spolu – izjemna lepota. V originalu je torej to nekaj nevsakdanjega, kar ni v skladu s pričakovanji (presupozicijami) bralcev. Tako je tukaj prevod le oblikovan bolj trivialno.

Primer 24 – izpuščanje melanholičnega vzdušja

Po materini smrti in takojšnjem pogrebu se Tiburcio nameni zapustiti dom. Gre h konju (edinemu bitju, ki mu je še ostalo), da bi ga osedlal:

Es wieherte ihm freudig zu; <u>er</u> klopfte es auf den vollen und <u>doch so zarten, kühn gebogenen Hals</u> und legte ihm dann den Sattel auf. Mutig, erwartungsvoll schnaubend, rieb es den <u>kleinen</u> Kopf an seiner Schulter. (May 1959:61)	Rezgetal mu je veselo nasproti. <u>Ker je bil zdaj sam na svetu, pobere borno ostalino</u> , pa stopi h konju, ter ga osedla. Pogumno, nadepolno pihaje si drgne konj glavo ob Tiburcijeve rame. (May 1898:49)
--	---

Ob branju nemškega originala se recipientu kaže emocionalno popolnoma drugače obarvana slika. Tiburcio je po materini smrti ostal na svetu sam, edino tolažbo mu nudi njegov konj. Da bi pozabil na žalost, se z njim odpravi z doma. Pri sedlanju je v originalu prikazana nežno melanholična, čustveno bolj globoka slika. Stavek: „er klopfte es auf den vollen und doch so zarten, kühn gebogenen Hals“, je v prevodu črtan, tako kot besede „kleinen“, ki je v bistvu ljubkovalna pomanjševalnica konjeve glave in tako izraža Tiburcijeve prizadete občutke in željo po ljubezni. Prevod je po tem okrajšanju čustveno manj globok, bolj površinski. Hkrati se zdi bolj veselo naiven, bolj oddaljen od resničnosti. Tudi tu je prevajalec obšel elemente izražanja čustvenosti. Najbrž je želel ustreči želji svojih konzumentov po maksimiranju zabavnih elementov iz svetle plati življenja in minimiranju težje tematike.

S stavkom „Ker je bil zdaj sam na svetu“ prevajalec eksplicitneje prikaže motive za Tiburcijev odhod, z dodanim stavkom „pobere borno ostalino“ pa ojača stereotip reveža.

Primer 25 – izpuščanje dodatnega razloga za iskanje morilca

Tiburcio odjaha z doma na svojem konju in le-temu govori svoje načrte s sledečim premim govorom.

<p><u>Ich muß die Gefahr suchen, die meine Seele stärkt, die Gefahr – und den hinkenden Mann, dessen Pferd stolpert. Und wenn ich ihn finde, so werde ich meinen Schwur halten, den ich der Mutter gegeben habe!</u> (May 1959:61)</p>	<p>Iskati moram nevarnost, ki dušo krepí, telo jekli, nevarnost, šepavega moža, čigar konj si izpodtika. (May 1898:49)</p>
--	--

V prevodu je zamolčan Tiburcijev globlji namen odhoda z doma, njegova zaobljuba materi po maščevanju, s čimer si želi olajšati bolečo dušo. Njegovi nameni so tako v prevodu zamegljeni. Ne povsem jasen je razlog, zakaj mora poiskati šepavega moža, razlog odhoda pa je zelo spremenjen s prevajalčevim dodatkom „telo jekli“, kar bom podrobneje obravnaval spodaj (v primeru 35), saj tukaj obravnavam le prevajalčevo tehniko izpuščanja. Z izpuščeno besedo „meine“ je v prevodu Tiburcijev stavek posplošen, razlog za odhod so tukaj neki splošni nazori, v originalu pa je razlog povsem individualen. Prevod ni ekvivalenten; glede adekvatnosti pa lahko kot tako štejem le skrajševanje, ki je očitno del prevajalčevega skoposa.

Primer 26 – izpuščanje podrobnega opisa spretnosti „sledonajdca“

Tiburcio jezdi po divjini, ko opazi sledi, katere podrobneje preuči.

<p><u>Er stieg wieder auf und folgte der Fährte, bis ihm die immer größer werdende Dunkelheit nicht mehr erlaubte, die Eindrücke vom Pferd herab zu erkennen. Jetzt setzte er die Verfolgung zu Fuß fort, wobei er sein Tier am Zügel führte.</u> <u>Der Boden hatte schon längst einige derbere Grasarten und Stauden gezeigt, wie sie nur in der Nähe von Busch oder Wald und Wasser vorkommen. Einzelne</u></p>	<p>Zopet zasede, ter gre po sledu. [x→]</p>
--	---

<p><u>verstreute Mezquites¹ zeigten sich; die Sträucher traten nach und nach enger zusammen, und es gehörte das scharfe, geübte Auge eines Rastreadors von den ausgezeichneten Fähigkeiten Tiburcios dazu, die zwischen ihnen hinlaufende Fährte nicht zu verlieren. Er war gezwungen, sein Auge dicht am Boden zu halten, und bemerkte, daß die Eindrücke immer deutlicher wurden. Das saftige Gras, das auf die Nähe eines Wasserlaufs schließen ließ, hatte sich noch nicht um eine Linie wieder erhoben, ein Zeichen, daß die Verfolgten kaum einige hundert Schritte vor ihm sein konnten. Er beschloß, sein Pferd zurückzulassen, band es an und schlich sich nun mit unhörbaren Schritten vorwärts.</u> (May 1959:63-64; razlaga v opombi izpuščena)</p>	<p>[→x]»V kratkem spozna, da so utisi vedno razločnejši, da sledenci morejo biti jedva sto korakov pred njim. Sklene toraj konja privezati, ter natihoma dalje se plaziti. (May 1898:51)</p>
--	--

Tukaj Majar izpusti podroben opis postopka Tiburcijevega razbiranja sledi, ponoven poudarek njegove izjemne sposobnosti ter redundanten stavek puščanja konja za sabo, saj je to dejstvo implicirano v privezovanju konja. V tem primeru Majar ekonomično kondenzira besedilo. Skrajšal ga je tudi z izpuščanjem daljšega dela v tem primeru, a na račun prikrajšanja bralca za podrobnejše poučno uporabne informacije. Očitno je prevajalec tukaj opazil, da te informacije niso uporabne za ciljnega bralca. Presodil je, da je skrajševanje besedila pomembnejše od njih. Izpustil je tudi povečevanje španskega mladeniča in njegovih spretnosti. Prevajalec je torej izpustil za domače bralstvo nezanimive in neprimerne elemente.

Primer 27 – izpuščanje dialoga med razbojnikoma

Tiburcio najde sledi dveh moških, ki se priključijo prvim sledem. Očitno gre za zasledovanje in poskus napada na nedolžne ljudi iz zasede. Roparja sta znana po vsem kontinentu in sta mimogrede oče in sin. Bralec je priča njunemu dialogu.

»Gut. Wir putzen die Vaqueros weg; der Haciendero muß ein Lösegeld versprechen, und das Mädchen bleibt als Geisel bei uns.«

»Auch wenn er das Geld bezahlt?«

»Auch dann«, lachte El Mestizo. »Oder denkst du, daß ich keine Frau wert bin?«

Aber nötig hast du keine. Was soll werden, wenn du vor einem hübschen Gesicht im Grase kriechst? Ich putze sie dir mit der ersten besten Kugel weg, darauf kannst du dich verlassen!«

»Dann putze ich dich mit der zweiten weg, darauf kannst du dich ebenso verlassen, alter Schurke, du!«

»Eine Frau nehmen ist der dümmste Streich, den ein Jäger machen kann.«

»Hast du nicht auch eine ‚Squaw‘¹ gehabt? Und zwar eine, deren du dich heut noch schämen mußt!«

»Schweig, Bube, sonst stoße ich dir das Messer in den Leib! Ich nahm sie, weil ich gefangen war und mich nur auf diese Weise retten konnte. Sie ist deine Mutter!«

»Sie mag nur froh sein, daß sie nicht mehr lebt, denn sonst würde ich ihr das Fell über die Ohren ziehen für die Albernheit, mir einem solchen Vater zu geben! Aber nimm die Büchse und mach, daß wir hier fertig werden. Ich nehme den rechten und du den linken!«

»Well! Die Abrechnung für ‚einen solchen Vater‘ können wir auch später halten!«

(May 1959:66-67; razlaga v opombi izpuščena)

Zgoraj citirani odstavki v prevodu manjkajo, oziroma so stisnjeni v en sam kratek odstavek, iz katerega so ohranjeni le nekateri elementi predzadnjega navedenega originalnega odstavka: „»Uzemi tukaj puško, pa hajd, da bova gotova. Na muho uzamem tukaj desnega, ti pa onega na levi!« de Rdečoročnik sinu“ (May 1898:53). Ponovno je v ospredju prevajalčevega delovanja skrajševanje besedila. Pogovora med likoma, ki v zgodbi igrata stransko vlogo, ne smatra vrednega, da bi ga vključil v prevod. V tem pogovoru so tudi elementi, ki nasprotujejo s splošnimi konvencijami obnašanja med očetom in sinom, sploh v tem časovnem obdobju, a je prav ta dejavnik tisti, ki v originalu ojača njuni vlogi negativcev in želi do njih sprožiti bralčevo antipatijo. Kljub temu Majar ta del izpusti. Zaradi številnih podobnih primerov izpuščanja in krajšanja

se zdi, da pri modificiranju besedila kondenziranje teksta uživa skoraj najvišjo prioriteto.

Primer 28 – izpuščanje medsebojne privlačnosti med fantom in dekletom

Po tem, ko Tiburcio preseneti, premaga in onesposobi nepridiprava, se skupaj s hvaležno družbo Pene in njegove hčerke udeleži večerje in nočnega pogovora ob tabornem ognju.

<p>Er überzeugte sich noch einmal von der Festigkeit der Lassos, mit denen die Gefangenen gefesselt waren, und sah dann zu, wie die Tochter des Haciendero aus den verschiedenen Eßwaren, die sie der Satteltasche entnahm, ein leckeres und <u>in der Wildnis ungewöhnliches Mahl</u> bereitete. <u>Wie er so dastand, auf die Büchse gelehnt, in voller Jugendkraft und männlicher Schönheit, bekleidet mit der malerischen Tracht des Pferdebändigers, war es gar nicht zu verwundern, daß der Blick des Mädchens öfter und länger auf ihm ruhte, als sie selbst beabsichtigte.</u></p> <p>Auch er konnte das Auge kaum von dem lieblichen We-</p> <p>sen [Wesen] lassen, das hier in der Nähe von zwei so furchtbaren Männern, aber unter seinem und dem Schutz ihres Vaters, mit einer Anmut waltete, als befände es sich in der Umgebung der gewohnten, sicheren Häuslichkeit. Er war auf der Hacienda del Venado nicht unbekannt, sondern öfter schon dort gewesen, da Don Agustín eine selbst in diesen Gegenden seltene Gastfreundschaft übte. Er wußte, daß sie in ganz Sonora bewundert wurde, fühlte sich glücklich, ihr einen nicht ganz gewöhnlichen Dienst geleistet zu haben, <u>und sah mit einem bisher noch nicht gekannten Entzücken, daß ihre schönen, strahlenden Augen so oft zu ihm herüberblickten.</u></p> <p>(May 1959:70-71)</p>	<p>Še enkrat se prepriča Tiburcio, da-li so lasi zadostno trdni, s katerimi sta bila ujetnika povezana, potem pa je gledal, kako je pristavnikova hči slastno sestavljala razna jedila, ktera je Avguštin iz jahaške torbe jemal.</p> <p>[x→]</p> <p>[→x]Tudi on ni mogel očesa odvrniti od ljubkega bitja, ki je tukaj blizu dveh tako strašnih človekov, pod njegovim in njenega očeta varstvom gospodnila, kakor bi bila v navadni okolici, v varni domači hiši. Tiburcio ni bil neznan na pristavi, temuč je bil že pogostoma tamkaj, ker je don Avguštin izkazoval celó v teh krajih redko gostoljubnost. Vedel je, da pravijo deklici »zvezda sonorska«, in čutil se je srečnega, da ji je skazal ne prav navadno uslugo.</p> <p>(May 1898:57)</p>
--	--

V teh navedkih nemške in slovenske verzije nastopijo skorajda vsi, za ta prevod karakteristični posegi in premiki v slogu in zgodbi – izpuščanje, krajšanje, dodajanje ter zamenjava pomenskih elementov. Ker v tem poglavju obravnavamo izpuščanje in krajšanje, se bom tukaj osredotočil le na te pojave, ostale pa bom obravnaval v spodnjih poglavjih. Izpuščanja v tem primeru so: „in der Wildnis ungewöhnliches Mahl“ – element, ki opisuje posebnost obroka, ki pa v zgodbi nima posebne teže. Drugi v nemščini označeni elementi, ki so bili v slovenščini izpuščeni, so vsebinsko ponovno medsebojna optična privlačnost Rosarite in Tiburcija, njuno rastoče romantično razmerje, začetek Tiburcijevega spolnega prebujanja, do takrat mu neznanih občutkov („mit einem bisher noch nicht gekannten Entzücken“). Prevajalec tukaj uvede svojo cenzuro elementov medsebojne privlačnosti. Najbrž tičijo razlogi v Majarjevih krščanskih moralnih nazorih, pri čemer gre za ideološko motivirano izpuščanje. Glede na domnevan naročnikov skopos maksimiranja dobička adekvatnost tega izpuščanja ni upravičena, saj bi ljubezenski prizori k njegovi uresničitvi le pripomogli. Prevajalčev skopos je še torej moral vsebovati njegove lastne težnje, ki pa se tukaj očitno niso ujemale s skoposom naročnika. Prevod glede na naš predpostavljen skopos tukaj ni adekvaten. Adekvatnost je tukaj odvisna od izbire skoposa (translatorjevega ali iniciatorjevega), ekvivalentnost pa ni izpolnjena v nobenem primeru.

Primer 29 – izpuščanje Tiburcijevega ljubezenskega sanjarjenja

Po prespani noči v družbi Rosarite in njenega očeta, naslednjo noč Tiburcio prespi v družbi Estebana, Cuchilla, Rdolesa ter Treskavca. Preden zatisne oči, mu po glavi rojijo še različne misli.

Zunächst aber freute er sich aber auf sein Zusammentreffen mit Rosarita, deren Zuneigung er so deutlich gespürt hatte und die seine Gedanken seitdem unablässig beschäftigte. Er versank in träumerische Grübeleien. Die Vorsehung hat dem Menschen nicht erlaubt, in die Zukunft zu blicken, ihm aber für diese Gabe etwas weit Besseres verliehen: die Hoffnung,

die jedem, ganz besonders aber der Jugend zugetan ist, die das größte Reich besitzt, von der Zukunft nur Glück und Freude zu erwarten. -

(May 1959:92)

Tega odstavka v prevodu ni. Vzrok je že zgoraj omenjena odsotnost romance med mladima osebama v prevodu. Zaradi tega ne bi imelo smisla tukaj navajati nečesa, kar se v prevodu pred tem ni zgodilo. Mayevo osebno stališče in razglabljanja o mladini pa nam lahko služijo kot dokaz, da njegova zgodba ni bila v prvi vrsti pisana za mladino, saj bi bilo razglabljanje in pisanje o nekom v tretji osebi, ki je sam naslovnik, v nasprotju z vso logiko.

3.2 Dodajanje

Primer 30 – dodajanje opisa besede „bonansa“

Že pri samem naslovu drugega poglavja je dodana razlaga, kaj beseda „bonansa“ pomeni. Naslov je označen z zvezdico, v opombi na tej strani pa sledi pojasnilo: „* Kraj, kjer se nahaja zlato“ (May 1898:36). V nemščini te razlage ni, oziroma se bralcu postopoma pojasni ob branju poglavja. Prevod je adekvaten, saj prevajalec prilagaja besedilo ravni predznanja čim večih bralcev, ekvivalenten pa ni.

Primer 31 – dodajanje domačih izrazov k tujkam

Pisatelj opisuje družbo te dežele, njene posebnosti in stvari, ki se dogajajo v divjini, med drugim za to deželo tipične lovce in iskalce zlata:

Diese Goldsucher oder Gambusinos, wie man sie nennt, sind für die Bergwerksindustrie ganz dasselbe,	Ti zlatoiski ali gambusini, kakor jim pravijo, so rudokopnosti prav taisto, kar severnoameriški čeponi
---	--

was die nordamerikanischen Squatter und Trapper für den Ackerbau und den Handel sind. (May 1959:47)	<u>ali skverti</u> (squatters) in <u>lovci</u> (trappers) poljedelstvu in trgovini. (May 1898:37)
--	--

V zgornjem primeru je prevajalec dodal tujkama „squatters“ in „trappers“ poslovenjene izraze „čeponi ali skverti“ ter „lovci“, tujke pa je postavil med oklepaje. Z ohranjanjem angleških izrazov je delno izpolnjena ekvivalentnost, saj so bili angleški izrazi v nemški, kot slovenski kulturi za primerljiv sloj bralstva enako (ne)razumljivi, vendar po drugi strani ni izpolnjena, saj sledijo domača imena, ki vsebujejo določen pomen. Adekvatnost je na primer pri besedi „lovci“ izpolnjena, saj je tako za preprostejšega človeka pomen besede v osnovi pojasnjen. V Pleteršnikovem (1894) slovarju je beseda „čepon“ opisana z besedama „vodir“ in „oselnik“. Če pogledamo pod ti besedi, je njihov prevod v Pleteršniku sledeč: „der Schleifsteinbehälter der Mäher“. Tudi v SSKJ (1986) sta ti besedi razloženi kot „posoda za shranjevanje osle pri košnji“; pri čemer je „vodir“ vzhodnoštajerska različica. Ker posoda uporabljena pri košnji ni v nobeni povezavi s tukajšnjim sobesedilom, je prevajalec to besedo najbrž izpeljal iz glagola „čepeti“, kar pomeni tudi angleški „to squat“. Tako je v tej besedi ohranil semantično vrednost (v kolikor jo bralec v besedi prepozna).

Primer 32 – dodajanje sopomenk

Pisatelj nadalje opisuje običajno dogajanje v tej deželi:

Zuweilen tritt ein kühner Abenteurer auf, der auf das allgemeine Verlangen nach Gold und Silber einen schlaun Plan aufbaut. [...] ist vielleicht in der glücklichen Lage, ein schweres Nugget [...] vorzeigen zu können. (May 1959:47)	Včasih se prikaže drzni <u>srečolovec</u> , <u>klativez</u> , pustolov, ki dela srebrne in zlate načrte. [...] morda je v srečnem položaju, da more pokazati večje zrno ali kos <u>čistega zlata</u> (nugget, pepit) [...] (May 1898:36)
---	---

Beseda „Abenteurer“ je bila v slovenščini ekvivalentna besedi „pustolov“. Vendar je Majar v prevodu še dodal sopomenke „srečolovec“ in „klativez“. Morda bi to lahko pomagalo boljšemu razumevanju pomena besede in tako bilo

adekvatno. Tudi besedna zveza »schweres Nugget« je v prevodu obširneje opisana z „večje zrno ali kos čistega zlata (nugget, pepit)“. Tudi tukaj lahko govorimo o adekvatnosti, iz istega razloga, kot že omenjeno, za ekvivalenco pa manjka prevod besede „schweres“, se pravi „težak“.

Primer 33 – dodajanje opisa k besedi „wigwam“

Tudi ekvivalentnemu prevodu besede „Wigwam“ (May 1959:48), je slovenski prevajalec dodal še slovenski izraz „kočare“ in skupaj prevedel z „kočare (wigwam)“ (May 1898:37), tujka pa je ponovno ohranjena in navedena v oklepajih. Nepotrebna razlaganja teh izrazov v nemščini so morda dokaz za že obstoječo ozaveščenost tamkajšnjega bralstva s tematiko divjega zahoda in bi podrobnejše razlage za tisto publiko tako bile redundantne. Prav tukaj je vprašanje ekvivalence prevoda besede „Wigwam“ s tujko „wigwam“ ponovno relativirano. V obeh kulturah je beseda tujka, a je nemškemu bralcu bolj poznana kot pa slovenskemu (preprostemu človeku). Torej je relativiran njen ekvivalentni učinek v slovenski kulturi v primerjavi z učinkom v nemški. Ekvivalenca v smislu teorije skoposa bi tako nastopila v slovenščini takrat, kadar bi recipient bil s to tematiko že seznanjen (morda takratni slovenski izobraženec), ne bi pa nastopila ob primeru recipienta iz preprostega sloja, ki še divjezahodne tematike ni poznal. Glede na skopos maksimiranja razumljivosti je metoda adekvatna.

Primer 34 – dodajanje opisa k besedi „manga“

Pri besedi „Manga“ (May 1959:50), ki označuje posebni ogrinjalni plašč in katere razlago lahko v originalu preberemo v opombi – „¹ (sprich Mángga) Umhangähnliches Kleidungsstück“ (May 1959:50) – je v prevodu njen poenostavljen opis naveden drugače kot doslej. Tukaj je napisana v oklepajih slovenska beseda: „Manga (plašč)“ (May 1898:40). Pri uporabi tujke in hkrati sopomenske slovenske besede je torej prevajalec nedosleden. Enkrat postavi v oklepaj domačo besedo, drugič pa tujko. Nedoslednost in napake v prevodu bom podrobneje obravnaval v poglavju *ostalo*.

Primer 35 – dodajanje „jeklenja telesa“

Tik po materini smrti in sedlanju svojega konja se Tiburcio odpravi z doma. Sledi premi govor Tiburcija, ki je namenjen njegovemu konju.

Ich muß die Gefahr suchen, die meine Seele stärkt, die Gefahr[...] (May 1959:61)	Iskati moram nevarnost, ki dušo krepí, <u>telo jekli</u> , nevarnost[...] (May 1898:49)
--	---

Kljub navidezno le majhnemu dodatku s strani prevajalca „telo jekli“, pri pozornem branju celotna situacija dobi povsem drugačen pridih in globino. Ta primer sem že obravnaval zgoraj (v primeru 25), kjer sem ugotovil, da je z izpuščanjem besede „meine“ v slovenskem prevodu individualna Tiburcijeva ugotovitev spremenjena v splošno. V nemškem originalu je v ospredju Tiburcijeva osebna želja, da z iskanjem nevarnosti pozabi na globoko žalost, zaradi ravnokar preminule matere. Glavni razlog za odhod je tukaj njegova prizadeta duša, ki želi pozabiti bolečino. V prevodu pa je „krepenju duše“ dodano še „jeklenje telesa“, ki je postavljeno na enakovreden položaj prioritete krepenja duše. To pa postavi situacijo in lik v povsem drugačno luč. Tiburcio v prevodu išče nevarnost iz razloga izboljšanja osebnih lastnosti, dom zapušča izključno zato, ker ga tja nič več ne veže – bralec dobi celo občutek, da se je Tiburcio končno „rešil“ vseh vezi (matere) in tako lahko evforično poteši naivno željo po novih dogodivščinah in nevarnostih. Z dodajanjem fraze „telo jekli“ k obstoječi „dušo krepí“, pa je dosežena tudi rima in gnomičnost fraze, element, katerega v originalu ni. Prevedena verzija je ponovno čustveno manj obarvana, naivnejša, bolj odtujena od resničnosti. Kriterij ekvivalence vsekakor ni izpolnjen, adekvatnost pa je z Majarjevo dodano (odvzeto) kvaliteto in s trivializacijo izpolnjena, saj je v prevodu odstranjena žalost junaka, po drugi strani pa mu je skozi rime dodana „vesela poskočnost“. Metoda je v skladu z zakonitostmi trivialnega romana in z našim predpostavljenim skoposom.

Primer 36 – dodajanje domačih imen

Pot Tiburcija vodi do dveh razbojnikov. Ta sta znana po vsej deželi in pri opisovanju njunih imen, katera je imel vsak po tri različna, v treh različnih jezikih.

Prevajalec besedilu doda naslednji stavek: „Da se bomo lažje umeli, porečemo prvemu Rdečoročnik. [sic] njegovemu sinu pa Mešanik“ (May 1898:52). Ne samo, da tukaj „izumi“ dva slovenska imena, ki jih od tu naprej uporablja za ta dva lika (v originalu May uporablja za vsakega po tri imena, od katerih zdaj uporablja eno, zdaj drugo ime), ampak prevajalec sam celo izrecno razkrije svoj namen, namreč, da to stori za lažje razumevanje. S tem nam potrди njegov skopos (cilj) po lahkem razumevanju besedila. Adekvatnost je izpolnjena, saj je slovenskemu občinstvu branje in razumevanje poenostavljeno, ekvivalentnost pa ne.

Na robu tukaj omenim, da se v tem stavku nahaja pika, po njej pa se stavek nadaljuje z malo začetnico. Najbrž gre tukaj za tiskarskega škrata. Druge napake v besedilu bom obravnaval v poglavju *ostalo*.

Primer 37 – dodajanje opisa k besedi „laso“

Tiburcio na svoji poti reši očeta in hčerko zgoraj omenjenih napadalcev. Ko sta premagana ju zvežejo z „lasi“.

V prevodu Majar doda opis lasa, katerega v originalu ni: „Prihitevši na mesto, ovijejo svoje lase (dolge španske lovske vrvi ali jermene) okolu nog in rok nezavestno ležečima razbojnikoma“ (May 1898:54). Dodanje pojasnjevanj sem omenil že zgoraj, pri čimer gre za adekvatno prilagajanje besedila domačemu občinstvu. Tudi v tem primeru Majar ohrani tujko, njeno pojasnilo pa postavi v oklepaj. Včasih naredi obratno, kot navedeno zgoraj, včasih pa pojasnilo vključi

v opombo. Kljub daljšemu opisu v tukajšnjem primeru, se prevajalec odloči za oklepaje. Prevod pa je zaradi večje razumljivosti adekvaten.

Primer 38 – dodajanje razlage pomena besede „Dormiljon“

Po herojski zmagi nad dvema najhujšima razbojnikoma celine, Tiburcio še pomaga Rdolesu ter Treskavcu, s tem pa Estebanovi družbi, pobiti divje zveri, ki jih skušajo napasti. Ko so vsi tako na enem kupu, se odločijo skupaj tudi prenočiti. Skrivoma Esteban in Cuchillo ugotavljata identiteto Treskavca.

»Welcher ist es?« »Pepe Dormilón, der 'zündende Blitz'. Bereits in Elanchove hieß er 'Pepe, der Schläfer', Und auch sein Äußeres kann nicht trügen. Es ist genau der riesige <u>Kerl</u> , der nach Ceuta verurteilt wurde, dem es aber auf eine ganz unbegreifliche Weise gelungen ist, zu entkommen.« (May 1959:89)	»Kteri pa je?« »Oni, kteremu pravijo Pepo Dormiljon. V Elančovih so mu dejali Pepo spač. <u>Dormiljon je francoska beseda tistega pomena</u> , tudi zunanost njegova ne more varati. Prav tisti velikanski <u>stražar</u> je, ki je bil obsojen na Sevto ribe lovit. Potem se mu je posrečiko pa uiti, kako? to je prav nerazumljivo.« (May 1898:72)
---	--

V slovenščini je dodan stavek „Dormiljon je francoska beseda tistega pomena“, kateri se nanaša na besedo „spač“. Slovenskemu bralcu je tako pojasnjen francoski pomen Pepevega priimka, česar ni mogoče zaslediti v nemškem IB. Če gre za razumljivost besedila, je prevajalec vsekakor reagiral pravilno in tako adekvatno.

Tukaj je slovensko besedilo izjemoma daljše od nemškega, prav zaradi omenjenega dodanega stavka. V tem primeru je pojasnilo Majarju vredno več, kot pa krčenje teksta. Omenim še lahko kar pogost pojav, na katerega sem tukaj in v spodnjih primerih večkrat naletel: neupoštevanje pisanja velike začetnice oz. postavljanje končnega ločila pred malo začetnico, v tem primeru v stavku „kako? to je prav nerazumljivo“.

Prevajalec zamenja splošno besedo „Kerl“ s „stražar“, s čimer spomni bralca na poklic lika v prvem poglavju.

3.3 Izmenjave

Primer 39 – „Apatsche“ = „Indijan“?

Na začetku poglavja May opisuje deželo in njene posebnosti.

[...] in den Wäldern hausen die Riesen des Raubtiergeschlechts, und über die weiten Ebenen tummelt der unversöhnliche <u>Apatsche</u> sein Roß, der keinen größten Reichtum kennt als denjenigen der Skalpe, die er seinen weißen Feinden abgenommen hat. (May 1959:46)	Po gozdovih bivajo velikani roparskega živalskega rodu, in po prešernih ravninah goni nespravljivi <u>Indijan</u> svojega konja, <u>Indijan</u> , ki ne pozna večjega bogastva razen glavokožic, ktere snema svojemu belemu sovražniku. (May 1898:36)
--	--

Majar tukaj nadomesti besedo „Apatsche“ z njeno slovensko nadpomenko „Indijan“. V originalu je podano specifično indijansko pleme – Apači, v prevodu pa skupno ime za vse Indijance. Izraz tako ni ekvivalenten, oziroma je to ponovno odvisno od predznanja in razumevanja bralca. Glede na stopnjo predznanja pri neizobraženem sloju, kdo in kaj ti ljudje so, je mogoče bolj adekvaten, kot pa beseda „Apači“. V tem pogledu je, če točno določimo ciljno skupino in učinkom, katerega je želel pri njej doseči, tudi ekvivalenten.

Primer 40 – „wunderbar schön“ = „prijazen“?

Po materini smrti junaka Tiburcija in njegovem begu z doma, Tiburcio opazi sledi, ki vodijo do prenočišča lastnika pristave in njegove hčerke ter dveh kavbojev. Iz daljave si jih ogleduje, pri tem opazuje Rosarito, hčerko gospoda Pene.

[...] neben dem auf dem ausgebreiteten Poncho ein junges Mädchen ruhte, <u>dessen wunderbar schönes Angesicht</u> unter dem Einfluß der Flammen in rosiger Glut leuchtete. (May 1959:64)	[...] poleg katerega je na razprostrtem ponču (<u>štirivoglati plašč z odprtino v sredi</u>) počivalo mlado dekle. <u>Prijazni njen obrazček</u> se je svetil pod uplivom plamenov v rožni žarečnosti. (May 1898:51-52)
---	--

V navedenem primeru je opisana ključna scena, v kateri se v originalu Tiburcio zagleda v Rosarito in se od tega trenutka naprej prične med omenjenima karakterjema razvijati močna medsebojna, skorajda erotična privlačnost. Ta se v poznejših scenah v originalu še dodatno stopnjuje, v prevodu pa je začetek te romance, kot tudi njeno nadaljevanje in stopnjevanje, povsem nevtralizirano. Skozi prevod v zgoraj citiranem primeru nastopi sprememba v dojetanju Rosaritin zunanje podobe s strani opazovalca (Tiburcija). V IB se Tiburciju Rosaritin obraz zdi „wunderbar schön“, v CB pa se mu zdi „prijazen“. Globlja raziskava pomena teh dveh izrazov je nepotrebna, saj je njuna pomenska neekvivalentnost več kot očitna. Poleg tega prevajalec uporabi za prevod „Angesicht“ pomanjševalnico „obrazček“. Pri besedni zvezi „prijazen obrazček“ bralec prej pomisli na otroški obraz, kot pa na obraz lepe (zrele) ženske. Prevajalec tako spremeni začetek romantično-ljubezenskega odnosa med spolno zrelima likoma v začetek neke vrste „prijazne“, skorajda otroške prijateljske zveze. Te vsebinske spremembe odnosa med Tiburcijem in Rosarito se prevajalec drži tudi v poznejših srečanjih obeh likov. Gre celo tako daleč, da zaradi tega na novo napiše del zgodbe, kot bo vidno v primerih spodaj. Nedvomno je prevajalcu tukaj bolj pomembno odstraniti ljubezensko-erotični pridih zgodbe, kot pa ohraniti originalni potek dogajanja. Odstranitev ljubezenskih elementov lahko torej uvrstimo v enega primarnih ciljev njegovega celotnega skoposa. Kot sem že omenil zgoraj, ta najverjetneje tukaj ni skladen s skoposom naročnika prevoda (založbe).

Med drugim prevajalec v tem primeru doda razlago „ponča“ z uporabo oklepaja.

Primer 41 – „Rocky Mountains“ = „Skaline“?

Po Tiburcijevi junaški preprečitvi napada na gospoda Peno in njegovo hčerko, sta nepridiprava zvezana na tleh. Tiburcio opisuje, kje obstaja še ena enakovredna puška tej, ki je najboljša daleč naokrog, in ki jo je pravkar odvzel Mešaniku.

Nur ein einziges Gewehr gibt es, das diesem gleicht, und das ist droben in den <u>Rocky Mountains</u> zu finden. (May 1959:64)	Le ena sama puška je še, ki je tej kos, in ta je najti gori v <u>Skalinah</u> . (May 1898:56)
---	--

Prevajalec si namesto prevzemanja obstoječega imena gorovja „Rocky Mountains“ očitno izmisli novo lastno zemljepisno ime Skaline, saj je to napisano z veliko začetnico. Očitna je svoboda, ki si jo vzame prevajalec, saj zraven spreminjanja lastnih imen ljudi, stvari, vsebine in zgodbe, tukaj spreminja tudi zemljepisna imena. Bolj lojalno „varen“ bi bil prevod, če bi prevajalec recimo uporabil malo začetnico in tako z besedo „skaline“ imel splošno nadpomenko. Najverjetneje gre tukaj za prevajalsko normo, ki je v slovenščini še vse do zadnjega časa „domačila“ tuja geografska in osebna imena.

Primer 42 – kuha Rosarita sama ali ne?

Tiburcio po sceni, v kateri premaga dva razbojnika, sklene prenočiti v družbi Pene in Rosarite. Rosarita kuha večerjo.

Er überzeugte sich noch einmal von der Festigkeit der Lassos, mit denen die Gefangenen gefesselt waren, und sah dann zu, wie die Tochter des Haciendero aus den verschiedenen Eßwaren, <u>die sie der Satteltasche entnahm</u> , ein leckeres und in der Wildnis ungewöhnliches Mahl bereitete. [...] Er wußte, <u>daß sie in ganz Sonora bewundert wurde</u> , fühlte sich glücklich, ihr einen nicht ganz gewöhnlichen Dienst geleistet zu haben[...] (May 1959:70-71)	Še enkrat se prepriča Tiburcio, da-li so lasi zadostno trdni, s katerimi sta bila ujetnika povezana, potem pa je gledal, kako je pristavnikova hči slastno sestavljala razna jedila, ktera je <u>Avguštin iz jahaške torbe jemal</u> . [...] Vedel je, <u>da pravijo deklici »zvezda sonorska«</u> , in čutil se je srečnega, da ji je skazal ne prav navadno uslugo. (May 1898:57)
---	--

V primerjavi prevoda s predlogo, se tukaj pojavijo diskrepance. Razlog za zamenjavo dejstva, da v originalu pri pripravljanju hrane le-to iz torbe jemlje hčerka, v prevodu pa to za njo stori njen oče, ni povsem jasen. Mogoče je tukaj

Majar želel ojačati družinsko atmosfero sožitja, ali pa je hotel k sliki mladega dekleta dodati njenega očeta, s čimer je do neke mere odvzeta njena zrelost in ženskost, saj ji še mora oče pri tem vedno pomagati. Kakorkoli, razlog je bil dovolj tehten, da se je prevajalec odločil izvesti to spremembo. Nekaj stavkov kasneje je prevajalec kreativno vpeljal izraz „zvezda sonorska“. Nemški „daß sie in ganz Sonora bewundert wurde“ je zamenjal z „da pravijo deklici »zvezda sonorska«“, ki sicer do neke mere adekvatno in ekvivalentno zamenja opis v originalu, a zato manj natančno. Slovenskemu bralcu je tukaj z bolj zabrisanim izrazom prepuščena večja svoboda pri določitvi pomena besedne zveze, kar ojača trivialnost prevoda. Trivialnost pa je ojačana tudi s stopnjevanjem Rosaritinih lastnosti v primerjavi z IB. Prevod je iz teh razlogov adekvaten, ni pa ekvivalenten.

Primer 43 – „deutsche Landstraße“

Po skupni prenočitvi se Pena in Rosarita skupaj z dvema spremljevalcema odpravijo na pot proti pristavi, Tiburcio pa še pred odhodom do pristave počaka pri obeh ujetnikih ter ju nato izpusti. Avtor opisuje pot do pristave.

<p>Die Hacienda del Venado war ein oft besuchter Ort, da sie an der Straße lag, die Arispe und Tubac verband. Allerdings darf man sich bei dem Wort Straße hier nicht eine <u>deutsche Landstraße</u> vorstellen, sondern lediglich einen gedachten Weg, da es jedem Reisenden freisteht, die ihm beliebige Richtung einzuschlagen. (May 1959:76)</p>	<p>Pristava je bila pogosto obiskovani kraj, ker je bila ob cesti, Arispo vezoči s Tubakom. Seveda, pri besedi cesta, ne sme se misliti na <u>naše slovenske ceste</u>, zakaj ta pot je le mišljena, ker je vsakemu potniku prosto si izvoliti katerikoli pravec. (May 1898:61)</p>
---	---

Za slovenskega bralca ciljne skupine bi bila primerjava mehiške ceste z nemško cesto neadekvatna. Izraz „deutsche Landstraße“ je spremenjen v „naše slovenske ceste“. Povprečen slovenski preprosti človek takratnega časa najverjetneje nikoli ni videl nemške ceste, zato bi primerjava z nemško cesto tukaj bila nesmiselna. Zanimivo pa je, da je prevajalec tukaj dodal besedo „naše“ in hkrati poudaril nacionalnost beročega občinstva z besedo „slovenske“.

Prav tako bi lahko izbral prevod „naše ceste“, saj bi ta nevtralnejši prevod lahko pomenil npr. tudi „evropske ceste“, hkrati pa bi dosegel adekvatnost v CK. Poudarjanje slovenstva v tem primeru se lahko razloži z vplivom že omenjenega duha oživljanja slovenske narodne zavesti, ki je v tem času vladala v slovenskem kulturnem prostoru. Prevod je z zamenjavo nemške ceste za slovensko adekvaten, hkrati pa je ekvivalenten, saj pri bralcu sproži enakovreden učinek pripadnosti te ceste k bralčevemu domačemu okolju.

Primer 44 – „Good evening“ = „Dobro srečo“?

Rdoles in Treskavec se pridružita Estebanovi družbi, ko je ta obkoljena z divjimi zvermi. Rdoles, kanadski lovec na medvede, jih pozdravi.

<p>»<u>Good evening, Mesch'schurs!</u>« grüßte er. »Wollt ihr nicht so gut sein und euer Feuer ein wenig auslöschen?« (May 1959:80)</p>	<p>»<u>Dobro srečo, gospoda!</u>« pozdravi zadnji. »Ali bi ne izvolili ognja malo pogasiti?« (May 1898:64)</p>
---	--

Angleški pozdrav „Good evening“ je v slovenščino preveden s povsem slovensko zvenečim pozdravom. Beseda „Mesch'schurs“, najverjetneje Mayeva spakedranka angleške besede „Messieurs“, pa je semantično, brez sobesedila ekvivalentno prevedena z „gospoda“. Vendar se tukaj izgubi namig na očitni tuji materini jezik in s tem na tuje poreklo junaka, na katerega je nemškemu bralstvu na ta način več kot očitno namignjeno. Nemško bralstvo je že bilo seznanjeno s tematiko divjega zahoda in ameriškimi izrazi. V slovenskem prostoru ob tem času bralec topogledno še ni bil informiran, zato namig na poreklo junaka tukaj ne bi sprožil enake reakcije. Iz tega vidika je prevod adekvaten, ni pa ekvivalenten.

Primer 45 – zmeda pri divjih zverinah

Junaka prestrašeno Estebanovo družbo obvarujeta pred divjimi zverinami. Pojavi se še ena, katero ustrelji pravkar prispeli Tiburcio.

<p>Und als sollten sich seine Worte sofort bestätigen, erscholl jetzt seitwärts von den Lagernden ein tiefes, grunzendes Brummen, das schnell in eine höhere Tonlage übergang und zu einem entsetzlichen Brüllen wurde. »Der <u>Jaguar!</u>« [...]</p> <p>Weit vor ihnen erscholl ein kurzer, vollkräftiger Laut, den Benito ebensogut kannte wie die Stimme des <u>Jaguars</u>.</p> <p>»Was war das?«</p> <p>»Ein <u>Silberlöwe</u>, ein <u>Puma!</u>« [...]</p> <p>[»]Ich glaube, die hiesigen <u>Jaguare</u> wissen gar nicht recht, was sie aus uns machen sollen.« [...]</p> <p>In der Ferne erscholl das Brüllen des <u>Pumas</u>. [...]</p> <p>Er hatte das eine Ende seines Lassos am Sattelknopf befestigt, und an dem anderen hing der <u>Puma</u>, den er auf diese Weise herbeigeschleift hatte. [...]</p> <p>Er sprang vom Pferd, pflockte es an und zog dann den <u>Puma</u> heran, neben die <u>Tiger</u>. (May 1959:77-83)</p>	<p>In kakor da se imajo njegove besede takoj potrditi, čuje se s strani globoko zamolklo mrmranje, naglo prehajajoče v višje glasove, v katerih je izpoznati strašno rjojenje.</p> <p>»<u>Jaguar</u> je tukaj, <u>jaguar!</u>« [...]</p> <p>Daleč pred njimi se začuje kratek a poln glas, ki ga je Benito izpoznal, da je <u>jaguarjev</u>.</p> <p>»Kaj je bilo zopet to?« <u>povprašuje Baraha</u>.</p> <p>»<u>Kaj je bilo? hm - lev je, puma!</u>« [...]</p> <p>[»]Mislim, da <u>tigri</u> po teh krajih niti prav ne vedó, kaj bi z nama počeli.« [...]</p> <p>V daljavi se sliši <u>levje</u> rjojenje. [...]</p> <p>En konec njegovega lasa je bil pritrjen za sedlo, na drugem pa je visel <u>lev</u>, ki ga je bil tako sabo privlekel. [...]</p> <p>Skoči s konja, priveže ga ter <u>pumo</u> privleče k <u>tigroma</u>. (May 1898:62-67)</p>
---	--

V tem odseku zgodbe, ki se razteza čez več strani obeh knjig, se besede, ki označujejo raso divjih živali, v originalu in prevodu ne ujemajo povsod. Prevajalec prosto uporablja besede „jaguar“, „puma“, „tiger“ in celo „lev“ (leva v IB sploh ni). Ker so rase živali v prevodu ponekod drugače uporabljene, kot v originalu, je njihova raba v prevodu neekvivalentna. Glede na to, da pa je za ciljnega bralca točno definiranje živali brez velikega pomena (najbrž so le redki znali te živali sploh ločiti), je prevod adekvaten, saj je bilo tukaj za bralca važno le, da gre za krvoločno divjo zverino. Prevajalec uporablja besedi „lev“ in „tiger“ kot nadpomenki za besedi „jaguar“ in „puma“. Zanimivo je, da to (sicer le v enem primeru) tudi stori May sam – besedo „Tiger“ uporabi za nadpomenko

pume in jaguarja, kar lahko pomeni, da tudi nemško bralstvo takrat ni točno razločevalo posameznih ras divjih mačk. Mogoče je prav uporaba besede „Tiger“, kot sinonim za divje zverine, bil vzrok za zmedo v slovenskem prevodu. Prevod je torej kljub vsemu adekvaten, saj je razločevanje posameznih ras divjih zverin za ciljne bralce redundantno. Prevod ni oz. je ekvivalenten pod določenim pogojem predznanja slovenskega bralca.

V tem odlomku je tudi dodan stavek „povprašuje Baraha“, s katerim prevajalec ponovno eksplicitneje prikaže identiteto govorca.

Primer 46 – „oholi mož“

Esteban in Cuchillo med skupnim taborjenjem vseh junakov na skrivaj naklepata umor Tiburcija.

<p>[...][>]Was werden Sie mit ihm tun?«</p> <p>»Er muß sterben.«</p> <p>Der stolze Mann sprach dies Wort so ruhig, als handle es sich um den Tod irgendeines schädlichen oder unbequemen Ungeziefers.</p> <p>»Sterben? Wie?« (May 1959:88)</p>	<p>[...][>]Kaj boste ž njim začeli?«</p> <p>»Kaj? poginiti mora!«</p> <p><u>Oholi mož</u> je izgovoril to besedo tako mirno, kakor bi šlo za smrt škodljivega ali sitnega mrčesa.</p> <p>»<u>Tedaj poginiti!</u> ali kako?« (May 1898:72)</p>
---	--

Tukaj nemško besedno zvezo „stolze Mann“ Majar prevede v „oholi mož“. Če pogledamo na hitro, je tukaj prevod ekvivalenten. V slovenščini „stolz“ pomeni „ponosen“. V Pleteršnikovem slovarju (1894), je beseda „ohól“ v nemščini prevedena le z besedo „hochmütig“. Če to besedo iz nemščine prevedemo nazaj v slovenščino po Tomšiču (1989), je njena razlaga „napihljen, ošaben“, se pravi ima enak pomen, kot „ohol“ v SSKJ:

ohól -a -o [tudi ou] prid. (ô ó) knjiž. zelo ošaben, zelo prevzeten: do njega je bil zelo ohol / ohola ženska / nenadoma je postal ohol **ohólo** prisl.: oholo zavrtniti koga (SSKJ 1986:349; posebni znaki v originalu poenostavljeni)

Z besedo „ponosen“ ima ta beseda sicer enako določeno vzvišenost, vendar je v primerjavi z njo zelo negativno obarvana. Izvzeto iz konteksta je beseda „stolz“ v originalu je obarvana pozitivno, v prevodu pa je obarvana obratno. Vendar pa je pri previdnejšem branju nemškega originala razvidno, da je ta beseda pri Mayu mišljena ironično, saj se semantično ne ujema z nadaljevanjem stavka, kjer se kaže podlost, negativnost Estebanovega karakterja. Beseda „oholost“, ki jo uporabi prevajalec je tako pomensko veliko bližje dejanskemu smislu Mayevega stavka. Prevajalec je tekst prilagodil za preprostega slovenskega bralca, kateri najverjetneje pri dobessednem, ironičnem prevodu smisla ne bi razumel tako dobro. Hkrati je tukaj ponovno lik nepridiprava z izrecnim stopnjevanjem in poudarkom njegove negativnosti trivializiran. Adekvatnost je izpolnjena, izpolnjenost ekvivalence pa je odvisna od zornega kota.

Stavek „Sterben?“ je preveden v „Tedaj poginiti!“. Drugače kot v nemški predlogi, se stavek konča s klicajem, ne z vprašajem. Dodana je tudi beseda „Tedaj“, kar v slovenščini zveni bolj odločno. Cuchillo se tukaj izraziteje strinja z Estebanom, njegov stereotip morilca je ojačan, prevod je eksplicitnejši. Zanimivo je tudi to, da je v kratkem odlomku Majar kar dvakrat uporabil malo začetnico po končnem ločilu.

3.4 Ostalo

Primer 47 – razmaki med črkami

Na začetku poglavja Cuchillo prijaha k hiši Estebana. Vrata mu odpre služabnik.

Ein Diener fragte nach seinem Begehrr. »Ist Don Esteban de Arechiza zu sprechen?« »Ich werde sehen! Wen soll ich melden?« » <u>Pedro Cuchillo</u> .« Der Diener schritt voran und öffnete ihm bald den Eintritt in ein Gemach, wo sich der Mann befand, den er suchte. (May 1959:50)	Strežaj pride ter prišleca upraša po njegovi želji. »Je-li moči govoriti z don Estevan de Arečizo?« »Videl bom! Koga naj oglasim?« »Ime mi je <u>P e t r o K u č i l l o</u> .« Strežaj gre, pa se takoj vrne; odpre došlecú sobano, v kateri je bil mož, od Kučila iskani. (May 1898:39; presledki med črkami v originalu)
---	--

V zgornjem primeru je ime Cuchilla v slovenščini napisano z razmaki med črkami. Najverjetneje je želel prevajalec opozoriti na spremembo imena. Nekaj odstavkov prej je tudi pri imenu Estebana uporabil enako tehniko - „Podjetnik je bil tujec, Španec, ki je bil prišel še-le pred dvema mesecema, d o n E s t e v a n d e A r e č i z a“ (May 1898:38). Vse kaže na to, da je z izpostavljanjem teh dveh imen želel Majar opozoriti na njuno neiskrenost, hkrati pa na podel karakter obeh likov, saj pozneje, pri dobrih junakih, ki so prav tako spremenili imena, te tehnike ni uporabil. Ta tehnika je sicer adekvatna, saj preprostega bralca skuša opozoriti na napačna imena, a je prevajalec pri njeni uporabi nedosleden.

Primer 48 – nedoslednost pri transkripciji znaka „ñ“

Že zgoraj sem odkrili nedoslednost prevajalca, ko gre za dodajanje pojasnil tujim besedam v originalu, ki jih v prevodu ohrani. Nedosleden pa je tudi pri prevzemanju španskih besed, ki vsebujejo znak „ñ“. Na primer je iz originalnega imena „Paño del sol“ (May 1959:50) prevzel v slovenščino „pano del sol“ (May

1898:40). Hkrati pa je besede kot so „Doña“ in „Señor“ prevedel z „donna“ in „sennor“. Tako „ñ“ včasih uporabi način transkripcije „n“, včasih pa „nn“. Kljub temu je prevod adekvaten, saj je prilagojen slovenščini, hkrati pa ekvivalenten, saj ima enakovreden pragmatični učinek na bralca.

Primer 49 – redka gostoljubnost

Že v zgoraj obravnavani sceni v Tiburcijeve prenočitve v taboru Pene ter Rosarite (v prejšnjih dveh poglavjih) je vpadljiv v slovenščini precej nerazumljiv stavek.

<p>Er war auf der Hacienda del Venado nicht unbekannt, sondern öfter schon dort gewesen, <u>da Don Agustín eine selbst in diesen Gegenden seltene Gastfreundschaft übte.</u> (May 1959:70-71)</p>	<p>Tiburcio ni bil neznan na pristavi, temuč je bil že pogostoma tamkaj, <u>ker je don Avguštin izkazoval celó v teh krajih redko gostoljubnost.</u> (May 1898:57)</p>
---	--

Prevod označenega stavka je, kot v CB običajno, močno vezan na nemško sintakso. V zadnjem delu stavka pa ravno zaradi „preveč dobesednega“ prevoda prihaja v slovenščini do težje razumljivosti oz. celo do inverzije smisla. Stavek: „da Don Agustín eine selbst in diesen Gegenden seltene Gastfreundschaft übte“ je v slovenščino skoraj popolnoma „transkodiran“ (prim. Prunč 2003:166) v „ker je don Avguštin izkazoval celó v teh krajih redko gostoljubnost“. Zaradi manjkajočega elementa v nemščini „eine“, katerega se zaradi slovničnih razlogov ne more dobesedno prenesti v slovenščino, celoten slovenski stavek izgubi poudarek na ekvivalentnem mestu in tako izgubi določeno smiselnost oz. se ga lahko razume v obratnem smislu kot v nemškem originalu. Zlasti zaradi načina uporabe in postavitve besede „celó“ jezik zveni tuje, vsebina pa slovenskemu bralcu ni lahko (če sploh) razumljiva.

4. Primerjalna analiza poglavja 3

4.1 Izpuščanje in skrajševanje

Primer 50 – izpuščanje podrobnega opisa pristave

Pisatelj opisuje notranjost pristave, kamor so se napotili Esteban in njegovi pajdaši ter Tiburcio.

<p>Dieser Salon war ein großes Gemach, in dem, nach der Sitte jener heißen Länder, ein unaufhörlicher Luftdurchzug eine beständige Kühle hervorbrachte. <u>Fein</u> und schön gearbeitete chinesische Matten bedeckten den aus großen <u>Werksteinen</u> bedeckten Fußboden, und andere, reichere Matten dienten an den Fenstern als Vorhänge. An den geweißten wänden hingen wertvolle Kupferstiche, und die Einrichtung bestand aus ledernen Schaukelstühlen, <u>Butacas genannt, silbernen Braseros, wie die Kohlenbecken hießen, an deren glühendem Inhalt der Raucher seinen Cigarillo anbrennt, einem Sofa von Rotang¹ und Polsterstühlen aus dem gleichen Stoff.</u></p> <p><u>Auf einem Tisch von poliertem Balsamholz ließen poröse Krüge das in ihnen enthaltene Wasser ausdünsten. Große Schnitten von Wassermelonen, in der Sprache des Landes Pesteques, zeigten auf einer silbernen Platte ihr rosafarbenes Fleisch, das ein wohlschmeckender Saft mit hellen Tropfen beperlte. Neben halbgeöffneten Granaten entfalteteten Pitallas - Früchte von einer Abart des Kerzenkaktus - den dunklen Purpur ihrer Körner, und Orangen, Grenadillen, süße Limonen, mit einem Wort: alle Arten südlicher Früchte, die zum Durst reizen und ihn stillen,</u></p>	<p>Ta dvorana je bila velika sobana, v kateri je, po navadi vročih dežel, neprestani preprih narejal stanovitno hladino. <u>Tanke</u>, lepo delane kitajske preproge pokrivalo so pod, izdelan iz velikih <u>kamenov</u>, druge bogatejše preproge pa so po oknih služile kot zagrinjala. Po beljenih stenah viseli so nekteri dragoceni bakrorezi, hišna oprava pa je obstajala v usnjatih gibostolih.</p> <p>[x→]</p>
---	---

<p><u>zeugten von den gastfreundlichen Absichten don Agustíns.</u></p> <p>Dieser nahm mit dem Franziskaner platz, um die Delikatessen [Delikatessen] zu kosten. (May 1959:97-98; opomba izpuščena)</p>	<p>[→x]Pena se usede s frančiškanom, da bi pokušala sladčice. (May 1898:79-80)</p>
--	--

Kot že v navadi slovenskih prevajalcev v obeh knjigah, so tukaj ponovno izpuščene podrobnosti ter lokalni nazivi za posebnosti določenega kraja. O tem sem že pisal v primerih izpuščanja v prejšnjih poglavjih. Izpuščanje je adekvatno in neekvivalentno.

Tukaj lahko opomnim, da je najverjetneje prevajalec pri prevodu besede „fein“ le-to razumel drugače, kot jo je razumel avtor originala. V prevodu je ta beseda prevedena z besedo „tanke“, očitno pa je May mislil s frazo „fein gearbeitete Matten“ na njihovo kvaliteto, ne pa na njihovo debelino. Pri tej besedi torej ne gre niti za ekvivalenten, kot tudi ne za adekvaten prevod.

Primer 51 – lažje prepričljiva Baraja in Oroche

Cuchillo, katerega je poslal Esteban umoriti Tiburcija, za to dejanje potrebuje pomagače. V pristavi ob mizi sedita že vinjena Baraja in Oroche. Cuchillo uporabi za nagovarjanje k umoru prebrisano taktiko.

<p>»Kommt her, Cuchillo; trinkt und erzählt uns von der Bonanza!« lallte Baraja,</p> <p>»Von der Bonanza? Mit der ist's aus.«</p> <p>»Aus?« riefen beide, wobei es schien, als seien sie durch diese Schreckensbotschaft mit einem Schlage vollständig ernüchtert.</p> <p>»Ja; aus!«</p> <p>»Warum? Inwiefern?«</p>	<p>»Stopite simkaj, Kučilo. Pijte, pa povejte nama kaj o bonansi!« bléde Baraha.</p> <p>»O bonansi!« zakričita oba, kakor bi ju bilo to strahotno poročilo popolno iztreznilo.</p> <p>»Odšla je po vodi!«</p> <p>»Zakaj? Kako mislite?«</p> <p>[x→]</p>
---	---

<p>»Weil es jemand gibt, der sie uns streitig macht.«</p> <p>»<u>Wer ist das? Ich schlage ihn auf der Stelle nieder!</u>« versicherte Oroche, während er seine Mandoline ergriff und damit eine Bewegung machte, als wolle er sie jemandem auf den Kopf schmettern.</p> <p>»<u>Und ich stecke ihm ganz leise und still mein Messer zwischen die Rippen</u>«, beteuerte Baraja, dessen furchtsame Natur mehr zu einem solchen Meucheltat geeinigt schien.</p> <p>»Tiburcio!«</p> <p>»Tiburcio? Was hat der mit unserer Bonanza zu schaffen?«</p> <p>»Sehr viel. Er ist bereits schon einmal dort gewesen, will sein Eigentumsrecht auf sie geltend machen und hat sich Don Esteban nur angeschlossen, um uns auszuforschen.«</p> <p>»Er muß sterben!«</p> <p>»Ja, sterben muß er!«</p> <p>»Das sagt ihr wohl, aber zwischen Wort und Tat ist ein weiter Raum!«</p> <p>»Ein Raum? Gar keiner, nicht so breit wie mein Finger, nicht soviel, daß mein Haar drauf Platz hat! <u>Was gebt Ihr, Cuchillo, wenn ich ihm eins versetze?</u>«</p> <p>»<u>Um was habt ihr gespielt?</u>«</p> <p>»<u>Um nichts. Unsere Taschen sind so leer, daß man darüber weinen könnte.</u>«</p> <p>»<u>So soll euch geholfen werden! Seht Ihr diesen Quadrupel, Baraja?</u>«</p> <p>»<u>Natürlich! Her damit!</u>«</p> <p>»<u>Und Ihr diesen, Oroche?</u>«</p> <p>»<u>Her, sage ich!</u>«</p> <p>»Sobald Tiburcio einige Zoll</p>	<p>[→x]»Mislím, ker je človek, ki nam jo jemlje - Tiburcio.«</p> <p>»Tiburcio? Kaj ima on opraviti z našo bonanso?«</p> <p>»Prav veliko. Enkrat je bil že tam. Postavlja se na svojo lastninsko pravico. Don Estevanu se je pridružil, da bi nam srca pretipal.«</p> <p>»Dihnniti mora!«</p> <p>»Ohladiti ga moramo!«</p> <p>»Pravita pač tako, ali med besedo in dejanjem je še velik presledek.«</p> <p>»Presledek? Prav noben; ne tolik, kakor moj prst širok. [x→]</p>
---	--

<p><u>kaltes Eisen im Fleische hat, bekommt ihr beide!</u>«</p> <p>»<u>Dann sind sie so gut wie schon verdient.</u> Wir wollen dem Schurken abgewöhnen, uns unsere Bonanza streitig zu machen. Wo ist er, Cuchillo? Ich will hin zu ihm!«</p> <p>»Wartet einige Minuten! Ich will sehen, ob er zu finden ist.« (May 1959:104-105)</p>	<p>[→x]Naučil bom kukavico našo bonanso nam jemati. Kje je Kučilo, pojdem tja k njemu.«</p> <p>»Počakajta malo minut! Bom videl, kje ga bo dobiti.« (May 1898:85-86)</p>
---	--

Majar tukaj, kot običajno, radikalno skrajšuje nemško besedilo. Dolgovezni dialogi iz originala so črtani. Prevod izgubi neposrednost, ki jo občuti nemški bralec ter tudi podrobnejši vpogled v karakterje likov. V slovenski različici se pustita Oroche in Baraja mnogo prej pregovoriti k umoru, kar je manj realistično. Komponenta prepričevanja z denarjem popolnoma odpade. Ponovno je prevod naivnejši, trivialnejši, manj prepričljiv. V tem primeru je neekvivalenten. S skrajševanjem ter ojačanjem trivialnosti pa je adekvaten. Na začetku tega odlomka pride v prevodu do napake. Več o tej napaki v primeru spodaj.

Primer 52 – izpuščen uvod v Tiburcijevo romanco z Rosarito

Cuchillo želi izslediti Tiburcija ter stopi na dvorišče.

<p>Er trat hinaus auf den Hof und umschlich das Gebäude. Ein Zimmer des Erdgeschosses war hell erleuchtet; <u>an dem geöffneten Fenster lehnte Rosarita und atmete die Düfte der Blumen, die auf dem Platz standen. Er ging weiter.</u> An der anderen Seite des Hauses warf nur ein Fenster Licht, und er bemerkte den Schatten eines Mannes, der im Zimmer auf und ab ging.</p> <p>»Das ist Arellano!«</p> <p>Er überlegte, wie man am besten hinauf kommen könnte; da erlosch das Licht.</p> <p>»<u>Er geht schlafen. Die Tür an der Freitreppe ist offen; er wird die seinige auch nicht verschlossen</u></p>	<p>Kučilo stopi vun na dvorišče, ter se plazi okolu poslopja. Ena soba je bila vsa razsvetljena. [x→]</p> <p>[→x]Na drugi strani hiše je bilo razsvetljeno le eno okno. Tukaj opazi Kučilo senco moža, gori in doli stopajočega.</p> <p>»To je Areljanos! Prav on je.«</p> <p>Zdaj preudarja, kako bi bilo najbolje gori dospeti; a ta hip luč ugasne.</p> <p>[x→]</p>
---	--

<p><u>haben. Es wird möglich sein.»</u></p> <p>Cuchillo trat ins Nebengebäude zurück, wo die Genossen saßen. Er hatte zu seinem Rundgang doch etwas mehr Zeit gebraucht, als erst zu vermuten war, und als er eintrat, sah er auf den ersten Blick, daß er auf die beiden Banditen nun nicht mehr rechnen könne. Sie hatten den Krug vollends geleert, Baraja lag unter dem Tisch und Oroche mit seinem halben Leibe auf ihm, keiner seiner Sinne mehr mächtig. Es blieb ihm nichts mehr übrig, als Arechiza wieder aufzusuchen und ihm den Stand der Dinge mitzuteilen.</p> <p><u>Während er über den Hof huschte, kam eine Gestalt leise die Freitreppe herab und ging der Gegend zu, in der das Licht aus den Fenstern Rosaritas glänzte.</u></p> <p><u>»Das war er wieder! Auch er will den Blumenduft genießen; es soll der letzte Genuß sein, den er findet!«</u></p> <p>In der nächsten Minute stand er vor Arechiza. (May 1959:105-106)</p>	<p>[→x]Obrne se proti stranskemu poslopju nazaj, kjer sta tovariša obsedela. K svojemu voglarenju je trebal nekaj več časa, kakor je mislil, in ko ustopi, se uveri na prvi pogled, da se na bandita ne more več zanašati. Vrč sta bila povse izpraznila. Baraha je ležal pod mizo, Oročej pa s polovico telesa na mizi; nobeden ni bil pri pameti. Ne ostane mu drugega, ko Arečizo poiskati, in mu položaj stvari sporočiti.</p> <p>[x→]</p> <p>[→x]Kučilo skoči čez dvorišče.[x→]</p> <p>[→x]V eni minuti je bil pred Arečizo. (May 1898:86)</p>
---	---

Majar tukaj izpusti elemente, ki že uvajajo v naslednje dejanje, katerega popolnoma izbriše iz slovenskega prevoda. To je vedno bolj strastna romanca med Tiburcijem in Rosarito, katero sem citiral v naslednjem primeru spodaj. Odlomek, ki sledi v nemški verziji, je v slovenščini popolnoma izbrisan.

Primer 53 – izpuščanje viška romance

Takoj za zgoraj obravnavano sceno pride Cuchillo k svojemu gospodarju, kateri se zaradi pijanih pomagačev odloči Cuchillu pomagati kar sam.

Tiburcio befand sich unter einem Dach mit Rosarita. Dieser Gedanke ließ ihn an keine Ruhe denken; er trieb ihn im Zimmer auf und nieder und dann hinunter in die laue Nacht. Da sah er den Schein des Lichtes und erkannte Rosarita.

Würde sie zürnen, wenn sie ihn bemerkte? Durfte er sie anreden? Sein zaghafter Fuß zauderte, dennoch aber setzte er ihn vorwärts und gelangte so in die Nähe des Fensters. Die Helle überflutete seine Gestalt, und Rosalita erkannte ihn.

»Tiburico!«

»Señorita!«

»Dünkt Euch der Duft der Violen süßer als die Ruhe?«

»Ich habe auch ohne diesen Duft keine Ruhe!«

»Warum?«

»Fast weiß ich es nicht, Doña Rosarita.«

»Es drückt Euch irgendein Leid. Kommt, vertraut mir es an!«

Er trat an das niedere Fenster, und befand sich so in ihrer unmittelbaren Nähe.

»Ist es der Tod der Mutter, der Euch so bekümmert, Tiburcio?«

»Er hat mir schweren Kummer gebracht, doch werde ich ihn nicht lange zu tragen haben. Doch das größte Leid, das den Menschen drücken kann, muß er tief im Herzen verschließen, denn wo gibt es eine Seele, die es ihm abnehmen will, der er es anvertrauen darf?«

Sie beugte sich weiter zu ihm heraus.

»Ihr habt für mich gekämpft, Ihr habt für mich gewacht, Ihr seid so gut und tapfer. Laßt uns miteinander plaudern!«

Sie sprach so lieb und freundlich; die Bangigkeit wich von ihm, und bald plauderten sie wie zwei ahnungslose Kinder über alles, was in den Bereich der Rede kam, so daß sie nicht bemerkten, daß sich zwei Gestalten herbeigeschlichen hatten, die nun unter einigen in der Nähe stehenden Zitronenbäumen verharrten. Tiburcio hatte ihre Hand gefaßt und kehrte den Bäumen den Rücken zu.

(May 1959:106-107)

Ljubezenska romanca med Rosarito in Tiburcijem, ki se je začela razvijati že poprej in katerega začetek je prevajalec izpustil, doseže v tem odlomku, tik pred napadom Estebana in Cuchilla, svoj vrhunec. Tiburcio se nežno približuje Rosariti, prime njeno roko, med tem ko se jima Cuchillo vedno bolj približuje z nožem. Možne razloge za Majarjevo brisanje ljubezenskih prizorov sem že naštel zgoraj, globlje pa jih bom obravnaval v zaključku. Po citiranem odlomku je avtor pošteno spremenil potek boja, ki se prične takoj za tem.

Primer 54 – izpuščanje nadaljevanja romance po poskusu umora

Po neuspelem poskusu umora, se Tiburcio zateče v Rosaritano sobo. Pove ji, kdo ga je napadel. Rosarita mu pove, da je pristava v lasti Estebana. Tiburcio se tukaj ne počuti več varnega in želi oditi. To mu uspe v slovenski verziji takoj, v nemški pa ga Rosarita še za nekaj minut zadrži, saj opazi, da je poškodovan.

[>]Dann bin ich hier keinen Augenblick mehr sicher. Erlaubt mir, daß ich gehe!«

Ehe sie es zu verhindern vermochte, hatte er die Tür geöffnet und war im Dunkel des Ganges verschwunden. Erst jetzt bemerkte sie das Blut, das aus seiner Wunde auf die Diele geflossen war.

»Er ist verwundet! Er wird sterben!«

Sie nahm die Kerze und eilte ihm nach. Droben hörte sie Schritte; er kam schon wieder die Treppe herab, die Sarape übergeworfen und die Büchse in der Hand.

»Ihr könnt nicht fort, Tiburcio; Ihr seid verwundet!«

»Eine leichte Schramme, Señorita, die nichts zu sagen hat.«

»O kommt herein; ich werde Euch verbinden!«

Sein Blick leuchtete auf und senkte sich dann beruhigend auf ihr angstvolles Gesicht.

»Ich danke Euch, Señorita! Aber draußen finde ich ein Kraut, das besser ist als jeder Verband. Lebt wohl!«

Sie faßte ihn bei der Hand und hielt ihn fest.

»Ich darf es nicht leiden! Ihr habt uns gerettet und beschützt und seid dafür bei uns überfallen worden; Vater muß Euch Genugtuung verschaffen!«

»Das ist ihm unmöglich. Die Genugtuung, die ich haben muß, kann nur ich selbst mir nehmen, und Euer Haus darf nicht der Schauplatz eines Kampfes sein, wie er nur hinaus in die Savanne paßt.«

»Tiburcio!«

»Rosarita!«

Er führte ihre Hände an seine Lippen.

»Lebt wohl – für heute!«

Dann eilte er die Freitreppe hinab, über den Hof hinüber und zum Tor hinaus.

(May 1959:109)

Majar enostavno stisne zgoraj naveden odlomek v kratek odstavek, sestavljen iz prvega in zadnjega stavka v citatu: „[»]Dovolite, da odidem!« Rekši odpre duri, preden mu je mogla braniti ter izgine v temi na hodniku ter po dvorišču skozi vrata“ (May 1898:88).

Primer 55 – delno izpuščanje opisa Rdolesa

Tiburcio pobegne s pristave. V gozdu vidi ogenj, ter opazi, da gre za prenočišče Rdolesa in Treskavca. Do tedaj še ne ve, da je eden od njiju njegov prvi krušni oče, kar bo to noč izvedel. Tiburcio jima pove zgodbo o Estebanu in poskusu umora. Rdoles opazi, da je Tiburcio ranjen.

<p>»Was ist das! Ihr seid verwundet?« rief der Kanadier.</p> <p>»Ein wenig.«</p> <p>»Zeigt einmal her!«</p> <p>Tiburcio hielt ihm den Arm hin, und der Kanadier untersuchte die Wunde mit seltener <u>Geschicklichkeit und einem fast zärtlichen Interesse.</u></p> <p>»Der Teufel! Ihr hattet es mit <u>einem Kerl zu schaffen, der keine schlechte Übung besitzt. Ich glaube, nur eine schnelle Wendung hat euch davor bewahrt, daß die Klinge ins Herz ging und damit Euren Abenteuern ein plötzliches Ende gemacht hätte. Allein, seid ohne Furcht, mein Junge, es wird Euch nichts tun!</u> Es kommt ein Verband von zerstoßenen Kräutern darauf, und dann hat die Sache nicht viel zu bedeuten.[<]</p> <p>(May 1959:115-116)</p>	<p>»Kaj pa to? Vi ste ranjeni!« dé Kanadčan.</p> <p>»Malo; za spoznanje.«</p> <p>»Pokažite mi rano!«</p> <p>Tiburcio mu pomoli roko, Kanadčan pa rano preiskuje s posebno spretnostjo. [x→]</p> <p>[→x]»Ovoj stolčenih zelišč se dene gori, in potlej stvar ne bo dosti pomenila.</p> <p>(May 1898:93-94)</p>
---	---

Stavek „und einem fast zärtlichen Interesse“ Majar ponovno izpusti, saj ni v skladu z njegovo že zgoraj dokazano težnjo po izpuščanju nežnosti med liki. Zlasti med dvema moškima je to po prevajalčevi presoji za ciljno bralstvo očitno

neprimerno. May je tukaj ponovno izrazil svojo ideologijo o ljubezni do bližnjega človeka. Glede na to, da gre tukaj za slovenskega bralca neobičajni in zato moteč element, je izpuščanje le-tega adekvatno.

Tudi Rdolesovega strokovnega preučevanja rane in ugotavljanja kakšne sposobnosti je moral imeti napadalec, ki jih razbira na podlagi le-te, v slovenščini ni. Komponenta trivialnega romana, kjer imajo junaki izjemne sposobnosti, je v slovenščini osiromašena, Rdoles njegove (prav neverjetne) strokovnosti tukaj ne dokazuje. Adekvatnost je tukaj zaradi tega vprašljiva.

4.2 Dodajanje

Primer 56 – povečana vrednost čred

Na začetku tretjega poglavja May opisuje črede živali v ameriški divjini. Konji se napajajo ob potoku.

Sobald der Durst gelöscht war, flogen sie in wogenden Haufen mit der Schnelligkeit des Blitzes wieder dahin, wobei sie mutwillig mit den Hinterhufen ausschlugen, bis sie inmitten der aufgewirbelten Staubwolke verschwanden. (May 1959:93)	Napojivši se, preletavale so se te živali v valovitih tropah bliskoma preširne prostore, vzdigovaje repove in s kopiti razposajeno ropotaje, dokler ne izginejo v vzdignjenem prahu. <u>Niti najmočnejši arabski glavar, niti najbogatejši očak ni imel tolikanj mnogoštevilnih in lepih čred, ki jih je bilo todi videti.</u> (May 1898:76)
---	---

Majar ojača trivialno komponento s stopnjevanjem vrednosti in lepote čred z dodajanjem zgoraj označenega stavka, v katerem primerja to bogastvo z bogastvom slovenskemu bralcu znanih bogatašev.

Primer 57 – nedoslednost pri razlagah

Tretje poglavje se začne z dvema novima likoma, ki zaradi pogovora, ki ga imata, v zgodbi služita samo za obnovitev in razlago prejšnjih dogodkov. V stavku „Markos Areljanos je bil odkril izredno bogate rude zlata onstran presidija *) Tubak, pa se je moral umakniti Apačem.“ (May 1898:78) je „presidij“ označen, tokrat z zvezdico in zaklepajem, njegov pomen „*) Utrdba“ pa je obrazložen v opombi. Ponovno prevajalec bralca seznanj s pomenom tujke.

Primer 58 – ojačanje nežnosti deklice

Na pristavo hkrati prispejo Esteban ter njegovi pajdaši in Tiburcio, katerega Rosarita pozdravi prvega.

Rosarita trat ihm sofort entgegen und bot ihm die <u>Hand</u> . (May 1959:100)	Rozalita mu pride mahoma nasproti, podavši mu <u>nežno ročico</u> . (May 1898:81)
---	--

Prevajalec stavku doda besedo „nežno“, ki opisuje Rosaritano roko. Prav tako spremeni nemško besedo „Hand“ v pomanjšano slovensko obliko „ročica“. Z obema besedama Rosaritinemu karakterju doda nežnost in drobcenost, kar je v skladu s pravili trivializiranja, saj je tukaj ženski spol junakinje, katerega se nasplošno smatra za nežnejšega in drobnejšega, še bolj nežen in še bolj drobcen. Stereotip je potrjen, prevod je adekvaten, ni pa ekvivalenten.

4.3 Izmenjave

Primer 59 – „lachenden Fluren“

Na začetku tega poglavja se omenjena dva lika, ki povzameta prejšnjo zgodbo pogovarjata o vrednosti zlata:

Das ist der Fluch des Goldes. Meine <u>lachenden Fluren</u> dünken mir tausendmal wertvoller, als all die goldenen <u>Barren</u> , die in meinen Truhen liegen. (May 1959:96)	»To je prokletstvo zlata. Moje <u>krasne tratovine</u> so mi tisočkrat dražje, nego vsi zlati <u>zakladi</u> , ki so v mojih zabojih.« (May 1898:79)
--	---

Besedna zveza „lachenden Fluren“ je prevedena s „krasne tratovine“. V nemščini je ta najverjetneje prav tako neobičajna, kot bi bila njej ekvivalentna beseda „smejoče tratovine“ v slovenščini. Kljub temu je prevajalec izbral bolj običajni pridevnik za opisovanje „tratovin“. V žanr trivialnega romana, iz že zgoraj v temu namenjenem poglavju navedenih razlogov, ne spadajo nenavadni elementi, kot bi bila ta besedna zveza. Zaradi tega je prevajalec uporabil tukaj adekvatno neekvivalentno tehniko trivializacije.

Beseda „Barren“ je opis oblike zlata, katera je smiselno v tem primeru s strani govornika razvrednotena, saj ta s tem poudarja neuporabnost zlata. Beseda „zakladi“ pa dviguje njegovo vrednost.

Primer 60 – popolnoma spremenjen potek boja

Zunaj, na pristavi, Cuchillo dobi ukaz Estebana, naj plane na Tiburcija in ga zabode z nožem.

»Vorwärts, Cuchillo; jetzt ist's Zeit!« flüssterte Arechiza. Der Bandit zog das Messer und warf sich mit zwei Sprüngen auf ihn. <u>Ein Aufschrei Rosaritas rettete Tiburcio vom sicheren Tod.</u> Er machte eine schnelle Wendung, und der nach dem Herzen geführte Stoß traf nur den Arm. Im nächsten Augenblick schon lag Cuchillo unter ihm und stöhnte unter dem Druck der Hand, die sich um seine Kehle gelegt hatte. »Señor Cuchillo, betet ein Paternoster; es ist aus mit	»Naprej Kučilo, zdaj je čas!« šepne Arečiza. Bandit potegne nož, ter se v dveh skokih vrže proti mladeniču. <u>Pokanje vej ga je opozorilo.</u> Brž se okrene in proti srcu merjeni sunljaj zadene le ramo. Sledeči trenotek pa že Kučilo pod njim leži, stokajoč pod pritiskom njegove roke, ovivše se okolu njegovega grla. »Kučilo, molite očenaš; proč je z vami!« [x→]
---	--

<p>euch!«</p> <p>»Tiburcio!« rief Rosarita mit entsetzlicher Angst. Er blickte auf. Eine zweite, verhüllte Gestalt hob die Faust, in der eine Klinge blinkte. Er bog sich zurück, schnellte empor, faßte den neuen Angreifer und schleuderte ihn unter die Bäume zurück. Dann stand er mit einem gedankenschnellen Sprung im Zimmer des Mädchens.</p> <p>»Verzeiht Señorita, aber nur hier bin ich sicher!«</p> <p>(May 1959:107-108)</p>	<p>[→x]Ozre se. Druga zakrinkana postava dvigne roko v kateri se zasveti klina. Tiburcio se nagne nazaj, skoči po koncu, in zgrabivši tega napadnika, vrže ga v drevesa. Nato skoči Tiburcio hitro kakor misel v Ro ..... sobo.</p> <p>»Oprostite, donna, ne morem drugači, tukaj sem varen.«</p> <p>(May 1898:87; pet pik v originalu)</p>
---	---

V nemški verziji Tiburcio prime Rosarito za roko in se obrne proti njej – želi jo poljubiti. Le-ta opazi bližajočo se nevarnost in od straha zakriči, kar Tiburciu reši življenje. Tukaj se v slovenskem prevodu zgodi nekaj povsem drugačnega. Tiburcio se nahaja v za slovenskega bralca neznanem prostoru, ko ga opozori pokanje vej (!) in se zaradi tega umakne smrtonosnemu Cuchillovem zamahu z nožem. Boj se nadaljuje. V nemški verziji Rosarita ponovno opozori Tiburcija na še enega napadalca – Estebana. V slovenski verziji se Tiburcio ozre kar sam od sebe. Tako je prevajalec tukaj močno posegal v dogajanje, da je iz njega izbrisal romantični prizor med zaljubljenca. Prevod je tukaj neekvivalenten, in neadekvaten glede na skopos pritegniti čim večje število bralcev. Za izpolnitev tega skoposa bi romantična scena pri vseh potencialnih ciljnih bralcih skrbela vsekakor za večje zanimanje. Zato so morali biti tukaj navzoči še drugi dejavniki (drugačen prevajalčev skopos od predpostavljenega v moji tezi), zaradi katerih se je prevajalec odločil to izpustiti. Sodeč po Majarjevem življenjepisu, je vzrok najbrž njegov katoliški moralizatorski pristop in tabuiziranje ljubezenskih scen.

4.4 Ostalo

Primer 61 – eksplicitnejše prikrita identiteta kralja

Esteban, ki je dejanski lastnik pristave, zaupa Peni, ki se izkaže za njenega najemnika, kaj namerava storiti z ogromnim bogastvom iz zlate doline. To ni nič manj, kot zavladata v Mehiki s pomočjo plemstva in financirati bodočega kralja.

<p>[»]Ich werde mir die dazu nötigen Millionen aus der Bonanza holen und dann dem Lande einen König geben, der am Throne geboren ist und leider von einer beklagenswerten Politik von ihm vertrieben wurde.«</p> <p>»Wird Don Carlos die Krone Mexikos annehmen?«</p> <p>»Ich handle in seinem Auftrag; mehr braucht Ihr nicht zu wissen. Es ist alles, alles bis aufs kleinste berechnet und vorbereitet; sobald wir das Gold haben, geht das Schwert über das Land und baut die Pforte, durch die ich den Monarchen zu führen habe.«</p> <p>(May 1959:102)</p>	<p>[»]Za to potrebne milijone bom dobil iz bonanse ter bom dal deželi kralja, ki je rojen na prestolu, s kterega pa je bil pregnan po krivični politiki.«</p> <p>»Kdo bo pa zasedel prestol? don Karlos, princ Lulu, avstrijski nadvojvoda?«</p> <p>»Jaz že vem kdo. Tega vam tu ni treba znati. Jaz delam po njegovem naročilu. Vse je preračunjeno, vse do najmanjšega pripravljeno. Kakor hitro bomo zlato imeli, pojde meč po deželi, ter bo postavil vrata, skozi katera vladarja popeljem.«</p> <p>(May 1898:83-84)</p>
--	---

V nemščini stavek „Ich handle in seinem Auftrag“ na vprašalni stavek pred njim ne odgovori ne pritrdilno niti zanikalno. Tako bi se lahko „seinem“ nanašal na Don Carlosa, kjer bi deloval pritrdilno, lahko pa bi se tudi nanašal na drugo, neznano osebo, katere identiteto želi izvedeti Pena in bi v tem primeru deloval zanikalno.

Prevajalec tukaj poskrbi za večjo jasnost. Ne samo da doda še druge možne bodoče kralje - „princa Lulu“ in „avstrijskega nadvojvoda“ (slovenskemu bralcu bolj poznana aristokracija); z dodanim stavkom „Jaz že vem kdo“ tudi jasno signalizira, da identiteta bodočega kralja tukaj ni razkrita. Prevajalec poskrbi za jasnost in enostavnejše dojemanje vsebine, zaradi česar je ta prevod adekvaten.

Primer 62 – pomešanje stavkov

Cuchillo pregovarja Barajo in Orocha k umoru Tiburcija.

<p>»Kommt her, Cuchillo; trinkt und erzählt uns von der Bonanza!« lallte Baraja,</p> <p><u>»Von der Bonanza? Mit der ist's aus.«</u></p> <p><u>»Aus?« riefen beide, wobei es schien, als seien sie durch diese Schreckensbotschaft mit einem Schlage vollständig ernüchtert.</u> [...]</p> <p>»Ein Raum? Gar keiner, nicht so breit wie mein Finger, nicht soviel, daß mein Haar drauf Platz hat! [...]</p> <p>[>] <u>Wo ist er, Cuchillo? Ich will hin zu ihm!«</u> (May 1959:104-105)</p>	<p>»Stopite simkaj, Kučilo. Pijte, pa povejte nama kaj o bonansi!« blêde Baraha.</p> <p><u>»O bonansi!« zakričita oba, kakor bi ju bilo to strahotno poročilo popolno iztreznilo.</u></p> <p><u>»Odšla je po vodi!«</u> [...]</p> <p>»Presledek? Prav noben; ne tolik, kakor moj prst širok. Naučil bom kukavico našo bonanso nam jemati. <u>Kje je Kučilo, pojdem tja k njemu.«</u> (May 1898:85-86)</p>
--	---

V sceni citirani zgoraj sem že prej namignil na napake, katere se v njej pojavijo. V prevodu je stavek „Odšla je po vodi!“ pomotoma postavljen za stavek, ki opisuje Orochejevo in Barajino reakcijo na njega. Reakcija se torej tukaj zgodi pred akcijo.

V stavku „Kje je Kučilo, pojdem tja k njemu.“ je postavljena vejica na napačno mesto.

Primer 63 – „Rdoles“ naenkrat „Boaroz“?

Tiburcio po napadu na svoje življenje pobegne v gozd, kjer najde prenočišče Rdolesa in Treskavca.

<p>[...] und eine große, von einer Schläfe zur andern über die Stirn gehende Narbe deutete an, daß er sich einst in großer Gefahr befunden haben mußte. <u>Bois-rosé</u> hatte jedenfalls einmal nahe daran gestanden, skalpiert zu werden. (May 1959:112)</p>	<p>[...] in veliki rez, segajoč od enega senca čez čelo do drugega, je kazal, da je bila glava njegova nekoč že v veliki nevarnosti. Vsekako je bil svoje dni <u>Boaroz</u> v stanju oglavokožen biti. (May 1898:90)</p>
--	--

Pisatelj opisuje podobo junaka z imenom „Rdoles“ – ime, ki ga je slovenski prevajalec do tega trenutka brez izjem uporabljal za prevod imena „Bois-rosé“ v nemščini. Tukaj pa se v prevodu iz nejasnih razlogov pojavi novo, še neuporabljeno ime - „Boaroz“. To ime se pojavi izjemoma le tukaj, v tem enem primeru. Po tem Majar spet uporablja ime „Rdoles“. Ker razlogov za zamenjavo imena na tem mestu praktično ni, sem prepričan da gre ponovno za prevajalčevo površnost.

4.5 Imena in izrazi v poglavju 1 ter njihovi slovenski prevodi

der Miquelete	stražnik/stražar
José	Jose/Joso
Juan	Ivan
Capitán	kapitan
Elanchove	Elančove
Nicolasa	Nikolosa
Don Ramón	don Ramon
Doña Nicolasa	donna Nikolosa
Pepe	Pepo
Hauptmann	stotnik
Diablo!	Diabolos!
Señor	sennor
Escribano	eskribano
Don Gregorio	Don Gregorio
Santa Lauretta!	Santa Laureta!

4.6 Imena in izrazi v poglavju 2 ter njihovi slovenski prevodi

Main-rouge/Red-Hand/Mano-Sangriento	Men-ruž/Red-hend/Mani-sangriente/Rdečoročnik
Sang-mêlé/Half-Breed/El Mestizo	Seng-mel/Haf-brid/el-Mestizo/Mešanik
Bois-rosé/großer Adler	Rdoles/Veliki orel
zündender Blitz	Treskavec
Don Agustín Pena	don Avguštin Pena
Hacienda (del Venado)	pristava
Rosarita	Rozalita
Tiburcio Arellano	Tiburcio/Tiburcij Areljanos
Don Esteban de Arechiza	don Estevan de Arečiza
Pedro Cuchillo	Petro/Pedro Kučilo
Tubac	Tubak
Vaquero	vakvero/(konjski) pastir
Benito	Benito
Rastreador	sledonajdnik
Marco Arellano	Markos Areljanos
Gambusino	gambusino/zlatoisk
Dormilón	Dormiljon

4.7 Imena in izrazi v poglavju 3 ter njihovi slovenski prevodi

großer Adler	Orlun
Baraja	Baraha
Oroche	Oročej
Pedro Diaz	Pedro Diaz
Waldläufer	Gozdovnik
Bois-rosé	Rdoles/Boaroz

Iz seznama je razvidno prevzemanje in podomačenje besed. Originalni načini zapisov se ohranijo le v redkih izjemah. Tudi izrazi, ki v originalu skrbijo za eksotično (mehiško) vzdušje, kot so „Hacienda“, so v prevodu večinoma zamenjani s slovenskimi, iz katerih je razviden njihov pomen, čeprav je z dodajanjem končnice »-s« za nekaterimi imeni razvidno, da prevajalec želi tudi obdržati določeno eksotičnost iz originala, a tega ne postavlja na prvo mesto. V primerjavi s Pretnarjevim je Majarjevo prevajanje imen mnogo bolj prosto.

4.8 Sintaktične poenostavitve – „Gozdovnik“

V knjigi „Gozdovnik“ so tako kot v „Eri“ vidne sintaktične poenostavitve. Očitni primeri teh poenostavitev iz zgornjih primerov so zbrani v naslednji tabeli:

Primer 32	Zuweilen tritt ein kühner Abenteurer auf, der auf das allgemeine Verlangen nach Gold und Silber einen [...] Plan aufbaut.	Včasih se prikaže drzni [...]pustolov, ki dela srebrne in zlate načrte.
Primer 52	Er hatte zu seinem Rundgang doch etwas mehr Zeit gebraucht, als erst zu vermuten war	K svojemu voglarenju je trebal nekaj več časa, kakor je mislil
Primer 56	Sobald der Durst gelöscht war, flogen sie in wogenden Haufen mit der Schnelligkeit des Blitzes wieder dahin	Napojivši se, preletavale so se [...]v valovitih tropah bliskoma preširne prostore
	bis sie inmitten der aufgewirbelten Staubwolke verschwanden	dokler ne izginejo v vzdignjenem prahu
Primer 61	durch die ich den Monarchen zu führen habe	skozi katera vladarja popeljem

Vendar pa je sorazmerno gledano količina sintaktičnih poenostavitev v *Gozdovniku* v primerjavi z le-temi v *Eriju* bistveno manjša.

V 48 primerih Majarjevega prevoda „Gozdovnik“ so očitne sintaktične poenostavitve vidne le v 4 primerih, med tem ko so v 15 primerih Pretnarjevega prevoda „Eri“ le-te vidne v 9 primerih. Izraženo v odstotkih to pomeni 8,3% proti 60%.

Po tem lahko sklepamo, da je Pretnar v primerjavi z Majarjem mnogo bolj težil k poenostavljanju sintaktičnih elementov. Razlogi za redkejše sintaktično poenostavljanje pri Majarju so gotovo njegov skopos v čim večji meri prevzeti sintaktično obliko originala, kar je razvidno iz primerov v prejšnjih poglavjih.

4.9 Ugotovitve iz analize – Gozdovnik

Prevajalec se je močno trudil za bralce **obdržati** ali pa celo **povečati zabavno uporabno vrednost** (napeta zgodba, zabava, nasilje, pustolovščina itd.), izpuščal pa je Mayevo poučno in humanistično ideološko uporabno vrednost (v Majarjevem, kot v Pretnarjevem prevodu so izbrisani elementi nežnosti in medsebojnega občudovanja, predvsem med moškimi).

S tehnikami povečanja eksplicitnosti, dodajanjem razlag in opisov, je večkrat dokazal, da mu je zelo važna razumljivost njegovega besedila. Vendar je razumljivost zaradi izumetničenega jezika in nepopolnega besedila mnogokrat pešala. Po vsej verjetnosti je izumetničen jezik vezan na takratno konvencijo prevajanja (ali prevajalčevo osebno prepričanje), da se obdrži določen odstotek sintaktičnih elementov iz izhodiščnega jezika, ali pa si je tako enostavno olajšal delo. Manj verjetno je, da bi bila to izrecna želja naročnika – Turkove založbe. Vzrok za slabo kvaliteto besedila bi lahko bilo tudi slabo plačano delo s strani založbe, kar bi se lahko odražalo v prevajalčevem trudu in posledično v kakovosti.

Nasploh so imena, predmeti in okolje, ki se na nekaterih mestih primerja z nemškim, primerjani s slovenskim prostorom in zanj lokalizirani ter **podomačeni**. Vendar je pri Majarju nacionalna identiteta junakov bolj ohranjena, kot pri Pretnarju. Hkrati pa so dobre in nenavadne lastnosti teh tujih junakov zreducirane.

Majar je tako kot Pretnar **močno okrajšal** besedilo, iz njega je, kot Pretnar izpuščal predvsem dolga opisovanja, estetske elemente, izobraževalno poučne, ideološke ter druge po njegovem mišljenju redundantne elemente.

Kar je vpadljivo, je Majarjevo **brisanje ljubezenskih prizorov** med mladim fantom in dekletom, kar povezujem z njegovim življenjepisom, ki je močno zaznamovan s krščansko vero.

Majarjeve prioritete razdeljene po pomembnosti (najpomembnejša je prva):

1. skrajševanje
2. odstranjevanje ljubezenskih scen, opisovanja pretirane lepote ljudi
3. sintaktična zvestoba do originala
4. odstranjevanje estetskih elementov, podrobnega opisovanja
5. povečanje eksplicitnosti

X. ZAKLJUČEK

Teza, ki sem jo postavil je izpolnjena le delno. Res sta se oba prevajalca trudila besedila prilagoditi slovenskemu neizobraženemu bralcu, a sta pri tem (eden bolj, eden manj) naletela na določene zunanje ali notranje omejitve.

Te omejitve so bile predvsem pri Majarju razvidne iz njegove težnje po ohranitvi sintaktičnih elementov iz nemščine, kar je v nasprotju z domnevnim skoposom čim večje razumljivosti. Prav tako je v nasprotju s pričakovanim skoposom Majarjevo izpuščanje ljubezenskih prizorov, kateri bi pri bralcih najverjetneje poskrbeli za še večje zanimanje in boljšo prodajo. Majar je le-te izpuščal, najverjetneje zaradi svojega globokega verskega prepričanja. Obstaja pa tudi možnost, da je njegova naloga s strani naročnika bila prilagoditi besedilo za mladega bralca in s tem uvesti tovrstno cenzuro, a dokazi, da so bili kolportажni romani pisani prav za mladino, ne obstajajo, zato bom tukaj to možnost označil kot malo verjetno. V besedilu je opaznih tudi relativno veliko pomanjkljivosti in nedoslednosti.

Pretnar je domnevni skopos bistveno bolj izpolnil. Sicer so na nekaterih mestih nastopile vsebinske zamenjave, vendar to ni prizadelo jasnosti in zabavnosti besedila, tako pa ne skoposa, ki sem ga predvideval.

Oba prevajalca sta močno skrajševala besedilo, oba sta izpuščala estetske in izobraževalno uporabne elemente, pa tudi elemente Mayeve humanistične, skoraj homoseksualne prijateljske ideologije. Vse elemente zabave (spletke, napetost, boj, nasilje itd.) pa sta oba ohranila ali pa jih z dodatki še ojačala. Oba prevajalca sta tudi izpustila čustveno negativno in melanholično obarvane elemente. S tem in s skrajševanjem je bila izpolnjena težnja takratnih bralcev po „lahki in kratki“ literaturi.

Oba prevajalca sta besedila podomačila. Pretnar je večkrat zamolčal ali pa celo spreminjal nacionalnosti likov in pojavov, katere je ponekod tudi zamenjal v slovenske, Majar pa je sicer obdržal nacionalnosti likov, a je korenito spremenil

njihova imena. Že ime glavnega junaka – „Charleya“ je v prevodu „Karel“. Zaradi takrat aktualnega programa narodnega osveščanja lahko tukaj sumimo njegov vpliv celo na tržnim zakonitostim tako podrejeno literaturo, kot je to bil kolportažni roman. Če k temu štejemo dejstvo, da je bil povprečen slovenski bralec te literature v tem času iz kmečkega sloja, nam je lahko prevajalska strategija poslovenjenja toliko bolj razumljiva. Povprečen slovenski kmet ni želel v zgodbi, ki jo je bral v zabavo, brati o junakih tujega rodu (predvsem nemškega, ki je v tem času vladal nad slovenskim), s katerimi je bil soočen vsak dan v resničnem svetu.

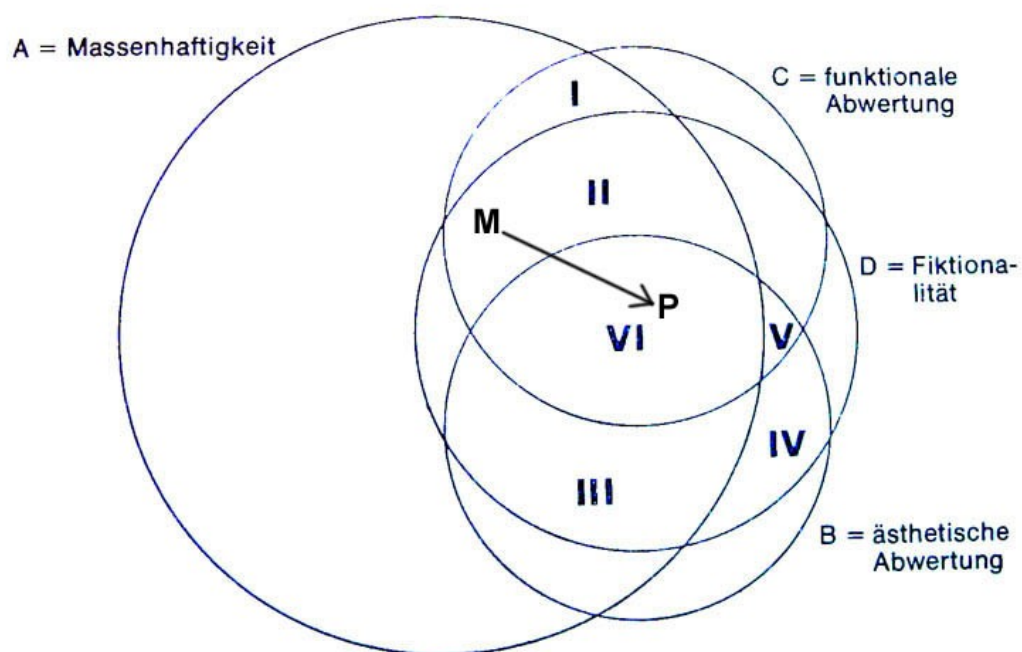
Majar je bistveno močnejše posegal v zgodbo in je ohranil manj semantičnih elementov originala kot Pretnar, po drugi strani pa je ohranil bistveno več sintaktičnih elementov od Pretnarja. Kljub vsemu je Pretnarjev, tako kot Majarjev prevod kot takšen tudi razpoznaven in ustreza takratnim konvencijam prevajanja kolportažnih romanov.

Pretnarjev prevod je glede na hipotetični skopos, katerega sem domneval zaradi tržne politike obeh založb, za katere sta pisala, adekvatnejši od Majarjevea. Majarja so najverjetneje v to vodili osebni razlogi. Skopos založbe (iniciatorja) in skopos prevajalca (translatorja) torej vedno ne sovpadata.

Iz vseh ugotovitev lahko potrdimo v tezi predpostavljen skopos založb Giontinija in Turka. Ti dve založbi sta želeli s prevodi v prvi vrsti nagovoriti čim večje število bralcev. Skopos Pretnarja se je s tem skoposom povsem ujema, skopos Majarja pa ne. Majar je tukaj najbrž izrabil svoj položaj kot prevajalec za odstranjevanje elementov, ki niso bili skladni z njegovim osebnim prepričanjem, hkrati pa ga je vodila zanj veljavna konvencija ohranjanja sintakse iz izhodiščnega jezika.

V obeh primerih prevod v primerjavi z originalom doživi premik v literarni zvrsti. Še vedno bi se ga lahko uvrstilo pod trivialno literaturo, vendar bi prevod glede na kriterije, ki jih izpolnjuje, uvrstili v t.i. „pravo trivialno literaturo“ oz. v „kolportažo“. Ta podzvrst trivialne literature je množična, estetsko in funkcionalno razvrednotena. Naša dva primera sta bila okrajšana za originalne

estetske elemente. Sicer sta bila okrajšana za poučno in ideološko funkcionalnost originala, a je po drugi strani bila ojačana in dodana zabavna funkcionalnost. Mayeve originale bi po Fetzerjevem modelu (1980:19) šteli v „fiktivno popularno literaturo“. Ta je bila razvrednotena zaradi njene množičnosti ter funkcionalnosti. May je z njo širil svojo ideologijo, njegovi romani pa so tudi zabavnega značaja. Estetsko so njegovi romani nedvomno na višji ravni kot tukaj obravnavana prevoda. Če bi ta premik grafično prikazal na Fetzerjevem modelu, bi bil premik viden na sledeči način:

„M“ na sliki predstavlja v tej nalogi analizirana originalna Mayeva dela, „P“ pa predstavlja slovenska prevoda Pretnarja in Majarja¹¹.

Polje II predstavlja, kot že omenjeno zgoraj „fiktivno popularno literaturo“, ki je bila razvrednotena zaradi njene funkcije ter množičnosti, polje VI pa predstavlja zabavno, masovno razširjeno „pravo trivialno literaturo“ oz. „kolportажno literaturo“, ki je prav tako fiktivna, a je še razvrednotena zaradi nezadostne estetike.

¹¹ Obeh prevodov tukaj nisem posebej razčlenjeval, saj sta glede uporabljenih tehnik in efekta na bralca skorajda identična.

XI. BIBLIOGRAFIJA

Primarna literatura

May, Karl (1894): „Der Ehri“, v: karlmay.leo.org URL:

<http://karlmay.leo.org/kmg/primlit/reise/gr11/ehri1.htm> [6.12.2005]

[tudi v URL: [http://www.karl-may-](http://www.karl-may-gesellschaft.de/kmg/primlit/reise/gr/gr11/index.htm)

[gesellschaft.de/kmg/primlit/reise/gr/gr11/index.htm](http://www.karl-may-gesellschaft.de/kmg/primlit/reise/gr/gr11/index.htm)]

May, Karl (1898): *Gozdovnik. Povest iz ameriškega življenja*. Ljubljana: Anton Turk

May, Karl (1901): *Eri*. Ljubljana: Janez Giontini

May, Karl (1959): *Der Waldläufer. Erzählung aus dem wilden Westen*. Bamberg: Karl-May-Verlag

Sekundarna literatura

Fetzer, Günther (1980): *Wertungsprobleme in der Trivilliteraturforschung*. München: Wilhelm Fink Verlag

Forst-Battaglia, Otto (1966): *Karl May, Traum eines Lebens, Leben eines Träumers*. Bamberg: Karl-May-Verlag

Gagelmann, Rainer (1967): *Soll die Jugend Karl May lesen?* Bamberg: Karl-May-Verlag

Hladnik, Miran (1982): „Mladini in prostemu narodu v poduk in zabavo“, v: www.ijs.si URL: <http://www.ijs.si/lit/mladini.html-l2> [20.12.2005]

- Hladnik, Miran** (1983a): „Tipi slovenske trivialne proze na začetku tega stoletja“, v: www.ijs.si URL: http://www.ijs.si/lit/tipi_tl.html-l2 [20.12.2005]
- Hladnik, Miran** (1983b): *Trivialna literatura*. Ljubljana : DZS
- Hladnik, Miran** (1985): „Svobodno po nemškem poslovenjeno“, v: www.ijs.si URL: <http://www.ijs.si/lit/prevedeni.html-l2> [20.12.2005]
- Hladnik, Miran** (1992): „Vloga prevoda v slovensko-nemški literarni tekmi“, v: www.ijs.si URL: <http://www.ijs.si/lit/prevodsl.html-l2> [25.1.2006]
- Karl-May-Gesellschaft e.V.**: „Karl May im Deutschen Hausschatz“, v: karlmay.leo.org URL: <http://karlmay.leo.org/kmg/primlit/zeitschriften/hausschatz/index.htm> [6.12.2005]
- Karl-May-Stiftung**: „Karl May The years (1875 – 1912)“, v: www.karl-may-stiftung.de URL: <http://www.karl-may-stiftung.de/engl/biograph2.html> [11.12.2005]
- May, Karl** (1878): „Die Rache des Ehri. Ein Abenteuer aus dem südöstlichen Polynesien von Emma Pollmer.“, iz: *Frohe Stunden. Unterhaltungsblätter für Jedermann*. 1878, v: www.karl-may-gesellschaft.de URL: <http://www.karl-may-gesellschaft.de/kmg/primlit/erzaehl/reise/ehri-tui/ehri.htm> [7.12.2005]
- May, Karl** (1879-1880): „Der Ehri“, iz: *Deutscher Hausschatz in Wort und Bild. Sechster Jahrgang*. 1879–1880, 206-256, digitaliziran reprint originala URL: <http://karlmay.leo.org/kmg/primlit/zeitschriften/hausschatz/06-1879-80/hs06-1879-80.pdf> [6.12.2005]

May, Karl (1954): *Am stillen Ozean. Im Zeichen des Drachen*. Bamberg: Karl-May-Verlag

May, Karl/**Hainer**, Paul (1975): *Mein Leben und Streben*. Hildesheim; New York: Olms Presse

Nord, Christiane (1993): *Einführung in das funktionale Übersetzen*. Tübingen; Basel: A. Francke Verlag

Nord, Christiane (1995): *Textanalyse und Übersetzen*. Opladen; Heidelberg: Julius Groos Verlag

Nutz, Walter (1999): *Trivialliteratur und Popularkultur*. Opladen; Wiesbaden: Westdeutscher Verlag

Nusser, Peter (1991): *Trivialliteratur*. Stuttgart: J.B. Metzler

Pleteršnik, Maks (1894): *Slovensko-nemški slovar*. Ljubljana: Knezoškofijstvo

Prunč, Erich (2003): *Einführung in die Translationswissenschaft. Band 1. Orientierungsrahmen*. Graz: GTS

SBL (1952): *Slovenski biografski leksikon. Druga knjiga*. Ljubljana: Jugoslovanska tiskarna

Schmiedt, Helmut (1987): *Karl May. Studien zu Leben, Werk und Wirkung eines Erfolgsschriftstellers*. Frankfurt am Main: Athenäum Verlag

Slovar tujk (2002): *Veliki slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba

SSKJ (1986): *Slovar slovenskega knjižnega jezika. Tretja knjiga. Ne-Pren*. Ljubljana: DZS

Steinmetz, Hans-Dieter (1992): „»Es werden hier deutsche Werke massenhaft nachgedruckt«, Zeitgenössische finnische, tschechische und slowenische Karl-May-Übersetzungen in Einwanderer-Verlagen der USA“, iz: *Jahrbuch der Karl-May-Gesellschaft 1994*. 1994, 312-337, v: karlmay.leo.org URL: <http://karlmay.leo.org/kmg/sekliit/JbKMG/1994/312.htm> [28.1.2006]

Tomšič, France (1989): *Nemško-slovenski slovar*. Ljubljana: DZS

Drugi viri

Grum, Martin (2005): „telefonski pogovor“, Ljubljana: 14.12.2005

Hladnik, Miran (2005): „Re: pomoč pri diplomski nalogi - karl may“, elektronska pošta z dne 11.10.2005